

**STRATEŠKI PROGRAM
RAZVOJA OPĆINE
GRAČAC ZA
RAZDOBLJE 2021.-2025.**

Listopad, 2021.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. OPĆI PODATCI	5
1.1. POVIJEST OPĆINE	5
1.2. GEOGRAFSKI I PROMETNI POLOŽAJ	6
2. GEOLOŠKA I KLIMATSKA OBILJEŽJA	7
2.1. RELJEFNO-GEOLOŠKA I HIDROGRAFSKA OBILJEŽJA	7
2.2. KLIMA	7
3. STANOVNIŠTVO.....	8
3.1. DOBNO-SPOLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	10
3.2. OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	11
3.3. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA NARODNOSTI	12
3.4. MIGRACIJE STANOVNIŠTVA	13
4. RADNA SNAGA	14
4.1. ZAPOSLENOST.....	14
4.2. NEZAPOSLENOST	14
5. PROMETNA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA.....	16
5.1. PROMETNA INFRASTRUKTURA	16
5.1.1. CESTOVNI PROMET.....	16
5.1.2. ŽELJEZNIČKI PROMET	20
5.1.3. POŠTA I TELEKOMUNIKACIJSKA INFRASTRUKTURA	20
5.2. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	21
5.2.1. VODOOPSKRBNI SUSTAV I ODVODNJA.....	21
5.2.2. GOSPODARENJE OTPADOM.....	25
5.2.3. PLINOOPSKRBA	27
5.2.4. ENERGETSKA INFRASTRUKTURA	27
5.2.5. GROBLJA	29
6. GOSPODARSTVO	29
6.1. PODUZETNIŠTVO I OBRTNIŠTVO	31
6.2. POLJOPRIVREDA	33
6.3. ŠUMARSTVO	37
6.4. LOV I RIBOLOV	38
6.5. TURIZAM.....	40
6.6. ČLANSTVO U LAG-u LIKA.....	48
7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI I INFRASTRUKTURA	50
7.1. INSTITUCIJE LOKALNE SAMOUPRAVE	50
7.2. ODGOJNO-OBRAZOVNA INFRASTRUKTURA	51
7.3. ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA	55

STRATEŠKI PROGRAM RAZVOJA OPĆINE GRAČAC ZA RAZDOBLJE 2021.-2025.

7.4. UDRUGE.....	56
7.5. VJERSKE ZAJEDNICE.....	59
7.6. SPORTSKO-REKREATIVNI SADRŽAJI I INFRASTRUKTURA	60
8. KULTURNA I PRIRODNA BAŠTINA.....	61
8.1. KULTURNA BAŠTINA	61
8.2. PRIRODNA BAŠTINA	70
9. SWOT ANALIZA	72
9.1. TEMATSKA CJELINA: GOSPODARSTVO	73
9.2. TEMATSKA CJELINA: INFRASTRUKTURA I OKOLIŠ	75
9.3. TEMATSKA CJELINA: KVALITETA ŽIVOTA.....	76
10. METODOLOŠKI OKVIR	79
11. VIZIJA	80
12. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE RAZVOJA OPĆINE GRAČAC	80
12.1. STRATEŠKI CILJ 1: RAZVOJ KONKURENTNOG I ODRŽIVOG GOSPODARSTVA ZASNOVANOG NA PODUZETNIČKOJ KLIMI, POLJOPRIVREDI I RAZNOVRNOJ TURISTIČKOJ PONUDI.....	81
12.2. STRATEŠKI CILJ 2: UNAPREĐENJE INFRASTRUKTURNOG SUSTAVA OPĆINE NA NAČELIMA ODRŽIVOG RAZVOJA	85
12.3. STRATEŠKI CILJ 3: OPĆI RAST ŽIVOTNOG STANDARDA UZ RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA I MJERA SOCIJALNE POLITIKE	89
13. RAZRADA MJERA ZA OSTVARENJE STRATEŠKIH CILJEVA	92
14. INSTITUCIONALNI OKVIR I STRUKTURA UPRAVLJANJA PROVEDBOM STRATEGIJE I VREDNOVANJE POSTIGNUĆA	120
15. FINANCIJSKI OKVIR	123
16. USKLAĐENOST STRATEGIJE S NACIONALNIM, REGIONALNIM I LOKALNIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA.....	127
16.1. USKLAĐENOST S NACIONALNOM RAZVOJNOM STRATEGIJOM RH DO 2030. GODINE...	129
17. ZAKLJUČAK	131

UVOD

Strateško upravljanje razvojem zahtjeva kvalitetno planiranje razvoja na sve tri razine upravljanja: državnoj, regionalnoj i lokalnoj. Na državnoj razini izrađuje se strateški dokument koji određuje smjernice sveukupnog gospodarskog i društvenog razvoja, kao i razvoja pojedinih gospodarskih i društvenih područja na nacionalnoj razini. Vezano na nacionalno strateško planiranje, regionalno strateško planiranje u Republici Hrvatskoj provode županije, a lokalno strateško planiranje jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine). Ovaj je sustav upravljanja razvojem definiran u Strateškim dokumentima Republike Hrvatske koje donose Vlada i Sabor Republike Hrvatske, Županijskim razvojnim strategijama koje donose županije te Strategijama razvoja gradova/općina, gradovi i općine preuzimaju odgovornost za ukupan razvoj, gospodarski i društveni, svojih JLS-ova.

Strateški program razvoja Općine Gračac 2021.-2025. (dalje u tekstu; Strategija) je sveobuhvatni razvojni dokument Općine izrađen u skladu sa smjericama politika regionalnog razvoja Republike Hrvatske i standardima EU, s ciljem efikasnijeg upravljanja sredstvima iz europskih i nacionalnih fondova te potencijalima lokalne zajednice. Tijekom procesa izrade Strategije održano je niz radnih sastanaka na kojima su definirani glavni razvojni problemi na temelju kojih je proizašla vizija općine Gračac, strateški ciljevi, strateški prioriteti i mjere kao okvir za provedbu aktivnosti i realizacije projekata, kao način praćenja i vrednovanja cjelokupnog dokumenta. U procesu izrade Strategije pozvani su i svi zainteresirani lokalni dionici da svoje razvojne ideje i projekte uključe u Strategiju.

Svrha izrade Strategije je stvoriti dobar i sveobuhvatan razvojni plan, u skladu s nacionalnim i EU standardima, koji će služiti kao osnova budućeg gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja općine Gračac. Da bi se iskoristili potencijali te da bi se odgovorilo na ključne izazove kao što su gospodarski napredak, upravljanje kulturnim nasljeđem i kvaliteta življenja, od presudne je važnosti da su budući strateški razvoj i investicije dobro definirani. Stoga je prepoznata važnost zajedničkog, koordiniranog i integriranog pristupa planiranju razvoja općine koji će omogućiti efikasnije iskorištavanje prednosti i prilika iz okoline, a sve u cilju podizanja ekonomske modi i standarda te postizanja zadovoljstva građana.

Kvalitetna razvojna strategija olakšava donošenje odluka o ulaganjima u društveno-gospodarski razvoj sukladno definiranim prioritetima te ostvarenje postavljene vizije i ciljeva. Stoga će ovaj dokument pomoći pri rješavanju problema s kojima se Općina susreće, a koji se mogu odnositi na prihode, privlačenje investicija, pristup kapitalu, komunalne usluge, prometnu infrastrukturu te na sve ostale segmente koji su izravno povezani s održivim društvenim i gospodarskim razvojem koji je u funkciji podizanja konkurentnosti i razine kvalitete života stanovnika općine Gračac. Strategija definira dugoročne ciljeve, prioritete i mjere razvoja područja općine za petogodišnje razdoblje (2021.-2025.) te je usklađena s razvojnim potrebama i uvjetima okruženja.

ANALIZA STANJA

1. OPĆI PODATCI

1.1. POVIJEST OPĆINE

Gračac je nastao iz srednjovjekovne župe Otuče sa slobodnjačkim plemstvom koje je sačuvalo slobodu i pravo samouprave.

Prvi spomen Gračaca se nalazi u ispravi kojom krbavski knez Karlo Kurjaković 1465. godine prodaje Hreljcu Petričeviću selo Bukovići u Lici. Pretpostavlja se da je dobio ime po “gradu” odnosno ostacima davno utvrđenog dvorca čije se ruševine još i danas vide na uzvisini iznad današnje crkve. Nalazio se na raskrižju putova od Gospića prema Kninu i Krbave prema Dalmaciji. Pod vlašću krbavskih knezova Gračac je bio sve do pada Like 1527. godine.

Današnja Općina dobiva snažniji razvoj nakon oslobođenja od Turaka, u razdoblju Vojne krajine kao funkcijska točka zaštite prema tadašnjoj turskoj Bosni. U to doba (kraj 18. stoljeća) je izgrađena strateška vojna cesta Gospić-Gračac-Knin koja je zamijenila srednjovjekovni put koji je dolazio iz Bihaća i prolazio Općinom. Važnost Općine kao strateškog prometnog čvorišta i tranzitne točke naglašava izgradnja tzv. ličke pruge 1925. godine (tijekom izgradnje su otkrivene Cerovačke pećine kao vrlo važan privlačni faktor).

Slika 1., 2. i 3.: Općina Gračac danas

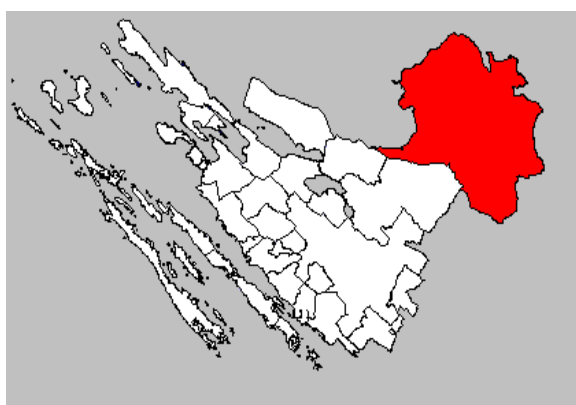

1.2. GEOGRAFSKI I PROMETNI POLOŽAJ

Općina Gračac se nalazi u prostornom sustavu Zadarske županije, u sklopu prostorno-analitičke cjeline ličko-pounskog područja. Zadarska županija pripada Jadranskoj Hrvatskoj (NUTS II regija), a u svome sastavu broji 6 gradova i 28 općina, među kojima je i Općina Gračac. Iako se prostor Općine administrativno nalazi u Zadarskoj županiji, s obzirom na njene karakteristike ona je zemljopisno, povijesno i kulturno vezana za takozvani ličko krbavski prostor s Pounjem.

Površinom od 955 km², Općina Gračac ne samo da predstavlja teritorijalno najveću općinu na županijskoj razini (čak 26,22 % površine Zadarske županije koja iznosi 3 643 km²), nego i na razini Republike Hrvatske.

Slika 4.: Položaj Općine Gračac u Zadarskoj županiji   *Slika 5.: Položaj Općine Gračac u Republici Hrvatskoj*

Općina Gračac na sjeveru i sjeveroistoku graniči s Bosnom i Hercegovinom, na sjeverozapadu i zapadu s općinama Ličko-senjske županije (Udbina, Lovinac i Donji Lapac), na jugu s općinama Zadarske županije (Jasenice i Obrovac) te na jugoistoku s općinom Ervenik i gradom Kninom iz Šibensko-kninske županije.

Općina Gračac u svojem sastavu ima 39 naselja, koja su okupljena oko sjedišta Gračaca. Od svih naselja svojom veličinom i značajem se ističu Gračac i Srb. Ova naselja predstavljaju dva centra - Gračac općinski centar, a Srb manji urbani centar, međusobno udaljeni 35 km:

- Naselje Gračac je opskrbljeno svim potrebnim društvenim sadržajima poput vrtića, osnovne i srednje škole, zdravstvene stanice, zubara, ljekarne, 3 crkve i 2 župna ureda, zgrade lokalne samouprave, pošte, šumarije, komunalnog poduzeća, HEP-a, policijske uprave, vatrogasne postaje, banke, ispostave Fine, željezničke i autobusne stanice, trgovina, ugostiteljskih radnji i drugih.
- U Srbu postoji područna osnovna škola, zdravstvena stanica, poštanski ured i mjesni odbor te sadržaji trgovine i ugostiteljstva.

Ostala naselja na području Općine Gračac su: Begluci, Brotnja, Bruvno, Cerovac, Dabašnica, Deringaj, Donja Suvaja, Drenovac Osredački, Duboki Dol, Dugopolje, Glogovo, Gornja Suvaja, Grab, Gubavčevo Polje, Kaldrna, Kijani, Kom, Kunovac Kupirovački, Kupirovo, Mazin, Nadvrela, Neteka, Omsica, Osredci, Otrić, Palanka, Pribudić, Prljevo, Rastičevo, Rudopolje Bruvanjsko, Tiškovac Lički, Tomingaj, Velika Popina, Vučipolje, Zaklopac, Zrmanja, Zrmanja Vrelo.

Prostor općine Gračac ima važan geoprometni položaj preko kojeg se ostvaruje međusobno prometno povezivanje cjelokupnog teritorija kako Republike Hrvatske tako i Zadarske županije. Ovim područjem prolaze javne ceste i željezničke pruge preko kojih je Zadarska županija prometno povezana s unutrašnjim prostorom Republike Hrvatske, s okolnim prostorom susjednih županija (Šibensko-kninska i Ličko-senjska), kao i s prostorom susjedne države Republike BiH. Širi prostor Općine Gračac je u središtu koridora povezanosti sjever - jug čime posjeduje uvijete za kvalitetan razvitak. Preko ovoga prostora ostvaruje se veza juga Hrvatske s prostorom Like i dalje prema unutrašnjosti. Stoga, sam Gračac u prometnom smislu predstavlja važno čvorište naročito u željezničkom povezivanju.

2. GEOLOŠKA I KLIMATSKA OBILJEŽJA

2.1. RELJEFNO-GEOLOŠKA I HIDROGRAFSKA OBILJEŽJA

Zbog svojih geomorfoloških obilježja ovo područje se smatra brdsko-planinarskim područjem. Participira u tri regionalno prostorne jedinice: gorski masiv Velebit, ličko sredogorje i dolina Zrmanje do padina Plješivice u pounskom području.

Gorski masiv južnog Velebita spada u tip borano-rasjednih i navlačnih struktura i predstavlja uglavnom goli i sjenoviti krša te neplodno tlo. Najkvalitetnije plodne površine su u ličkom području u pravcu sjever-jug, ali ipak najveći poljoprivredni potencijal se nalazi u najnižem području općine smještenom uz rijeku Zrmanju. Krška polja Ravna Čemernica, Brezovac, Gubčevo polje, Velika Popina, Mazinsko polje, Štikada i polja uz Zrmanju imaju manji poljoprivredni značaj, ali su zato vrlo pogodna za stočarstvo, a Mazinsko polje i za sadnju krumpira.

Uz spomenuta krška polja, odnosno uz značajnije poljoprivredne površine općine Gračac, protežu se vodni slivovi uglavnom bujičnog karaktera i to: Zrmanja s bujicama Palanke i Zrmanja vrela, sliv Otuče sa Bašinicom i Kijašnicom, Bujice Velike Popine i Glogova, bujice Mazina, gornji dio sliva rijeke Une i gornji tok rijeke Butišnice. Osim riječnih tokova u blizini Gračaca se nalazi akumulacijski kompleks Opsenica - Štikada koji akumulira veliki potencijal ličkog slivnog područja.

Klimozonalne, reljefne, geološko-pedološke karakteristike osnova su vegetacijskih karakteristika u prostoru. U geomorfološkom pogledu dominiraju karakteristike krške morfologije i hidrologije. Uz geološko-litološku građu, tla pripadaju smeđem tipu, crvenici, redzini i crnici, što sve uvjetuje biljnu zajednicu šuma, s najzastupljenijim drvećem: bukvom (85 %), jelom, crnim borom, gorskim javorom, grabom i cerom. Od uređajnih razreda prevladavaju sjemenjače bukve, panjače bukve te sjemenjače bukve i jele.

2.2. KLIMA

Područje općine Gračac karakteriziraju dva osnovna klimatska podtipa:

- najveći dio teritorija ima karakteristike kontinentalne klime planinskog tipa koja se očituje u predjelu jugoistočnih padina Velebita
- udolina rijeke Zrmanje od izvorišta odlikuje se submediteranskom klimom

Velebitski masiv, relativno usko područje, dijeli dva oštro diferencirana klimazonalna područja: primorje s vrlo blagim klimatskim karakteristikama i Liku s izrazito ostrim kontinentalnim karakteristikama. To se izrazito manifestira u velikim temperaturnim razlikama. Tako je prosječna godišnja temperatura na planini 2 – 4 °C, a u nizinskim dijelovima do 10 °C. Ovako izrazito suprotstavljena dva klimatska područja na relativno malom prostoru mogu biti značajan činitelj u razvijanju posebnih oblika turizma.

Padaline su jednako važan klimatski element ovoga prostora, a kojega karakteriziraju izrazito sušni ljetni i izrazito kišni zimski periodi. Prosječna godišnja količina padalina kreće se od 2000 – 3000 mm u nizinskim dijelovima. Ove količine padalina su neravnomjerno raspoređene pa uz pretežno vapnenački sastav tla, određuju intenzitet suše. Suša je stalni problem u vegetacijskom periodu.

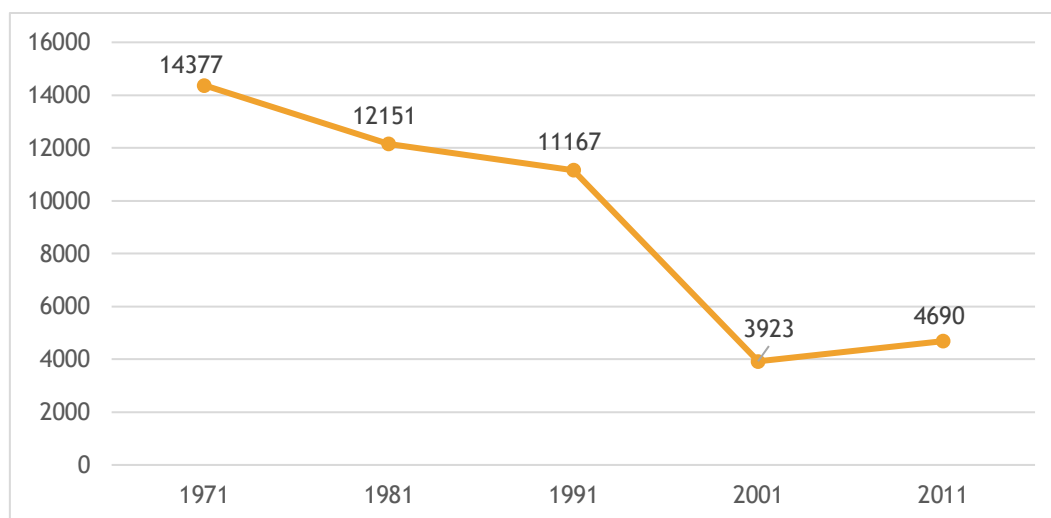
Osnovna obilježja klime ovoga područja čine vjetrovi. Najvažniji su oni iz sjevernoga kvadranta i to sjeveroistočnjak i istočnjak (bura). Točnih podataka o učestalosti vjetrova i njihovom intenzitetu nema i trebalo bi provesti temeljita istraživanja. To bi posebice bilo od koristi za sustav korištenja snage vjetra u alternativne energetske potrebe.

Snježni pokrivač je za ovo područje zanimljiva kategorija i prema postojećim podacima maksimalna visina se kreće od 100 - 150 cm (u planinskom dijelu i više od 200). Prosječan broj dana pod snijegom u nizinskom predjelu je od 5 do 10 dana, u višim dijelovima od 20 do 70 dana te na planinskim predjelima i više od 100 dana. Ovakvi klimatski uvjeti su pogodni za razvoj zimskih sportova i popratne turističke ponude.

3. STANOVNIŠTVO

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine na području Općine Gračac živi 4 690 stanovnika. Gustoća naseljenosti iznosi 4,9 stanovnika na km². Prema ovom pokazatelju najslabije je naseljena jedinica lokalne samouprave u županiji. Međutim, uzimajući u obzir ukupnu površinu Općine niska gustoća naseljenosti nije iznenađujuća.

Grafikon 1: Kretanje broja stanovnika na području Općine Gračac 1971. – 2011.

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

Promatrajući stanje stanovništva na području Općine Gračac u razdoblju od posljednjih 40 godina u kojem je vršen popis stanovništva, može se uočiti trend opadanja broja stanovništva na ovom području. Najveći pad broja stanovnika zabilježen je u periodu između 1991. i 2001. godine kada se broj stanovnika smanjio za 7.244. Od popisa stanovništva 2001. godine do danas, broj stanovnika je nešto porastao, ali u zanemarivoj mjeri. Tijekom Domovinskoga rata ovo je područje bilo najugroženiji dio Zadarske županije što je uzrokovalo ovako velike demografske promjene naročito u pogledu iseljavanja stanovništva, a time i pogoršanje i onako loših demografskih prilika.

Tablica 1.: Prikaz broja stanovnika na području Općine Gračac 2001. – 2011.

Mjesto u sastavu Općine	2001. godina	2011. godina
Begluci	51	61
Brotnja	34	47
Bruvno	55	92
Cerovac	5	3
Dabašnica	0	3
Deringaj	52	77
Donja Suvaja	48	53
Drenovac Osredački	12	12
Duboki dol	0	0
Dugopolje	8	20
Glogovo	20	11
Gornja Suvaja	20	36
Grab	61	78
Gračac	2689	3063
Gubavčevo polje	15	3
Kaldrma	23	31
Kijani	16	56
Kom	12	34
Kunovac Kupirovački	35	37
Kupirovo	16	46
Mazin	55	47
Nadvrelo	4	1
Neteka	57	87
Omsica	10	12
Osredci	38	42
Otrić	6	15

Palanka	29	19
Pribudić	4	5
Prljevo	3	7
Rastičevo	4	4
Rudopolje Bruvanjsko	31	31
Srb	334	472
Tiškovac Lički	17	15
Tomingaj	21	26
Velika Popina	53	71
Vučipolje	0	1
Zaklopac	15	23
Zrmanja	26	21
Zrmanja Vrelo	44	28
UKUPNO	3923	4690

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

Na temelju podataka iz tablice, moguće je zaključiti kako najviše stanovnika živi na području naselja Gračac (3 063 stanovnika), administrativnog i gravitacijskog središta Općine. Okolna naselja koja administrativno pripadaju Općini Gračac broje znatno manje stanovnika. Osim što su okolna naselja disperzirana na ukupnom području općine, ona pojedinačno bilježe mali broj stanovnika te kontinuirano opadanje broja stanovnika čime se otežavaju uvjeti za njihovu revitalizaciju.

Postojeće stanje sustava naselja na području općine Gračac određeno je dosadašnjim razvojem, uvjetima korištenja prostora i društvenim prilikama. Tako je nastao sustav malih i raspršenih naselja (zaseoka). Ratna zbivanja utjecala su na demografsko osiromašenje ovog područja te će posebnim mjerama populacijske politike u koje je uključeno i stimuliranje razvitka gospodarstva biti potrebna repopulacija.

3.1. DOBNO-SPOLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine, raspodjela stanovnika prema spolu je u Općini Gračac približno jednaka. Evidentirano je 50,27 % stanovnika muškog spola i 49,73 % ženskog spola prosječne starosti od 43,6 godina. Budući da je u prethodnom popisu iz 2001. godine prosječna starost bila 41,7 godina može se zamijetiti starenje stanovništva između dva službena popisa.

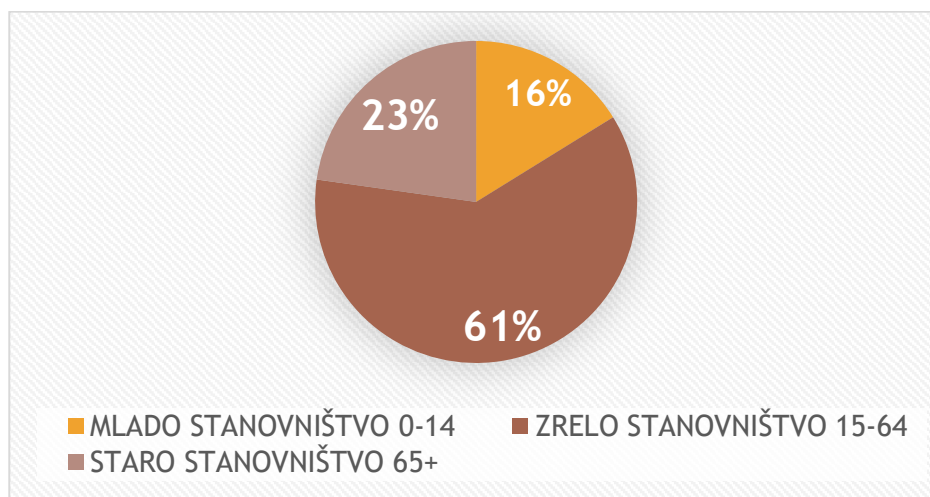
Tablica 2.: Dobno-spolna struktura stanovništva Općine Gračac

DOB	UKUPAN BROJ STANOVNIKA	MUŠKARCI	ŽENE
0-14	759	400	359
15-64	2863	1514	1349
65 i više	1068	444	624
UKUPNO	4690	2358	2332

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

Promatrajući dobnu strukturu stanovništva, na području Općine Gračac je vidljiva dominacija radno sposobnog stanovništva u dobi od 15 - 64 godine starosti s udjelom od 61 % u ukupnom broju stanovnika.

Grafikon 2.: Dobna struktura stanovništva Općine Gračac

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

3.2. OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Obrazovna struktura stanovništva značajno utječe na gospodarstvo zemlje i njezin gospodarski napredak. Stanovništvo prema najvišoj završenoj školi je analizirano u Tablici 3 iz koje je evidentno kako najveći broj stanovnika ima završenu srednju (1875) i osnovnu školu (1032). Bez završene škole je 220 stanovnika što je približno jednako broju visokoobrazovanog stanovništva kojih je 238.

Tablica 3.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu

OPĆINA GRAČAC	Spol	Ukupno	Bez škole	1 – 3 razreda osnovne škole	4 – 7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje
	svi	3931	220	68	495	1032	1875	238
	m	1958	22	15	168	465	1163	124
	ž	198	198	53	327	567	712	114

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

3.3. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA NARODNOSTI

Za Općinu Gračac karakteristično je da ima veći broj pripadnika nacionalnih manjina, što je utjecalo na pravce razvitka Općine, posebice u domeni kulturnih djelatnosti.

Tablica 4.: Stanovništvo prema narodnosti

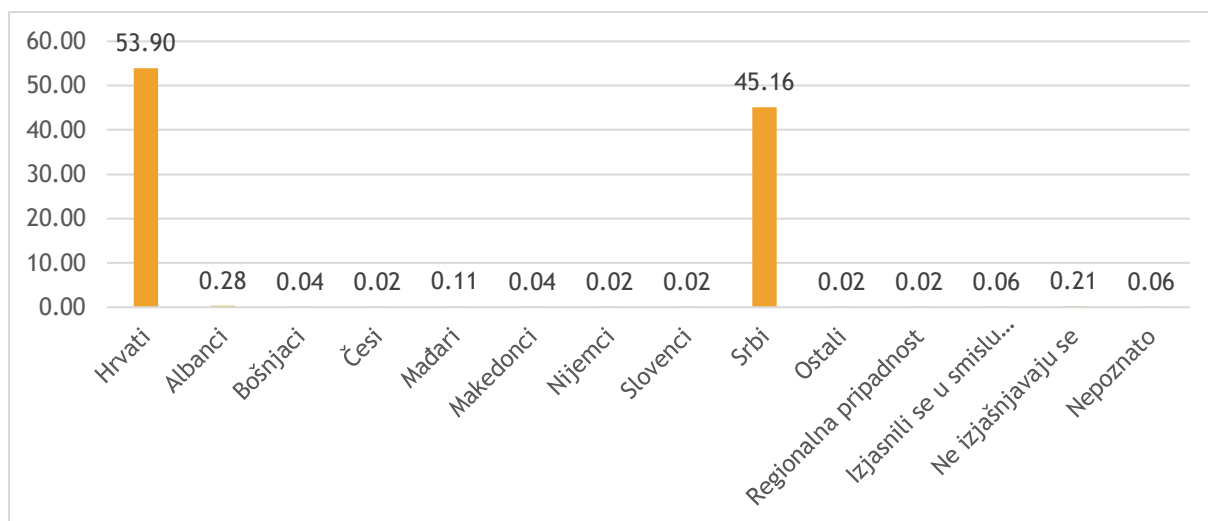
Kategorija	Broj pripadnika
Hrvati	2528
Albanci	13
Bošnjaci	2
Česi	1
Mađari	5
Makedonci	2
Nijemci	1
Slovenci	1
Srbi	2118
Ostali	1
Izjasnili se u smislu vjerske pripadnosti	3
Ne izjašnjavaju se	10
Nepoznato	4
Ukupno	4689

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

U pogledu narodnosti stanovništva, na području Općine Gračac Hrvati čine 53,90 % ukupnog stanovništva, a najveći udio nacionalnih manjina čine Srbi sa čak 45,16 %, dok su ostale manjine zastupljene u manjoj mjeri (manje od 1 %).

Grafikon 3.: Postotni udio stanovništva prema narodnosti

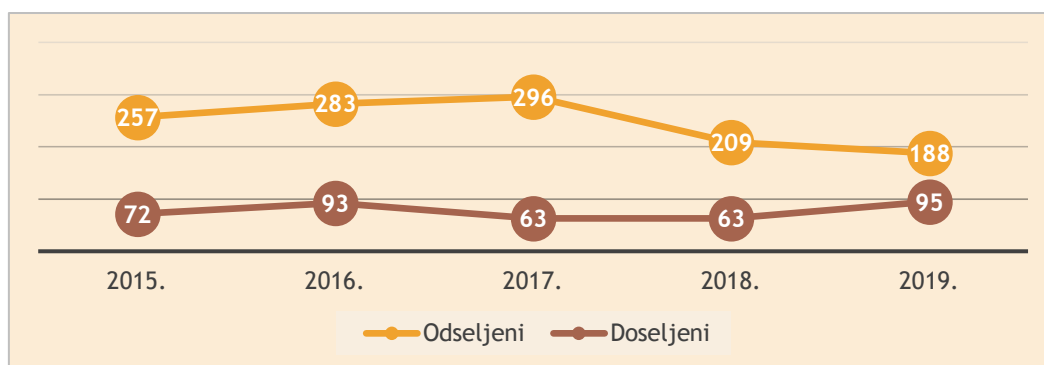

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

3.4. MIGRACIJE STANOVNIŠTVA

Mehaničko kretanje stanovništva, odnosno migracije, u najvećoj mjeri su utjecale na ukupno kretanje stanovništva Općine Gračac. Promatrajući ukupan broj doseljenih i odseljenih za razdoblje 2015. – 2019., u 2019. godini u odnosu na prijašnje godine je vidljiv mali porast broja doseljenih stanovnika i malo smanjenje broja odseljenih stanovnika, ali još uvijek ne značajno s obzirom na to da je broj odseljenih dvostruko veći od broja doseljenih. Uzroci iseljavanja su mahom ekonomske prirode budući da je stanovništvo odlazilo na rad u druge zemlje EU u potrazi za boljom financijskom situacijom u čemu su im pomagale razne privatne agencije. Navedeno je bilo u suprotnosti s nastojanjima Općine na stvaranju boljih uvjeta za život.

Grafikon 4.: Iseljavanje i doseljavanje stanovništva u razdoblju 2015. – 2019.

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

4. RADNA SNAGA

Radna snaga se definira kao broj stanovnika starijih od 15 godina koji su ili zaposleni ili nezaposleni, ali aktivno traže posao. Radno sposobno stanovništvo kao demografski okvir predstavlja izvor egzistencije za cjelokupno stanovništvo te je pokazatelj društveno-gospodarske razvijenosti nekog prostora. Rad postaje sve važniji gospodarski resurs, a kontinuirano poboljšanje njegove kvalitete pretpostavka je ekonomskog rasta i razvoja.

4.1. ZAPOSLENOST

U pogledu zaposlenosti, na području Općine Gračac sukladno podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje na dan 31.03.2021. godine, ukupno je evidentirano 680 zaposlenih osoba. Najveći dio zaposlenih osoba čine radnici kod pravnih osoba kojih ima 489 (71,91 %). Zatim slijede poljoprivrednici – 82 osobe (12,06 %), radnici kod fizičkih osoba – 68 osoba (10,00 %) i obrtnici – 37 osoba (5,44 %).

Tablica 5: Osiguranici prema vrsti mirovinskog osiguranja

Osnova osiguranja	Broj osiguranika		
	Muškarci	Žene	Ukupno
Radnici kod pravnih osoba	241	248	489
Obrtnici	21	16	37
Poljoprivrednici	61	21	82
Samostalne profesionalne djelatnosti	2	1	3
Radnici kod fizičkih osoba	30	38	68
Ukupno	355	325	680

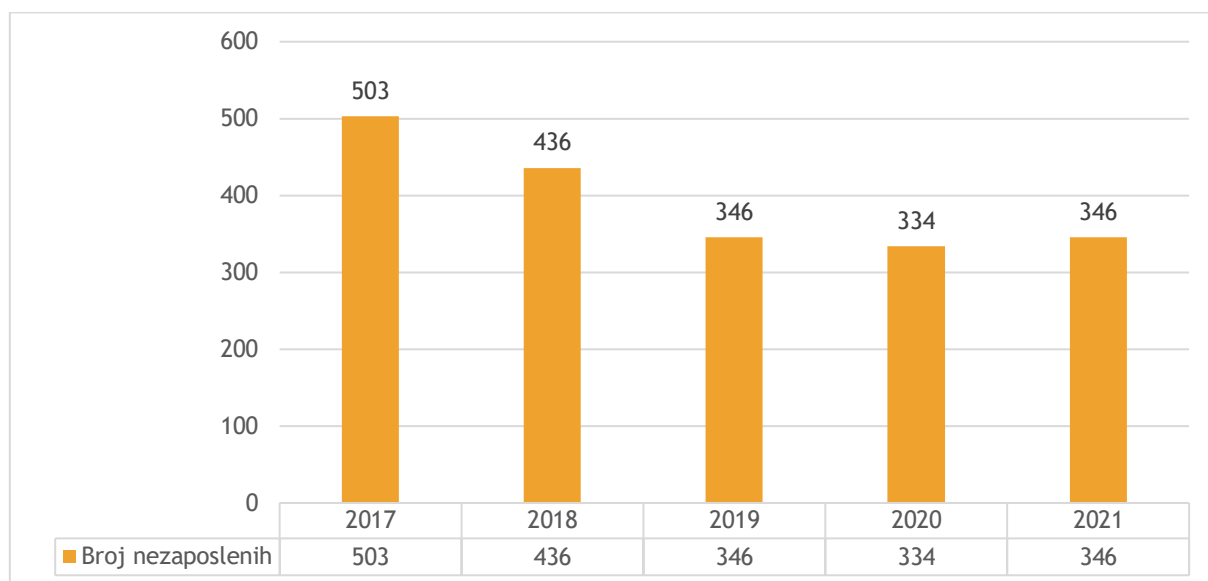
Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, travanj 2021.

4.2. NEZAPOSLENOST

Registrirane nezaposlene osobe su osobe od 15 do 65 godina, sposobne za rad, a koje nisu u radnom odnosu. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u ožujku 2021. godine u evidenciji nezaposlenih registrirano je ukupno 346 osoba, od čega 192 žene (55,49 %) te 154 muškaraca (44,51 %).

Grafikon 5.: Kretanje broja nezaposlenih osoba za razdoblje 2017.- ožujak 2021.

Izvor: HZZ, travanj 2021.

Promatrajući kretanje broja nezaposlenih osoba u posljednjih pet godina, vidljivo je malo smanjenje broja nezaposlenih osoba. U razdoblju od 2019.-2021., broj nezaposlenih osoba je približno jednak, a u odnosu na cjelokupno promatrano razdoblje (2017. – ožujak 2021.) zabilježeno je smanjenje broja nezaposlenih osoba za 31,21 %.

Tablica 6.: Broj nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja

	Broj nezaposlenih		
	2019.	2020.	2021.
<i>Bez škole i nezavršene osnovne škole</i>	21	14	16
<i>Završena osnovna škola</i>	158	149	151
<i>Srednja škola</i>	155	155	162
<i>Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša stručna sprema</i>	10	10	10
<i>Fakultet, akademija, stručni studij, doktorat</i>	3	6	7
UKUPNO	346	334	346

Izvor: HZZ, travanj 2021.

Prema podacima u tablici, vidljivo je da većina nezaposlenog stanovništva u Općini Gračac najčešće ima završenu srednju (162) i osnovnu (151) školu. Najmanji broj nezaposlenog stanovništva je fakultetski obrazovano. Usporedbom podataka iz Tablice 6, vidljiv je konstantan broj nezaposlenih osoba prema svim razinama obrazovanja, odnosno nije došlo do velikog porasta ili smanjenja nezaposlenih.

Tablica 7: Struktura nezaposlenih prema dobnoj skupini

Dobna skupina	Broj nezaposlenih
15 – 19	15
20 - 24	25
25 - 29	20
30 - 34	17
35 - 39	25
40 - 44	38
45 - 49	32
50 -54	46
55 - 59	64
60 i više	64
UKUPNO:	346

Izvor: HZZ, travanj 2021.

Promatrajući dobnu strukturu nezaposlenih u ožujku 2021., u skupini mladih nezaposlenih do 29 godina je 60 nezaposlenih osoba (17,34 %), dok čak 174 osoba pripadaju skupini teže zapošljivih osoba – preko 50 godina, što je malo više od polovice ukupnog broja nezaposlenih, odnosno 50,29 %. Prema navedenim podacima, zaključuje se da teže zapošljive osobe čine najugroženiju skupinu nezaposlenih osoba.

5. PROMETNA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Izgrađena infrastruktura je temelj kvalitete života stanovništva nekog područja i neophodan preduvjet razvoja. Visoki stupanj izgrađenosti komunalne, prometne i društvene infrastrukture omogućuje kvalitetniji komunalni standard, bolje uvjete života, ali i olakšava privlačenje potencijalnih ulagača.

5.1. PROMETNA INFRASTRUKTURA

5.1.1. CESTOVNI PROMET

Prostor općine Gračac ima važan geoprometni položaj preko kojeg se ostvaruje međusobno prometno povezivanje cjelokupnog teritorija kako Republike Hrvatske tako i Zadarske županije. Ovim područjem prolaze javne ceste i željezničke pruge preko kojih je Zadarska županija prometno povezana s unutrašnjim prostorom Republike Hrvatske, s okolnim prostorom susjednih županija (Šibensko-kninska i Ličko-senjska), kao i s prostorom susjedne države Republike BiH.

Promet na području općine Gračac najintenzivniji je na državnim cestama, dok ostala cestovna mreža ima neznatno prometno opterećenje. Područjem Gračaca prolazi ukupno pet državnih cesta od kojih posebno treba izdvojiti D1 ukupne dužine od 421,2 km, a koja se pruža u smjeru sjever – jug od graničnog prijelaza Macelj (granica Republike Slovenije) preko Krapine, Zagreba, Karlovca, Gračaca, Knina, Sinja do Splita. Od Zagreba do Gračaca dužina D1 iznosi 217 km, a od Gračaca do Splita 140,2 km što položaj Gračaca čini izuzetno važnom prometnom lokacijom za sve koji putuju između ta dva urbana središta koristeći D1.

Prometni sustav Općine Gračac čini mreža državnih, županijskih, lokalnih i nerazvrstanih cesta. Popis državnih cesta koje su pružaju područjem Općine Gračac prikazan je u Tablici 8, a popis županijskih i lokalnih cesta prikazan je u Tablici 9.

Tablica 8. Popis državnih cesta koje prolaze kroz Općinu Gračac

Oznaka ceste	Opis trase
D1	Zagreb – Karlovac – Gračac – Knin – Split
D27	Gračac (D1) – Obrovac – Benkovac – Stankovci – D8
D50	Žuta Lokva (D23) – Špilnik – Gospić – Gračac (D27)
D218	Granični prijelaz Užljebić – Donji Lapac – Sučević (D1)
D506	D218 – Dobroselo - Mazin – D1

Izvor: PPOU Općine Gračac

Tablica 9.: Popis županijskih i lokalnih cesta pod upravom Nadcestarije Gračac

Oznaka ceste	Opis trase	Ukupna dužina (km)
Županijske ceste na području Općine Gračac		
Ž5203	Dobroselo (D218) - D.Srb - Otrić	30,330
Ž5217	gr.žup (Dobroselo) – Mazin – Bruvno (D1)	18,500
Ž6009	Velika Popina (L63037) - Ž5203	2,879
Ž6033	Otrić (D1) - Pribudić (L65004) - gr.žup.	14,730
Ž6053	D1 – Kom – gr.žup	7,500
Lokalne ceste na području Općine Gračac		
L59114	Lovinac (D522) - Tomingaj (L59117) - gr.žup	8,100
L59117	D1 – Tomingaj - Gračac (L63030) - gr.žup	16,600
L59118	Ž5169 – Zaklopac - Donja Suvaja (L63011) – gr.žup	7,000
L63009	L59117 - D1	5,898

L63010	D218 – Bruvno- Omsica – L63031	11,520
L63011	G.Suvaja – D.Suvaja (Ž5203)	3,397
L63012	D218 – gr. R. BiH	5,840
L63013	Ž5203 – Osredci – Dugopolje – gr. R. BiH	10,329
L63030	Gračac: želj. Kolodvor – D1	3,243
L63031	Deringaj (D1) – Gubavčevo Polje	7,900
L63032	Kijani-L 59117	6,125
L63033	Grab – D1	1,436
L63034	D1 – Cerovačke špilje	0,775
L63035	Glogovo – Vučipolje (D1)	5,689
L63036	Vučipolje (L63035) – Duboki Dol	7,059
L63037	G. Labusi – Vrpolje – Velika Popina (Ž6009)	4,949
L63038	Dabušnica – Ajderovac – Ž5203	10,589
L63039	Nadurljaj – Ž5203	2,202
L63040	Kunovac Kupirovački - Kupirovo (Ž5203)	1,980
L63088	Marčetići – D1	7,311
L63089	D1 - Rastićevo	3,133
L63090	D1 – Zrmanja Vrelo – Ž6033	7,944
L63091	Zrmanja Vrelo (L63090) – Palanka – D1	8,151
L63191	Gračac: (L63030 – D27)	0,396

Izvor: Županijska uprava za ceste Zadarske županije, travanj 2021.

Prema podacima iz Tablica 8 i 9, vidljivo je da kroz Općinu Gračac prolazi 5 županijskih cesta ukupne duljine 73,939 km i 24 lokalne ceste ukupne duljine 147,566 km.

Tablica 10.: Sveukupna duljina županijskih i lokalnih cesta pod upravom Nadcestarije Gračac

NADCESTARIJA GRAČAC	Vrsta kolnika (km)		Ukupna duljina (km)
	Asfalt	Makadam	
Županijske ceste	52,409	21,530	73,939
Lokalne ceste	70,019	77,547	147,566
SVEUKUPNO (km)	122,428	99,077	221,505

Izvor: Županijska uprava za ceste Zadarske županije, travanj 2021.

Autoceste na ovom području nema, međutim, stanovnici Općine Gračac imaju priključak na autocestu preko raskrižja Sveti Rok na 25 km udaljenosti od središta Općine.

Državne i većina županijskih javnih cesta na području općine Gračac su modernizirane po postojećim trasama pa je prometna povezanost pripadajućeg prostora međusobno i sa susjednim područjem Zadarske županije i Republike Hrvatske uglavnom zadovoljavajuća.

Pojedine dionice županijskih i lokalnih javnih cesta imaju nepovoljne horizontalne i vertikalne tehničke elemente, poprečne profile neadekvatne širine te dotrajalu kolničku konstrukciju. Kroz naselja uglavnom nisu izgrađeni nogostupi. Nekategorizirane prometnice na području općine Gračac ne zadovoljavaju prometne zahtjeve jer su neadekvatne širine, imaju nepovoljne tehničke elemente i uglavnom su bez suvremenog kolničkog zastora pa ne pružaju potrebnu razinu prometne sigurnosti. Velik problem predstavljaju i neriješeni imovinsko-pravni odnosi pa je potrebno napraviti i katastarske izmjene.

Tablica 11.: Popis nerazvrstanih cesta na području općine Gračac

MJESNI ODBOR	DULJINA GPS (km)	DIONICE –	PROSJEČNA NADMORSKA (m)	VISINA
Bruvno		8,802		730,88
Deringaj		6,955		643,60
Grab		4,041		561,79
Gračac		30,304		567,25
Gubačevo Polje		2,389		775,11
Javornik		2,697		546,03
Kijani		2,220		617,31
Klapavice		4,744		749,05
Kusac		0,929		272,85
Mazin		9,007		814,57
Omsica		3,731		748,68
Palanka		1,984		274,67
Rudopolje		1,423		688,52
Srb		67,450		534,42
Tomingaj		13,152		641,20
Velika Popina		4,872		662,10
UKUPNO		164,700		596,43

Izvor: Općina Gračac

Područje Općine autobusno je povezano sa Zadrom (županijska linija Zadar – Gračac) te linijama koje staju u prolasku s i prema kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske. Među povezanost mjesta u Općini javnim prijevozom praktično ne postoji.

5.1.2. ŽELJEZNIČKI PROMET

Područjem općine Gračac prolaze dvije željezničke trase: trasa postojeće željezničke pruge Zagreb-Knin-Split, tzv. "lička pruga" i trasa međunarodne željezničke pruge Zagreb-Bihać-Knin-Split, tzv. "unska pruga", koje imaju karakter magistralne pomoćne pruge.

Obje trase predstavljaju značajne prometne koridore u gospodarskom sustavu Hrvatske. Nekoć se više koristio koridor "unske pruge". Danas je važniji koridor "ličke pruge", tj. pravac u smjeru Gospić-Knin.

5.1.3. POŠTA I TELEKOMUNIKACIJSKA INFRASTRUKTURA

Prostorom općine Gračac prolazi magistralni svjetlovodni pravac, s čvorištem u naselju Gračac kao središtu općine odakle se nastavlja u tri pravca: jedan polazi prema Gospiću uz državnu cestu D50, dok drugi i treći polaze prema Kninu i Šibensko-kninskoj županiji u jednom i Udbini u drugom smjeru uz državnu cestu D1.

Ovaj svjetlovodni pravac je dio međužupanijskog prstena Zadar – Pag – Gospić – Gračac – Knin – Sinj – Split – Šibenik - Biograd na moru - Zadar, čime je maksimalno povećana pouzdanost magistralnih veza koja prolaze Zadarskom županijom, time i prostorom općine Gračac.

Od mjesne telekomunikacijske (TK) mreže na području općine Gračac malo je izgrađeno. Mjesna TK mreža postoji jedino u naselju Gračac, dok je prije Domovinskog rata mjesna TK mreža postojala i u Srbu, ali je u ratu kompletno uništena.

Zahvaljujući dobrom pokrivenošću signalom pokretne mreže, u većini naselja na području općine, u kojima nije izgrađena mjesna TK mreža, usluge nepokretne mreže se mogu dati i daju se tzv. FGSM sustavom, tj. sustavom koji preko pokretne mreže pruža uslugu osnovnog nepokretnog telefonskog priključka koji zadovoljava većinu korisnika.

Područje općine je, s obzirom na konfiguraciju prostora, dobro pokriveno signalom mreže pokretnih telekomunikacija. Signalom pokretne mreže pokriveni su svi glavni pravci kao i većina naselja u općini Gračac.

Pored toga, na području općine se nalazi i Radio relejna (RR), postaja Čelavac, koja je do 90-ih godina imala ključnu ulogu u magistralnim vezama. Današnja uloga te postaje je neznatna i koristi se jedino kao lokacija za baznu postaju pokretnih telekomunikacija.

Telekomunikacijski sustav veza je izgradnjom svjetlovodne mreže doživio rast koji mu dugoročno otvara velike mogućnosti korištenja i širenja. Cilj je približavanje po broju uključenih pretplatnika europskom prosjeku, a to je oko 40-50 pretplatnika na 100 stanovnika.

U općini Gračac Hrvatski Telekom je instalirao ukupno 13 pristupnih točaka, na pet vanjskih i osam unutarnjih lokacija. Time je omogućen besplatan pristup WiFi internetu na lokacijama kao što su upravna zgrada općine Gračac, KIC „Napredak“ Gračac, knjižnica i čitaonica Gračac te u ulici Nikole Tesle i Školskoj ulici kao i Parku sv. Jurja. Zahvaljujući programu WiFi4EU lokalno stanovništvo i posjetitelji imaju će se brz pristup Internetu u glavnim središtima javnog života poput trgova, parkova, knjižnica, javnih zgrada i slično.

Poštanski se promet obavlja posredstvom dva poštanska ureda. Jedan Poštanski ured se nalazi u općinskom središtu Gračacu, a drugi u naselju Srb. Za ostala naselja u kojima nema poštanskog ureda poštanski promet se odvija s dostavnom službom u pojedina naselja. Ova poštanska mreža zadovoljava današnje potrebe područja općine Gračac.

5.2. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

5.2.1. VODOOPSKRBNI SUSTAV I ODVODNJA

Vodoopskrbni i odvodni sustav pod operativnim je upravljanjem poduzeća Gračac Vodovod i odvodnja d.o.o.. Vodoopskrbni sustav obuhvaća područje Općine Gračac i Općine Lovinac unutar Ličko-senjske županije (naselje Ričice i Štikada). Pod upravom poduzeća nalaze se 2 sustava i 1 lokalni vodovod:

- ❖ **Sustav „Štikada-Gračac“** – opskrbljuje vodom naselje Gračac na području Zadarske županije te naselja Štikada i Ričice na području Ličko-Senjske županije;
- ❖ **Sustav „Srb“** – opskrbljuje naselja Gornji i Donji Srb, Kruškovača, Neteku i Begluke,
- ❖ **Lokalni vodovod „Bruvno“** – opskrbljuje naselje Bruvno.

Osim navedenih vodovoda unutar Općine Gračac nalaze se i vodovodi koji nisu pod upravom JIVU Gračac vodovoda i odvodnje d.o.o., već njima upravljaju mjesne uprave ili lokalni vodovodi drugih općina:

- ❖ Lokalni vodovod „Lička Kaldrma“ – opskrbljuje naselja Lička Kaldrma i Ličko Dugo Polje,
- ❖ Lokalni vodovod „Mazin“ – opskrbljuje naselja Mazin, Varoš i Mandić Draga,
- ❖ Lokalni vodovod „Donja Suvaja“ – opskrbljuje najveći dio naselja Donja Suvaja,
- ❖ Vodoopskrba naselja „Brotinja“ (djelomično izvedena i trenutno nije u funkciji).

Također, izvedene su i manje mjesne mreže:

- ❖ Lokalna mreža „Osredci“, i
- ❖ Lokalna mreža „Kupirovo“.

Lokalni vodovod „Donja Suvaja“ planira se dati na upravljanje JIVU Gračac vodovod i odvodnja d.o.o.. Lokalni vodovod „Lička Kaldrma“ nema stvorene uvjete za preuzimanje od strane JIVU Gračac vodovod i odvodnja d.o.o., s obzirom na to da dijelom prolazi kroz teritorij susjedne države. Lokalni vodovod „Mazin“, s obzirom na to da opskrbljuje manje od 50 stanovnika i izražena je želja da ostane pod upravom mjesne zajednice, neće se predati na

upravljanje JIVU Gračac vodovod i odvodnja d.o.o.. Vodovod naselja Brotnja održava lokalni vodovod Općine Donji Lapac unutar Ličko-senjske županije i neće se predati JIVU Gračac vodovod i odvodnja d.o.o..

Sustav „Štikada-Gračac“

Vodoopskrbni sustav „Štikada-Gračac“ opskrbljuje vodom dio Općine Gračac na području Zadarske županije te naselja Štikada i Ričice Općine Lovinac na području Ličko-Senjske županije. Voda za sustav zahvaća se na ušću rijeke Ričice vodozahvatom Štikada. Vodozahvat se sastoji od zahvatne građevine, crpne stanice i filterskog objekta. Zahvaćena voda transportira se u 3 komore unutar kojih se nalaze niskotlačne crpke. Crpkama se voda tlači prema objektu filtrirnice gdje se pročišćava i skuplja u bazenu čiste vode zapremine 58 m³. Iz bazena voda se visokotlačnim crpkama tlači u vodospremnik „Štikada“ zapremnine 500 m³.

Iz VS Štikada izlaze dva cjevovoda u dva opskrbna smjera: jugoistočni i sjeverozapadni smjer. Jugoistočni opskrbni smjer vodi prema naselju Štikadi i Gračacu, a sjeverozapadni opskrbni smjer vodi prema naselju Ričica u Općini Lovinac.

Sustav „Srb“

Vodoopskrbni sustav „Srb“ opskrbljuje vodom naselja Gornji i Donji Srb, Neteku i Begluka. Voda za sustav dobiva se iz 2 izvorišta: Kotlina i Bijeli Klanac. Vodoopskrbni sustav „Srb“ sastoji se od gravitacijskih cjevovoda ukupne dužine 15,0 km, crpne postaje „Srb“, tlačnog cjevovoda, vodospremnika „Srb“ zapremine $V=300$ m³ i sekundarne vodovodne mreže.

Lokalni vodovod „Bruvno“

Lokalni vodovod „Bruvno“ opskrbljuje naselje Bruvno pitkom vodom iz izvora Ledenik. Vodovod sadrži vodozahvatnu građevinu, crpnu stanicu, uređaja za dezinfekciju, potisni cjevovod do vodospremnika, vodospremnik i vodoopskrbnu mrežu. Vodospremnik „Bruvno“ smješten u naselju Bruvno, a zapremnina mu je 50 m³.

Lokalni vodovod „Lička Kaldrma“

Lokalni vodovod „Lička Kaldrma“ opskrbljuje vodom naselja Lička Kaldrma i Ličko Dugopolje te nekoliko potrošača u susjednoj BiH. Voda se zahvaća na izvoru Eljevačka Draga. Vodovod sadrži vodozahvatnu građevinu, 2 dobavna cjevovoda za vodospremnik, vodospremnik i vodoopskrbnu mrežu. Vodozahvatna građevina sastoji se od 3 kaptažne građevine. Vodospremnik je smješten u južnom dijelu naselja, a zapremnina mu je 50 m³.

Lokalni vodovod „Mazin“

Lokalni vodovod „Mazin“ opskrbljuje vodom naselja Varoš i Mandić Draga. Voda se zahvaća iz potoka nastalog iz izvorišta Bukovac. Osim ovog zahvata postoje dodatni vodozahvati na izvoru Davinovac i Begovac koji nisu međusobno povezani.

Zahvaćena voda na vodozahvatu Bukovac transportira se lijevano željeznim cijevima do naselja Varoš i Mandić Draga. U naselju Varoš nalazi se vodosprema zapremnine 36 m³, a u naselju

Mandića Draga nalazi se vodosprema zapremnine 20 m³ (izvan funkcije). Zahvaćena voda na vodozahvatu Begovac transportira se cjevovodom do sela Vojvodić i tvornice Parna pilana. Zahvaćena voda na vodozahvatu Davinovac transportira se cjevovodom do sela Vojnović Draga.

Lokalni vodovod „Donja Suvaja“

Lokalni vodovod „Donja Suvaja“ opskrbljuje vodom naselje Donja Suvaja. Voda se zahvaća direktno PEHD cjevovodom, u koritu rijeke Une, 70 m nizvodno od izvora. Zahvaćena voda transportira se do crpne stanice „Donja Suvaja“ u središtu naselja, od kud se crpkom snage 5,5 kW dalje potiskuje u mrežu i prema kompenzacijskom vodospremniku „Donja Suvaja“ zapremnine 10 m³. Opskrbna mreža izvedena je od PEHD cijevi ukupne duljine 2.560 m. Tlakovi u mreži ovise o režimu rada crpke.

Vodoopskrba naselja „Brotnja“

Vodoopskrba naselja „Brotnja“ planira se preko izvora Joševica koji je u sastavu lokalnog vodovoda Donji Lapac. Izvor i kaptaza Joševica nalazi se na koti 386 m n.m. Pored izvora je izvedena crpna stanica „Joševica“ koja preko potisnog cjevovoda puni vodospremnik „Lipovača“ zapremnine 300 m³. Vodom iz VS Lipovača opskrbljuju se potrošači na području općine Donji Lapac.

Vodoopskrba preostalih naselja na području općine Gračac svodi se na korištenje izvorskih i tekućih voda koje nisu kaptirane ni dovedene do potrošača.

Postojeće stanje vodoopskrbe na području općine Gračac ne zadovoljava, kako u pogledu pokrivenosti općine, tako ni u pogledu stanja izgrađenosti vodnih građevina. Stoga, neriješena vodoopskrba već godinama predstavlja kritičan faktor razvoja i funkcioniranja cjelokupnog područja općine Gračac. Glavni problemi u svezi s rješavanjem vodoopskrbe ovog područja su: nedostatak vode zbog nepovoljnog prostornog položaja najizdašnijih izvorišta u odnosu na glavne potrošače, mali kapacitet i nepovoljna vremenska raspodjela izdašnosti lokalnih izvorišta koji se sada koriste za vodoopskrbu na pojedinim područjima te nerazvijenost distribucijskog sustava.

Za rješenje vodoopskrbe na dijelu područja općine Gračac izrađena je Studija „Vodoopskrba općine Gračac“, od Općeg vodoprivrednog poduzeća za vodno područje dalmatinskih slivova iz Splita, 1981. godine. U istoj je definirana koncepcija dovoda vode s pojedinih izvorišta, glavni cjevovodi i glavne vodne građevine koje su potrebne za trajno kvalitetno rješenje vodoopskrbe.

Osim navedenih, postoje još dva lokalna vodovoda kojima se s vrlo kvalitetnom pitkom vodom opskrbljuje stanovništvo naselja Velika Popina, a služe i za napajanje stoke sedam OPG-ova:

1. Vodovod Ljubovo (vrela Kurovac) – Kasar dužine 4,3 km izgrađen 1875./1876. godine i rekonstruiran 1936. godine. Ovaj vodovod predstavlja i djelo posebne graditeljske baštine kojega je Udruženje građana Eko Čuvarkuća predložilo da se proglasi nepokretnim kulturnim dobrom. To je pretpostavka za sanaciju vodovoda i stavljanje u temeljnu funkciju osiguravanje

pitke vode stanovništvu – ali i otvaranje mogućnosti razvoja Zrmanjskog kraja. Vodovod je trenutno u lošem stanju i teško je pristupačan, a vodu koristi samo dio mještana.

2. Vodovod Ljubovo (v. Novakovac) – Podljut u dužini oko 3,5 km izgrađen 1980. godine samodoprinosom građana Velike Popine.

Općina Gračac ima izgrađeni sustav odvodnje u naseljima Gračac i Srb s duljinom mreže oko 10,6 km. Uslugu javne odvodnje pruža JIVU Gračac vodovod i odvodnja d.o.o., a ostala naselja unutar općine nemaju izgrađeni sustav odvodnje, već se otpadne vode ispuštaju u septičke jame ili direktno u podzemlje bez pročišćavanja čime se značajno utječe na zagađenje podzemlja, naročito u ljetnom razdoblju zbog utjecaja turizma. Ne postoji organizirano prikupljanje i zbrinjavanje otpadnih voda iz individualnih sustava.

Sustav odvodnje u naselju Srb

Sustav odvodnje naselja Srb izveden je kao mješoviti s 3 odvojena podsustava: Podsustav I-1, Podsustav I-2 i Podsustav I-3, duljine oko 3,5 km. Sustav je zastario s nezadovoljavajućom kvalitetom izvedbe i nezadovoljavajućom vodonepropusnošću.

Podsustav I-1 duljine je oko 1,7 km. Prikupljene otpadne vode odvede se do taložnice na sjeveroistoku naselja koja nije u funkciji te se dalje slijevaju po terenu do vodotoka Sredica. Podsustav I-2 duljine je oko 1,6 km. Prikupljene otpadne vode odvede se prema jugu naselja gdje se ispuštaju direktno u vodotok Sredica. Podsustav I-3 duljine je oko 0,2 km. Prikupljene otpadne vode odvede se u oborinski kanal koji se dalje slijeva prema vodotoku Srebrenica.

Sustav odvodnje u naselju Gračac

Sustav odvodnje naselja Gračac sastoji se od 2 zasebna dijela:

- ❖ mješoviti sustav odvodnje centra naselja, i
- ❖ razdjelni sustav perifernog dijela naselja „Novo naselje 1“ i „Novo Naselje 2“.

Mješoviti sustav odvodnje centra podijeljen je na istočni i zapadni sustav putem rijeke Otuče. Otpadne vode istočnog sustava ispuštaju se direktno u rijeku Otuču čime uzrokuju zagađenje same rijeke. Otpadne vode zapadnog sustava ispuštaju se direktno u podzemlje čime uzrokuju zagađenje podzemlja i zbog nedovoljnog upojnog kapaciteta izravno prijete zdravlju ljudi. Duljina mješovitog sustava odvodnje centra je oko 3,6 km.

Sustav odvodnje perifernog dijela naselja Gračac duljine je oko 3,5 km i sastoji se od gravitacijskih kolektora, crpne stanice, uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, infiltracijske građevine, separatora masti i ulja i upojnih bunara. Fekalne vode odvede se u uređaj za pročišćavanje smješten na istoku „Novog naselja 1“ gdje se pročišćavaju i putem infiltracijske građevine ispuštaju u podzemlje. Oborinske vode odvede se najkraćim putem do separatora masti te upojnih bunara gdje se ispuštaju u podzemlje. U sustavu oborinske odvodnje izgrađena su 4 separatora masti i ulja i 5 upojnih bunara.

Iz navedenih podataka, vidljivo je da je stanje odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na području Općine Gračac nezadovoljavajuće. Stoga, kako bi se povećao životni standard

lokalnog stanovništva te kako bi se očuvala priroda i okoliš, 13 općina i 2 grada s područja Zadarske županije potpisali su sporazum o sufinanciranju izrade studije izvodivosti za izgradnju aglomeracije Karinskog i Novigradskog mora, koja će obuhvatiti više od pola Zadarske županije. Projekt „Izrada studijske dokumentacije za izgradnju vodno-komunalne infrastrukture aglomeracija Karinskog i Novigradskog mora” ukupne vrijednosti 3.732.500 kuna s PDV-om financiraju Hrvatske vode s 85 %, a 15 % zajednički jedinice lokalne samouprave potpisnice sporazuma. Ovim projektom 13 općina i 2 grada zajedno kreću u izgradnju vodovoda i kanalizacije.

5.2.2. GOSPODARENJE OTPADOM

Na području Općine Gračac prikupljanje, odvoz i zbrinjavanje komunalnog otpada koji nastaje u kućanstvima i gospodarstvu obavlja trgovačko društvo GRAČAC ČISTOĆA d.o.o., za obavljanje komunalne djelatnosti Gračac.

GRAČAC ČISTOĆA d.o.o. u 100 %-tnom je vlasništvu jedinice lokalne samouprave Općine Gračac koje je osnovano 2013. godine kao općinska komunalna ustanova te od tada djeluje pod istim nazivom. Danas komunalnu djelatnost GRAČAC ČISTOĆA d.o.o. obavlja s 19 zaposlenih djelatnika, na području koje obuhvaća površinu od 957,19 km², s preko 4.690 stanovnika i nekoliko većih i manjih gospodarskih subjekata, zdravstvenih, obrazovnih, kulturnih, sportskih i ostalih ustanova i društava. Iz navedenih podataka, očit je nedostatak ljudskih kapaciteta za učinkovito provođenje posla. Isto tako, velik problem je i nedostatak odgovarajuće mehanizacije.

Prikupljeni otpad s područja Općine Gračac do zatvaranja odlagališta, GRAČAC ČISTOĆA d.o.o. je odvozilo i odlagalo na odlagalište Stražbenica kojim je do tada upravljalo. Odlagalište Stražbenica je dana 29.07.2019. godine zatvoreno te je u planu za sanaciju. U tijeku je izrada projektne dokumentacije s kojom će se Općina Gračac prijaviti na natječaj za sanaciju navedenog zatvorenog odlagališta. Nakon zatvaranja odlagališta otpad se privremeno odlaže na privremeno odlagalište „Kljakovača“ Obrovac do uspostave rada Centra za gospodarenje otpadom Biljane Donje kada je u planu odvoz otpada putem pretovarne stanice Gračac koja je trenutačno u izgradnji i zbrinjavanje otpada u CGO Biljane Donje. Također, općina Gračac redovito radi na sanaciji divljih odlagališta koja se pojavljuju zbog nedovoljne osviještenosti stanovnika Općine o razvrstavanju otpada i zaštiti okoliša.

Općina Gračac je donijela “Plan gospodarenja otpadom za razdoblje od 2017. do 2022. godine” (“Službeni glasnik Općine Gračac” broj 3/2018).

SUSTAV PRIKUPLJANJA KOMUNALNOG OTPADA NA PODRUČJU OPĆINE GRAČAC DIJELI SE NA:

– sustav prikupljanja miješanog komunalnog otpada iz kućanstva;

- sustav prikupljanja miješanog komunalnog otpada koji je po prirodi i sastavu sličan otpadu iz kućanstva;
- sustav prikupljanja papira i plastike (metala) iz kućanstava i gospodarstva;
- sustav prikupljanja otpada namijenjenog recikliranju putem zelenih otoka;
- sustav prikupljanja krupnog (glomaznog) otpada

Gračac Čistoća d.o.o. u suradnji s jedinicom lokalne samouprave, odnosno Općinom Gračac te Zadarskom županijom i Fondom za zaštitu okoliša i energetske učinkovitosti uvelo je organizirani sustav odvojenog sakupljanja otpada putem zelenih otoka. Na području Općine Gračac sagrađena su 2 zelena otoka u naselju Gračac i 1 zeleni otok u naselju Srb koji sadrže spremnike za papir, staklo, metal i plastiku volumena 1.100 litara. Zeleni otok je uređeno, ograđeno i pristupno mjesto na javnoj površini gdje se nalaze spremnici (kontejneri) za selektivno odlaganje otpada. Na zelenom otoku postavljeni su sljedeći spremnici za otpad:

- plavi spremnik za odlaganje papira,
- žuti spremnik za odlaganje plastike,
- crni spremnik za odlaganje metala,
- zeleni spremnik za odlaganje stakla.

Svi zeleni otoci, odnosno spremnici postavljeni na zelenim otocima na raspolaganju su za odlaganje selektiranog otpada svim građanima, neovisno o mjestu stanovanja i to 24 sata dnevno.

Općina Gračac sufinancira izgradnju županijskog centra za gospodarenje otpadom Biljane Donje u sklopu koje se sufinancira izgradnja Pretovarne stanice Gračac za koju je Općina Gračac osigurala zemljište te sufinancirala dio projektne dokumentacije.

Prema Zakonu o održivom gospodarenju otpadom je JLS-ovima uvedena obveza da se osigura funkcioniranje jednog ili više reciklažnih dvorišta ovisno o broju stanovnika JLS-a. Iako je u Zakonu o gospodarenju otpadom propisano da je za JLS s više od 1.500 stanovnika potrebno izgraditi jedno reciklažno dvorište, primjenom ZOGO-a je zamijećeno da se taj kriterij može povećati na 3.000 stanovnika zbog smanjenja operativnih troškova JLS-u, a bez da se ugrozi ispunjenje cilja. S obzirom na navedeno, na području Općine Gračac potrebno je uspostaviti jedno reciklažno dvorište što je projektom „Izgradnje reciklažnog dvorišta Gračac“ i ostvareno. Općina Gračac je 2019.-2020. provela projekt izgradnje i opremanja reciklažnog dvorišta u naselju Gračac za sve stanovnike s područja Općine, a projekt je sufinancirala Europska unija iz Kohezijskog fonda. Tijekom projekta su se provodile razne informativno-obrazovne aktivnosti i aktivnosti promidžbe i vidljivosti projekta s ciljem informiranja stanovnika o odvojenom prikupljanju komunalnog otpada, lokaciji i korištenju reciklažnog dvorišta, a sve u cilju povećanja stope odvojeno prikupljenog komunalnog otpada i smanjenju količine otpada koji se odlaže na odlagalište što će doprinijeti zaštiti okoliša. Također, održale su se i 4

edukativno-obrazovne aktivnosti putem radionice za djecu predškolske/vrtićke dobi (1), radionica za djecu osnovnoškolske dobi (2) i radionice u Srednjoj školi Gračac (1) sa zadaćom upoznavanja djece i mladih s pojmom reciklažnog dvorišta i tko ga sve može koristiti, usmjeravanja na odgovorno ponašanje prema otpadu kao resursu i ulozi reciklažnog dvorišta u cjelovitom sustavu gospodarenja otpadom. Reciklažno dvorište je započelo s radom 2021. godine.

Također, Općina Gračac nabavila je i mobilno reciklažno dvorište kojeg Gračac Čistoća d.o.o. dovodi u 10 naselja s područja Općine 2 puta godišnje.

5.2.3. PLINOOPSKRBA

Kroz područje općine Gračac u njegovom jugozapadnom dijelu, a u blizini naselja Gračac izgrađen je regionalni (magistralni) plinovod. Za prienosnu mrežu izrađen je Idejni projekt opskrbe plinom Zadarske županije (Energetski institut „Hrvoje Požar“ d.o.o., 11. 2003), kojim su određene načelne trase srednjetačne plinske mreže te lokacije regulacijskih stanica za područje općine.

5.2.4. ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Dosadašnji elektroenergetski sustav na području općine Gračac možemo podijeliti na dva konzumna područja: TS 110/35/10 kV „GRAČAC“ i TS 35/10 kV „GRAČAC 1“.

Napajanje TS 110/35/10 kV „GRAČAC“ osigurano je iz dva pravca dalekovodima DV 110 kV čime je zadovoljena pouzdanost sustava. Trafostanica TS 35/10 kV „GRAČAC 1“ napaja se putem dalekovoda DV 35 kV iz TS 110/35/10 kV „GRAČAC“ s jedne strane i TS 35/10 kV „LIČKO CERJE“ s druge strane.

Na području općine Gračac nema velikih centara i velikih industrijskih potrošača i stoga nema potrebe za izgradnjom većih klasičnih izvora energije već se potrebno orijentirati na proizvodnju energije iz obnovljivih izvora što joj u budućnosti može biti i prednost (razvoj turizma, propisi EU i sl.).

Prostor općine Gračac ima predispozicije prvenstveno za korištenje vjetroelektrana i malih hidroelektrana. Na području općine Gračac izgrađena je:

1. Vjetroelektrana Velika Popina koja je u pogon puštena u siječnju 2011. Vjetroelektrana se sastoji od 4 Siemensova SWT 93 2,3 MW vjetroagregata, čime joj ukupna snaga iznosi 9,2 MW. Predviđena je godišnja proizvodnja od 26 000 MWh električne energije.

2. Vjetroelektrana Poštak ili VE Poštak koja se nalazi u blizini Vjetroelektrane Velika Popina, a u pogon je puštena u listopadu 2017. Vjetroelektrana se sastoji od 13 Siemensova SWT 108 3,4 MW vjetroagregata, čime joj ukupna snaga iznosi 44,2 MW. Vjetroagregati su priključeni na 110 kV razvodnu mrežu. Predviđa se proizvodnja od 110 GWh električne energije godišnje, što bi trebalo biti dovoljno za 26 000 kućanstava.

Također, planira se izgradnja Vjetroelektrane Bruvno. Za istu je izrađen Elaborat zaštite okoliša, a projekt koji se razmatra Elaboratom je smanjenje broja i promjena tehničkih karakteristika vjetroagregata. U daljnjem postupku razvoja projekta je u završnoj fazi provedena nabava istih tijekom koje je utvrđeno da su vjetroagregati predloženi originalnim Idejnim rješenjem zastarjeli i relativno neefikasni u usporedbi s novim modernijim koji su efikasniji i moderniji. Stoga se sada planira veći model koji u odnosu na prijašnje korišteni model ima veću nazivnu snagu, veći promjer lopatica i viši stup u odnosu na prvotno odabrani. S obzirom na povećanje nazivne snage (novi imaju nazivnu snagu do 5,0 MW, dok stari ima 3 MW), broj vjetroagregata u projektu se planira smanjiti s prvotno planiranih 15 na 10, pri čemu bi se njihova ukupna instalirana snaga povećala s 45 MW na 50 MW. S obzirom na manji broj vjetroagregata, dodatno je napravljena optimizacija cijele vjetroelektrane pri čemu je došlo do odabira 10 lokacija pojedinačnih vjetroagregata kojima pozicije nisu promijenjene u odnosu na prethodno rješenje. Iz navedenog, zaključuje se da je Vjetroelektrana Bruvno pri kraju rješavanja papirologije i uskoro će krenuti s radom.

Slična situacija odvija se i s gradnjom Vjetroelektrane Otrić. Razvoj vjetroelektrane Otrić počeo je prije 2008. godine u tvrtki Dalekovod d.d. za koju je u 2008. godini IPZ d.d. Zagreb izradio Studiju utjecaja na okoliš na temelju koje je proveden postupak procjene utjecaja zahvata na okoliš te je izdano Rješenje od strane Ministarstva zaštite okoliša prostornog uređenja i graditeljstva o prihvatljivosti zahvata za okoliš uz mjere zaštite okoliša i programa stanja praćenja okoliša. U listopadu 2012. ishodena je lokacijska dozvola. Prema idejnom projektu unutar lokacijske dozvole projekt VE Otrić je imao 8 vjetroagregata jedinične snage 3 MW. Duljina servisnih cesta iznosila je oko 6,2 km. Lokacijska dozvola je 2013. od strane Zadarske županije proglašena izvršnom, no, u propisanom roku nije ishodena građevinska dozvola i posljedično nije došlo do početka gradnje te je navedenoj lokacijskoj dozvoli istekao rok važenja. Kako bi se ponovno nastavio razvoj projekta vjetroelektrane Otrić te ishodila lokacijska dozvola potrebno je ishoditi Rješenje o prihvatljivosti zahvata za okoliš i ekološku mrežu. S obzirom na to da je potrebno ishoditi novu lokacijsku dozvolu nositelj projekta je uskladio projekt po načelima najbolje prakse s novim tipovima vjetroagregata veće snage čime se u odnosu na prijašnja rješenja omogućava korištenje manjeg broja energetski i prostorno učinkovitijih vjetroagregata. Stoga, prema Idejnom rješenju na temelju kojeg se izrađuje Elaborat, ukupna snaga vjetroelektrane iznosi maksimalno 20 MW koju će ostvarivati 4 vjetroagregata, a ukupna dužina servisnih prometnica iznosi 3,8 km.

Za lokaciju Otrić, odabrana je varijanta koja uključuje vjetroagregate snage klase do 5 MW, s promjerom rotora do 160 m i visinom vrha lopatice ispod 200 m od tla, kao proizvod Nordex N155 4.8 MW. Na lokaciji predviđenoj za izgradnju vjetroelektrane Otrić, ne postoje kontinuirani pristupni putevi do lokacije vjetroagregata, te je iste uglavnom potrebno u

potpunosti izgraditi. Uz rješavanje infrastrukture, rješava se i preostala papirologija za navedenu vjetroelektranu. Kada se sve u potpunosti riješi, vjetroelektrana će početi s radom.

Osim navedenih elektrana, na području Općine Gračac nalazi se i vjetroelektrana Mazin 2. Za ovu elektranu je, također, u tijeku rješavanje papirologije. Čim sve stavke budu riješene, vjetroelektrana će započeti s radom.

Javna rasvjeta nije provedena u svim naseljima Općine Gračac. LED javna rasvjeta je u cijelosti postavljena samo u naselju Gračac i Donji Srb, dok je u Gornjoj i Donjoj Suvaji djelomično postavljena. Trenutno je u tijeku početak provedbe projekta postavljanja LED rasvjete u naselju Velika Popina. Sva rasvjeta koja se bude mijenjala u naselju Gračac i okolnim mjestima će biti zamijenjena sa LED rasvjetom.

5.2.5. GROBLJA

Popis groblja na području općine Gračac koja su evidentirana:

- G1 - groblje „Katoličko Gračac“- 9.750,00 m²
- G2 - groblje „Pravoslavno Gračac“- 23.145,00 m²
- G3 - groblje „Pravoslavno Srb“- 11.204,00 m²
- G6 - groblje Donja Suvaja – 8.822,00 m²

Ovo su groblja koja su evidentirana i koja se održavaju po Programu održavanja komunalne infrastrukture na području općine Gračac. Na području općine Gračac ima oko 120 groblja koja nisu evidentirana te koja se ne održavaju navedenim programom. Također, na području općine Gračac postoje 2 mrtvačnice (1 na pravoslavnom groblju, 1 na katoličkom groblju). Objekti mrtvačnica su potpuno opremljeni i funkcionalni.

6. GOSPODARSTVO

Općina Gračac svoje gospodarstvo temelji prvenstveno na prirodnim resursima, a okosnicu gospodarstva predstavljaju sektori poljoprivrede, šumarstva i turizma. Vrlo značajan dio gospodarske aktivnosti vezan je uz tercijarne aktivnosti koje obuhvaćaju određene usluge privrednog i vanprivrednog tipa vezano uz centralnu funkciju pojedinog naselja.

Gospodarska proizvodnja također mora pratiti razvoj poljoprivrede i stočarstva u smislu prerade proizvedenih sirovina, a i drugih prirodnih resursa. Svojom djelatnošću ne smije zagađivati okoliš. Jedan od oblika korištenja poljoprivrednih i stočarskih resursa ovog područja može biti proizvodnja zdrave hrane za hrvatsko i europsko tržište.

Osim postojećih prirodnih resursa, Prostornim planom uređenja Općine Gračac su utvrđene sljedeće gospodarske zone (I):

- ❖ „Tintori“ kraj Gračaca, veličine 25,00 ha
- ❖ „Stražbenica“ – Deringaj veličine 24,00 ha
- ❖ „Gračac“ veličine 18,54 ha
- ❖ „Donji Srb“ veličine 1,59 ha
- ❖ „Srb“ veličine 1,62 ha
- ❖ „Mrkonjić“ veličine 9,13 ha
- ❖ „Kupirovo - Kunovac Kupirovački“ veličine 24,69 ha

Općina Gračac s indeksom razvijenosti od 89,934 spada u I. skupinu jedinica lokalne samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u zadnjoj četvrtini ispodprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave sukladno Odluci o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti. Podatci na temelju kojih je definirana razvijenost prikazani su u Tablici 8 i uspoređeni su sa županijskom razinom.

Tablica 11.: Pokazatelji indeksa razvijenosti Općine Gračac u usporedbi sa županijskom razinom

	Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva	Indeks starenja	Stupanj obrazovanja	Indeks razvijenosti
Zadarska županija	26.630,15	3.908,88	0,1200	102,30	117,4	0,2085	104,654
Općina Gračac	18.955,35	1.333,17	0,3551	68,49	134,9	0,0908	89,934

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/vrijednosti-indeksa-razvijenosti-i-pokazatelja-za-izracun-indeksa-razvijenosti-2018/3740>

Pokazatelji razvijenosti Općine Gračac su lošiji od pokazatelja razvijenosti Zadarske županije. Tako je primjerice, prosječni dohodak po stanovniku Zadarske županije za 28,82 % veći od prosječnog dohotka po stanovniku u Općini Gračac, a prosječni izvorni prihodi po stanovniku su lošiji za 34,11 % od županijske razine. S obzirom na to da su pokazatelji indeksa razvijenosti lošiji u odnosu na regionalnu razinu, treba raditi na daljnjem razvoju i dostizanju standarda kako županije tako i drugih razvijenih općina na području RH.

6.1. PODUZETNIŠTVO I OBRTNIŠTVO

Prema podacima iz Registra poslovnih subjekata, na području općine Gračac registrirano je 46 aktivnih poslovnih subjekata, a prema broju zaposlenih i ostvarenom godišnjem prihodu spadaju u mikro i mala poduzeća.

Tablica 12.: Poduzeća na području općine Gračac

RB	Naziv poduzeća	Osnovna djelatnost	Veličina poduzeća
1.	GRAČAC ČISTOĆA d.o.o.	Skupljanje neopasnog otpada	Mikro
2.	NOCLERIUS d.o.o.	Prerada i konzerviranje riba, rakova i školjki	Malo
3.	GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o.	Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom	Malo
4.	NIKODEM d.o.o.	Sječa drva	Mikro
5.	GRAĐEVINSKA ZADRUGA RISOVAC	Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	Mikro
6.	NINA & NONA j.d.o.o.	Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	Mikro
7.	NLO&D d.o.o.	Ostala trgovina na malo u nespécializiranim prodavaonicama	Mikro
8.	SALIX j.d.o.o.	Piljenje i blanjanje drva	Mikro
9.	BIO LIKA d.o.o.	Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	Mikro
10.	GUMNO d.o.o.	Cestovni prijevoz robe	Malo
11.	Gola glava d.o.o.	Vađenje ukrasnog kamena i kamena za gradnju, vapnenca, gipsa...	Mikro
12.	BOSS j.d.o.o.	Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	Mikro
13.	FILIPOVIĆ GROUP d.o.o.	Uzgoj šuma i ostale djelatnosti u šumarstvu povezane s njime	Mikro
14.	SAHARUN Putnička agencija d.o.o.	Hoteli i sličan smještaj	Mikro
15.	TONKA ANIMA d.o.o.	Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	Mikro
16.	EKO TURIZAM d.o.o.	Odmarališta i slični objekti za kraći odmor	Mikro
17.	SECTIO AUREA j.d.o.o.	Arhitektonske djelatnosti	Mikro
18.	LIČANKA j.d.o.o.	Ostala trgovina na malo	Mikro
19.	AGRLO LIKA j.d.o.o.	Piljenje i blanjanje drva	Malo
20.	SAVATOVIĆ j.d.o.o.	Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	Mikro
21.	RIBARSTVO dioničko društvo za uzgoj i preradu ribe	Slatkovodna akvakultura	Mikro
22.	ANNA d.o.o.	Trgovina na malo novinama, papirnatom robom i pišaćim priborom	Mikro

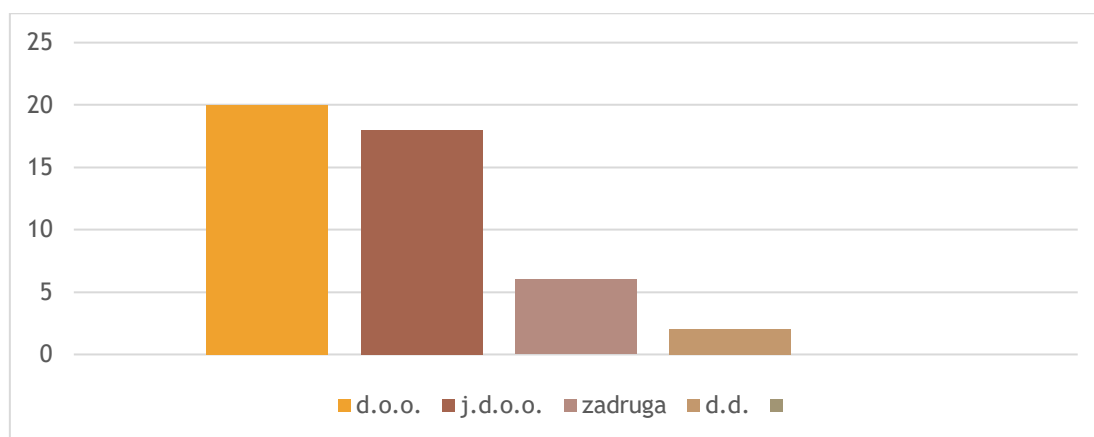
23.	ILINKA j.d.o.o.	Ostala trgovina na malo	Mikro
24.	RUSTIK j.d.o.o.	Proizvodnja ostalih proizvoda od drva	Mikro
25.	BINDUS j.d.o.o.	Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	Mikro
26.	LIČKI SOKOL d.o.o.	Uzgoj jezgričavog i koštuničavog voća	Mikro
27.	ODRŽIVO DRUŠTVO j.d.o.o.	Proizvodnja obuće	Mikro
28.	MODNI SALON NATALY j.d.o.o.	Proizvodnja ostale vanjske odjeće	Mikro
29.	BARBER j.d.o.o.	Frizerski saloni i saloni za uljepšavanje	Mikro
30.	LIČKI KROVOVI dioničko društvo za ugostiteljstvo u stečaju	Hoteli i sličan smještaj	Mikro
31.	Poljoprivredno turistička zadruga Eko Lika Srb	Mješovita proizvodnja	Mikro
32.	Poljoprivredno turistička zadruga Veda Gračac	Djelatnosti mljekara i proizvođača sira	Mikro
33.	VUK d.o.o.	Lov, stupačarenje i uslužne djelatnosti povezane s njima	Mikro
34.	OMSICA PROJEKT d.o.o.	Organizacija izvedbe projekata za zgrade	Mikro
35.	VJETROELEKTRANA OTRIĆ d.o.o.	Proizvodnja električne energije	Mikro
36.	VJETROELEKTRANA BRUVNO d.o.o.	Proizvodnja električne energije	Mikro
37.	POPINA d.o.o.	Savjetovanje u vezi s poslovanjem	Mikro
38.	Lička ženska zadruga za proizvodnju i usluge	Proizvodnja ostale pletene i kukičane odjeće	Mikro
39.	MIKI FAMILY j.d.o.o.	Trgovina na malo odjećom	Mikro
40.	STARA VODENICA, zadruga	Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	Mikro
41.	EKO GRAČAC j.d.o.o.	Uzgoj ovaca i koza	Mikro
42.	SALERS j.d.o.o.	Uzgoj ostalih goveda i bivola	Mikro
43.	BOBAN j.d.o.o.	Održavanje i popravak motornih vozila	Mikro
44.	PIPRA d.o.o.	Proizvodnja električne energije	Mikro
45.	LIKA TOURS j.d.o.o.	Ostali kopnени prijevoz putnika	Mikro
46.	Poljoprivredna zadruga NAŠE BLAGO	Uzgoj ovaca i koza	Mikro

Izvor: Registar poslovnih subjekata, svibanj 2021.

Prema pravnom obliku, 20 poduzeća je registrirano kao društvo s ograničenom odgovornošću (43,48 %), njih 18 kao jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću (39,13 %), 6 poduzeća registrirano kao zadruga (13,04 %), dok je 2 poduzeća registrirano kao d.d. (4,35 %).

Grafikon 8: Udio poslovnih poduzeća prema pravnom obliku

Izvor: Registar poslovnih subjekata, svibanj 2021.

Prema službenim podacima, prerađivačka industrija je najsnažnija grana u općini Gračac po prihodima i zaposlenima, a slijede je trgovina te prijevoz i skladištenje. Prerađivačka industrija se odnosi na preradu i konzerviranje riba, školjaka i rakova (11 od 13 milijuna HRK prometa). Najsnažniji gospodarski subjekt u Općini je Noclerius d.o.o. s godišnjim prihodom iznad 11 milijuna kuna. Prema podacima može se zaključiti da, uz gore navedene tri grane, gospodarstvu doprinosi i korištenje i obrada prirodnih resursa (sječa drva, vađenje ukrasnog kamena i obrada).

Uz male i mikro poduzetnike značajnu ulogu u gospodarstvu čine i obrtnici, kojih je prema podacima Obrtnog registra na području općine Gračac također 46. Najčešće djelatnosti prema NKD-u su obrti koji obavljaju trgovinu na veliko i malo te obrti registrirani za djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

6.2. POLJOPRIVREDA

Općina Gračac je područje koje karakterizira vrlo visok stupanj ruralnosti i na kojem velik dio stanovništva živi u ruralnim zajednicama. Obiluje značajnim prirodnim resursima koji predstavljaju osnovu za daljnji razvoj prvenstveno stočarstva i ratarstva. Pored navedenog, poljoprivredno zemljište kao temeljni prirodni resurs općine Gračac, nezagađeno je i pogodno za razvoj ekološke poljoprivrede.

Na prostoru općine Gračac naselja su pretežno smještena uz plodni dio prostora općine te s velikim zaleđem pogodnim za stočarstvo. To su ujedno osnovne djelatnosti na kojima počiva gospodarska osnova općine - poljoprivreda i stočarstvo. Uz spomenute površine u općini nalazimo i veće šumske površine, a također neplodne i neobrađene površine. Poljoprivredni prostor gračačkog područja se nalazi uglavnom u zoni doline rijeke Zrmanje, dakle u području toploga dijela submediterana. Generalno uzevši, ovo je područje pogodno za uzgoj svih submediteranskih kultura osim masline.

Prostorni resursi poljoprivrednih površina su dostatni za planirani broj stanovnika, a prioritavno se planom upućuje na revitalizaciju zapuštenih površina. Prostor koji se ne može koristiti za poljodjelske aktivnosti, dakle manje kvalitetne površine, koristit će se za stočarstvo, pretežno ovčarstvo. Krška polja Ravna Čemernica, Brezovac, Gubčevo polje, Velika Popina, Mazinsko polje i polja uz Zrmanju nemaju karakteristike poljoprivrednog zemljišta, ali ipak posjeduju veliki potencijal za uzgoj stoke. Mazinsko polje je pogodno za sadnju krumpira.

Determiniranost kategorija obradivog zemljišta uvjetovana je i nizom geografsko - fizičkih elemenata. Sprečavanje uzmicanja ili stagnacije kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta pred ostalim nižim kategorijama zahtijeva visoka ulaganja pa se u nedostatku sredstava i nepovoljnih uvjeta u okviru radne snage javljaju promjene u strukturi gdje se smanjuje površina oranica, a povećavaju prostori livada i pašnjaka.

Nepovoljan pedološki pokrivač također utječe na ukupni bonitet zemljišta, gdje treba provesti i dodatne radove na navodnjavanju pojedinih područja. Bonitetno pedološki pokazatelji kvalitete tla za poljoprivrednu proizvodnju ukazuju na velike površine zemljišta koje su radi svoje kiselosti za razvoj poljoprivredne proizvodnje ograničene samo na jedan uski izbor kultura.

U ograničenja u sektoru poljoprivrede spada i nemogućnost korištenja velikih površina za sadnju krumpira zbog narušenog prirodnog lanca ishrane i poljskim štetama pričinjenim od strane velikih krda divljih svinja.

Prema podacima iz ARKOD-a, površina ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta iznosi 4.857,19 ha. U strukturi korištenog poljoprivrednog zemljišta po vrstama kultura prevladavaju krški pašnjaci s ukupnom površinom od 3.614,86 ha, zatim slijede livade s 659,45 ha, oranice s 78,55 ha, voćnjaci s 38,29 ha te mješoviti višegodišnji nasadi s 1,15 ha. Osim navedenog, postoji i povećani broj privremeno neodržavanih parcela sa sveukupnom površinom od 464,88 ha.

Tablica 13.: Površina korištenog poljoprivrednog zemljišta po vrsti uporabe

	Oranica	Livada	Krški pašnjak	Voćnjak	Mješoviti višegodišnji nasadi	Privremeno neodržavana parcela
Površina	78,55	659,45	3.614,86	38,29	1,15	464,88
Broj parcela	201	1.100	1.239	178	4	89
UKUPNA POVRŠINA (ha)						4.857,19
UKUPAN BROJ PARCELA						2.821

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ARKOD, stanje na dan 31.12.2020.

Od voćnih vrsti razvijena je pretežno šljiva, koja u najvećoj mjeri služi za proizvodnju rakije šljivovice. Toj voćnoj vrsti i u daljnjem razvoju treba dati prednost zbog povoljnih ekoloških uvjeta. Od svih povrtnih kultura može se proizvoditi jedino kupus s dozrijevanjem do konca listopada i krumpir. Kupus s tog područja je vrlo dobra sirovina za kiseljenje. Krumpir (kasne sorte) također daje visoku kvalitetu. Mogućnosti za uzgoj ostalih povrtnih kultura ne postoje, osim u okućnicama u tijeku ljetnih mjeseci (svibanj – rujan).

Područje općine Gračac, kao i čitave Like, poznato je po visokokvalitetnim (tradicijskim) proizvodima područja kao što su lički krumpir, lička janjetina, sir škripavac, med, šljivovica te brojni suhomesnati proizvodi, koji uz razvoj ekstenzivnog stočarstva, ratarstva, povrtlarstva i voćarstva (prije svega uzgoj šljive) mogu biti daljnji nositelji (gospodarskog) razvoja područja.

Tablica 14.: Prikaz broja poljoprivrednika prema veličini poljoprivrednog zemljišta na području Općine Gračac

Veličina poljoprivrednog zemljišta	Broj PG-a	Broj ARKOD parcela	Površina (ha)
Do 3 ha	117	657	176,69
Od 3 – 20 ha	160	3.031	1.386,88
Od 20 – 100 ha	74	3.244	2.970,18
Od 100 – 1500 ha	22	1.198	5.614,83
>1500 ha	0	0	0
SVEUKUPNO	373	8.130	10.148,65

Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ARKOD, stanje na dan 31.12.2020.

Poljoprivreda i danas predstavlja važnu ekonomsku djelatnost za Gračane. Na dan 31.12.2020. godine u Općini Gračac je bilo registrirano 373 poljoprivredna gospodarstva. Ono što predstavlja ograničenje u sektoru poljoprivrede su prije svega otežani uvjeti gospodarenja, niska iskorištenost poljoprivrednog zemljišta, neriješeni imovinsko-pravni odnosi te rascjepkanost zemljišta (što je vidljivo iz Tablice 14) i šumskih posjeda.

Tablica 15.: Broj poljoprivrednih gospodarstava prema dobi nositelja PG-a

Dob nositelja	<41	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	>65
Broj OPG-a	63	21	29	44	35	36	160

Izvor: APPRRR, ARKOD podaci za 31.12.2020. godine

Promatrajući dobnu strukturu nositelja poljoprivrednih gospodarstava, vidljivo je da čak 160 nositelja obiteljskih gospodarstava pripada u skupinu starog stanovništva sa 65 i više godina, dok je tek 63 mladih poljoprivrednika, 16,24 % od ukupnog broja. Podatak ukazuje na nedovoljnu zainteresiranost mladih za bavljenje poljoprivredom, tradicionalizam koji poljoprivreda nudi, kao i nedostatak financija i zastarjelost koncepta poljoprivredne proizvodnje.

Promatrajući spolnu strukturu nositelja poljoprivrednih gospodarstava vidljiva je zastupljenost žena tek u udjelu od 29,38 % (114 žena-nositelji PG-a), dok je 70,62 % muškaraca (274 muškarca).

Tablica 16.: Broj poljoprivrednih gospodarstava prema vrsti i spolu nositelja

Vrsta PG-a	Spol	
	Ž	M
Druge pravne osobe	1	0
Obiteljsko gospodarstvo	104	250
Obrt	0	0
Samoopkrbno poljoprivredno gospodarstvo	7	20
Trgovačko društvo	2	4
Zadruga	0	0
UKUPNO	114	274

Izvor: APPRRR, ARKOD podaci za 31.12.2020. godine

Budući da je područje općine Gračac i šire okolice tradicionalni stočarski kraj, poljoprivredna gospodarstva uglavnom imaju karakteristike mješovitog tipa (stočarstvo i ratarstvo). Najvažnije grane stočarstva su ovčarstvo (proizvodnja mesa), govedarstvo (proizvodnja mesa i kravljeg mlijeka) i kozarstvo.

Stočni fond Općine Gračac, prema podacima Ministarstva poljoprivrede, na dan 31.12.2020. čine goveda (3.364), ovce (21.074), svinje (1.641), koze (1.143), konji (138) i magarci (48).

Tablica 17.: Broj stoke na području općine Gračac

Stoka	Godina	Broj gospodarstava	Broj životinja
Goveda	2018.	158	2.282
	2019.	160	2.606
	2020.	171	3.364
Konji	2018.	12	25
	2019.	21	53
	2020.	31	138
Magarci	2018.	6	26

	2019.	7	34
	2020.	9	48
Svinje	2018.	4	45
	2019.	35	1.569
	2020.	16	1.641
Ovce	2018.	153	19.375
	2019.	143	21.416
	2020.	142	21.074
Koze	2018.	33	839
	2019.	35	1.102
	2020.	38	1.143

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, Jedinstveni registar domaćih životinja

Iz podataka u tablici vidljivo je da u strukturi uzgoja stoke na ovom području dominira ovčarstvo sa 21.074 ovaca, dok su na drugom mjestu goveda, a broj svinja i koza je podjednak. Interes za uzgojem svih vrsta stoke raste s godinama pa se posljedično povećava i broj stoke svih vrsta, a najviše je porastao broj svinja 2019. godine i to za 97,13 %. Najmanji interes postoji za uzgojem konja i magaraca.

Stočarska proizvodnja uz poljoprivrednu može biti značajna grana za razvoj ovoga kraja. Potrebno ju je unaprijediti kako bi uz dobre prirodne preduvjete postizala kvalitetnije proizvodne rezultate, a time lakše našla mjesto na tržištu, pogotovo u obalnom dijelu Zadarske županije, a i šire.

Na području općine Gračac razvijena je i grana pčelarstva. Osnovana je udruga Vrijesak čiji članovi (i nekoliko njih van udruge) imaju otprilike oko 2000 pčelinjih zajednica. U udruzi ima nekoliko pčelara iz Cerja a to je u Ličko-senjskoj županiji. Nažalost, Api turizmom na području općine Gračac zasada se ne bavi nitko.

6.3. ŠUMARSTVO

Na području šumskog zemljišta nalaze se prirodne (samonikle) šume s najzastupljenijim drvećem bukvom (85 %), jelom, crnim borom, gorskim javorom, grabom i cerom. Od uređajnih razreda prevladavaju sjemenjače bukve, panjače bukve, sjemenjače bukve i jele. Kvaliteta šuma zadovoljava, a zdravstveno stanje i bolesti se prate redovitim motrenjem. Bolesti većih razmjera nisu uočene. Opseg sječe šuma propisan je godišnjim etatom, odnosno sječivom masom koja iznosi 42000 m³ bruto godišnje.

Šumske površine u općini Gračac također mogu biti važan prirodni potencijal koji će potaknuti razvoj općine u cjelini. To se treba sagledavati u skladu s propisima za korištenje biomase u proizvodnji energije, odnosno obnovljivih izvora energije, a i proizvodnji drva kao osnovne sirovine za daljnju proizvodnju. Kapaciteti Šumarije Gračac u tom su smislu veliki, a s obzirom na gospodarsku kvalitetu šuma gdje su velike površine panjača bukve. Za kvalitetno i efikasno

korištenje drvene građe sa šumskih površina potrebno je prilagoditi i osuvremeniti proizvodne pogone vrsti prerade.

Prepreku razvoju šumarstva predstavljaju velike udaljenosti radilišta na ovom području. Općenito boljim povezivanjem prostora i ove teškoće će se umanjiti. Šume osim za eksploataciju drvene mase služe i kao rezervati prirodnog bogatstva (ljepota) i regulatori mikroklimatskih prilika. U tom smislu se trebaju čuvati i obnavljati, a sječu vršiti planirano pod nadzorom Šumarije Gračac. Šume se mogu koristiti i u turističko-ugostiteljske svrhe, odnosno za potrebe lova, čime bi doprinijele povećanju opće ponude novih sadržaja, a ovi opet razvoju prostora u cjelini.

Šumarstvo na ovom području nema veliko komercijalno značenje, ali zato ima veliku ekološku vrijednost. Gradnja infrastrukturnih i gospodarskih objekata na području šuma, odnosno šumskog zemljišta, mora se usmjeravati na manje vrijedne zone kao što su neobrasla zemljišta i kamenjari, djelomično obrasla šumska zemljišta i šikare i lošije šume.

Gospodarenje šumama i njihovu eksploataciju vrši Šumarija Gračac u 11 gospodarskih jedinica (dvanaesta u fazi uređivanja). Sukladno stanju šuma i njihovim potencijalima, šumarstvo na području općine Gračac ima budućnost i bit će važan čimbenik razvoja.

Iz godine u godinu različita je površina pošumljenih šuma (1-20 ha/god). U zadnje vrijeme, s obzirom na to da je dosta neobraslih staništa ušlo u područje Natura 2000 smanjene su čiste površine za pošumljavanje te se pošumljavaju uglavnom površine koje su izgorjele - sanacija požarišta. Tako će se u narednih 5-6 god pošumiti cca. 200 ha požarom izgorjelih odsjeka u g.j. Jaselsko bilo-Crnopac i g.j. Bogutovac. Šume kojima gospodari Šumarija Gračac obnavljaju se gotovo isključivo prirodnim putem, dakle iz sjemena koje prirodno padne sa stabala, uz primjenu šumsko-uzgojnih mjera.

6.4. LOV I RIBOLOV

Rijeke i jezera na području Gračaca su bogate ribom. Rijeka Una obiluje Potočnom pastrvom, Lipenom i Klenom. Sportsko-rekreacijsko pecanje moguće je na rijeci Zrmanji (bujice Palanke i Zrmanja Vrela), rijeci Otuči (desni pritok Bašnica i lijevi pritok Kijašnica), rijeci Uni (površinski tokovi Dabašnica, Sredica i Srebrenica) i rijeci Butišnici (dio slijeva rijeke Krke u koju se ulijeva Butišnica u Gradu Kninu). Ribolovne dozvole izdaje Športsko ribolovna udruga Pastrva iz Gračaca i Športsko ribolovna udruga Una iz Srba.

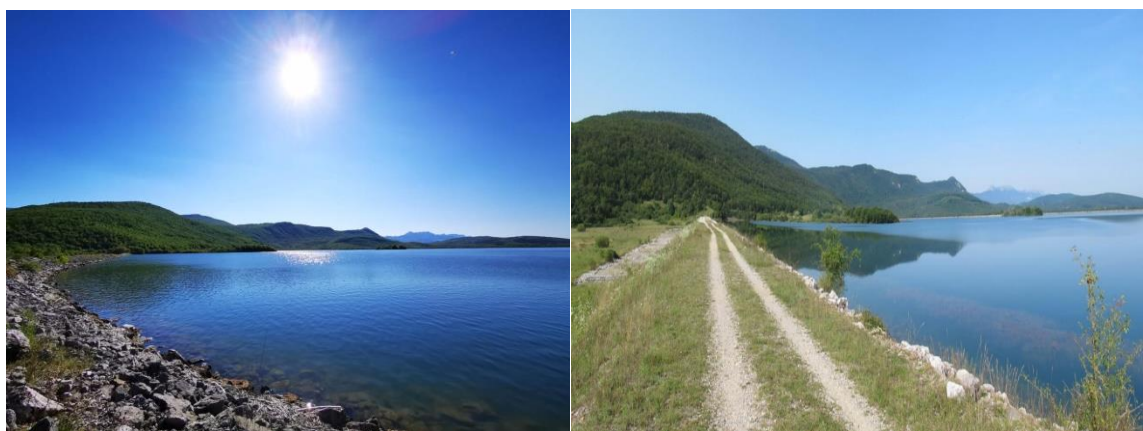
Na području Općine Gračac postoje dva športsko ribolovna društva (ŠRU). ŠRU Una iz Srba i ŠRU Pastrva. Športska ribolovna udruga Una osnovana je 2008. godine pod kategorijom Ribolov. Udruga ima za cilj okupljati članove koji se žele baviti športskim ribolovom na slatkim vodama, promicati lov riba uz mogućnost uporabe opreme za ribolov. ŠRU Una provodi obuku i trening članova radi pripreme za natjecanje i sudjelovanje na natjecanjima kao i sve ostale djelatnosti.

ŠRU Pastrva je osnovana 1996. kao udruga čija je djelatnost orijentirana na poticanje slatkovodnog sportskog ribolova. Članovi udruge organiziraju natjecanja među kojima je i Međunarodni kup u lovu pastrve umjetnim mamcem. Dodatno oni sudjeluju na natjecanjima, potiču sportsko - rekreativne izlete te educiraju članove kroz razne radionice o ekološkom unaprjeđenju flore i faune slatkih voda.

Spomenuti kup je međunarodno priznata manifestacija koja se tradicionalno održava na umjetnom jezeru Štikada. To se jezero od 1997. godine samo djelomično nalazi u administrativnim granicama Općine Gračac. Naime, do 1997. godine je u cijelosti pripadalo Općini Gračac međutim te godine dolazi do njegovog izdvajanja u Općinu Lovinac. Jezero Štikada obiluje potočnom pastrvom i drugim vrstama poput šarana, soma ili grgeča te je atraktivno ribolovcima.

Slika 6. i 7.: Jezero Štikada

Lov se na području Općine Gračac odvija u lovištima nad kojim koncesiju ima lovačko društvo Velebit. Broj lovišta na području Općine Gračac je XIII/6-Jelovi tavani. U pitanju je lovište otvorenog tipa. Glavna vrsta divljači koji obitavaju u lovištu su jelen obični, srna obična, svinja divlja i smeđi medvjed. Površina lovišta iznosi 11.972 ha. Kao jedna od mikro destinacija na području Općine Gračac koja ima prirodne preduvjete za razvoj lovstva je svakako područje Mazina na kojem se planira potaknuti valorizacija prirodnih resursa, ali i napuštenih objekata poput objekta stare škole te kreiranje infrastrukture za lovce, ali i rekreativce i ostale posjetitelje.

Tablica 18.: Pregled lovišta na području Općine Gračac

BROJ LOVIŠTA	NAZIV LOVIŠTA	GLAVNE VRSTE DIVLJAČI	POVRŠINA LOVIŠTA (ha)
XIII/7	Južni Velebit	srna obična, divlja svinja, divokoza, smeđi medvjed, zec obični, jarebica kamenjarska - grivna	26.383,00
XIII/131	Vrelo Zrmanje	srna obična, divlja svinja, zec obični, jarebica kamenjarka - grivna	10.218,00
XIII/6	Jelovi tavani	jelen obični, srna obična, svinja divlja, smeđi medvjed	1.1972,00

XIII/131	Ljubovo	srna obična, svinja divlja, zec obični	13.161,00
XIII/9	Kokirna – Mila ljut	srna obična, svinja divlja, smeđi medvjed	4.712,00
XIII/132	Veliki Urljaj	srna obična, svinja divlja, zec obični	18.960,00
XIII/17	Mazinska planina	srna obična, svinja divlja, smeđi medvjed	6.974,00
XIII/133	Una	srna obična	4.898,00
XIII/16	Maslovara	srna obična, svinja divlja, smeđi medvjed	6.328,00

Izvor: <http://www.lszd.hr>

6.5. TURIZAM

Razvoj turizma u općini Gračac je u svojim ranim počecima. Površinom veliki, krajolikom dinamički te populacijom relativno nenaselejeni prostor pokazuje da je za postizanje održivog razvoja turizma potreban integrirani pristup planiranju i upravljanju turizmom. Iako je povijesno Gračac imao jaku tranzitnu ulogu, turizam se do današnjih dana nije promaknuo u ključnu gospodarsku djelatnost. Zahvaljujući konstantnom rastu hrvatskog turizma, većeg razvoja turizma u okružujućim Županijama – u Općini se počeo stvarati inicijalni interes za turizmom.

Ključ turističke strategije je stvoriti okvir koji kreira nove i poboljšava postojeće autentične doživljaje u svim dijelovima Općine. Primarni koncept je da se fokusira na ono što Općina Gračac ima, a to je veliki broj putnika koji prolaze kroz Općinu, odnosno, u suradnji sa Županijom i županijskom Turističkom zajednicom, da se fokusira na putnike koji borave u obalnom području Županije i žele istražiti i doživjeti autentične točke od interesa.

Turizam temeljen na prirodi ključ je razvoja turizma u općini Gračac, gdje je naglasak stavljen na ravnotežu između prirodnih vrijednosti i turističkih aktivnosti s minimalnim ljudskim utjecajem na okoliš.

Udaljenost zaštićenih područja u neposrednoj blizini, točnije njihovog službenog ulaza od središta Općine Gračac je sljedeća:

- Nacionalni park Sjeverni Velebit je udaljen 135 km;
- Nacionalni park Krka je udaljen 98,4 km;
- Park prirode Vransko jezero je udaljeno 87,6 km;
- Nacionalni park Plitvička jezera je udaljen 80,5 km;
- Nacionalni park Paklenica je udaljen 47,6 km.

Udaljenost od najbližih kupališnih destinacija također je relativno mala i otvara prostor za razvoj izletničke ponude gostima tijekom njihovog boravka na jadranskoj obali. Udaljenost od turističkih središta na obali je:

- Jasenice je udaljen 32,1 km;
- Posedarje je udaljeno 42,1 km;
- Starigrad je udaljen 50,6 km;
- Novigrad je udaljen 52,9 km.

Područje Općine Gračac, uz svoj povoljan zemljopisni položaj te specifična prostorna obilježja, čini veliki potencijal za razvoj selektivnih oblika turizma poput odmorišnog, avanturističkog, planinskog, izletničkog i ostalih. Smještaj na raskrižju važnih prometnih pravaca, blizina autoceste, željeznice i destinacija poput nacionalnih parkova čini ovaj prostor izrazitim tranzitnim područjem kojim tijekom godine prođu tisuće stranih i domaćih posjetitelja na putovanju prema jadranskoj obali. Time se otvara prostor i za razvoj turističke infrastrukture, smještajnih kapaciteta te autohtone gastronomske ponude. Osim lokacije, razvojni potencijal u sektoru turizma čine i prirodni resursi kojim Općina Gračac obiluje. Uz veliku šumsku površinu, riječna i druga prirodna bogatstva značajni su blizina zaštićenih područja i jadranske obale. Naime, u blizini općine se nalaze čak četiri nacionalna parka te dva parka prirode pri čemu se jedan od njih, Park prirode Velebit, proteže i na područje Općine Gračac.

Prema podacima Turističke zajednice Zadarske županije ukupni broj smještajnih jedinica na području općine Gračac u 2021. godini iznosi 124 koje sadržavaju ukupno 334 ležaja. Podjednako sudjeluju objekti u domaćinstvu i ostali ugostiteljski objekti za smještaj. Smještaj je u trendu laganog porasta zahvaljujući povećanom broju ležaja u ponudi (naglašeno tijekom visoke sezone). Skoro svi smještajni kapaciteta koncentrirani su u sklopu samog mjesta Gračac. Ugostiteljska ponuda Općine je za razliku od smještaja koncentrirana uz glavne magistralne puteve, ali se mogu istaknuti restorani Kralj Zvonimir i Tomić. Na temelju podataka dobivenih iz sustava eVisitor, može se procijeniti da je u 2020. u Gračacu ostvareno ukupno 638 dolazaka i 1.874 noćenja. Veći broj dolazaka i noćenja zabilježen je od strane inozemnih turista. U strukturi potražnje prema tipu smještaja objekti u domaćinstvu dominiraju udjelom od 77 % u odnosu na sobe za iznajmljivanje i auto kamp i kamp odmorišta, što je i u skladu s trenutnom ponudom.

Iz činjenice da je najveća Općina u RH kao i iz činjenice da graniči s dvije Županije i BiH, može se konstatirati da postoji dostatna količina točaka od interesa koje se mogu staviti u funkciju turizma. Prirodna baština Općine je iznimne atraktivnosti (u slučaju Cerovačkih pećina, Vrela Une i Zrmanje) dok je ostatak prirodnih atrakcija zadovoljavajuće razine očuvanosti. Ono što je činjenica, da u smislu razvoja turizma navedene atrakcije trebaju nužno privođenje svrsi u obliku opremanja s turističkom infrastrukturom. Kulturna baština i atrakcije su skromnijih karakteristika i prvenstveno se odnose na multi konfesionalnost Općine (katoličke i pravoslavne crkve) te uz to folklorni i umjetnički izričaj. Arheološki ostaci Zvonigrada te stari most Otuča se ne mogu staviti kao primarni ili sekundarni elementi razvoja turizma Općine. Od ostalih atrakcija mogu se navesti mogućnosti mapiranja planinarskih / MTB

staza (neke su i označene zahvaljujući naporima lokalnog planinarskog društva), postojeći enduro događaj (Extreme enduro Lika) te manji lokalni događaji koje organizira Općina prije svega radi lokalnog stanovništva.

U nastavku je dan kratki pregled trenutne turističke ponude prema vrstama:

A. BICIKLIZAM I MOTOCIKLIZAM

S obzirom na zemljopisna obilježja, brdski biciklizam se prirodno nameće kao najčešća disciplina biciklizma koja je zastupljena u Općini Gračac. Postojeća staza Gračac – Duboke Jasle – Alanska cesta – Sv. Rok – Lovinac – Gračac sa svojom dužinom od 66 kilometara pruža istraživanje prelijepih krajolika. Uspon staze nalazi se na 800 m nadmorske visine, dok je staza na drugoj razini tehničke zahtjevnosti. Raznolikost staza omogućuje rekreaciju, ali predstavlja izazov i profesionalnom biciklizmu.

Downhill staza nalazi se na vrhu Svetog Brda. Ona ima dužinu od četiri kilometra. S vrha brda naglo se gubi visina Velebita prema vrhuncu Čelavca (1 198 m), Prijevoru Prezid (766 m) što povezuje gradove Gračac i Obrovac i predstavlja idealne uvjete za stazu ovakvog tipa.

Na području općine su izuzetni prirodni preduvjeti za bavljenje eksternim i adrenalinskim sportovima. Tim mladih entuzijasta godinama organizira natjecanja međunarodnog karaktera koja okupljaju više stotina enduro vozača iz desetka zemalja. Na području Općine postoji veliki broj lokacija za razvoj parka brdskog biciklizma što je jedan od planiranih projekata za nadolazeće razdoblje.

Slika 8. i 9.: Extreme enduro Lika

B. PLANINARENJE

Na području naselja Gračac i Srb postoje brojne planinarske staze i putevi koji nude jedinstvene planinarske događaje. Planinarska staza Prezid – Crnopac – Put malog Princa nalazi se svega 9 kilometara od Općine Gračac preko Prezida za Obrovac. Najviša polazna točka nalazi se na visini od 757 m, a 500 metara iza nje je tunel dug 160 m. Ukupna duljina staze iznosi 6,4 km s prosječnim nagibom 24 %.

Na području Općine Gračac postoje 2 planinarska društva. HPD „Crnopac“ Gračac djeluje s ciljem poticanja i pomaganja masovnog boravka građana u prirodi u svrhu aktivnog kreativnog odmora populariziranjem i širenjem planinarstva i razonode u prirodi te zaštitom čovjekove okoline i unaprjeđenjem životne sredine. Aktivnosti su im organiziranje planinarskih izleta, edukacija članova za planinarenje, čišćenje postojećih planinarskih staza i izgradnja planinarskog skloništa. Osim njega, postoji i planinarsko društvo „Lisac“ čiji je cilj poticanje, razvijanje i unapređenje sportsko-planinarske rekreacije i planinarskih aktivnosti radi zadovoljavanja potreba za očuvanjem, održavanjem, poboljšanjem psihofizičkih sposobnosti, zdravlja članova, korištenjem slobodnog vremena tjelesnim vježbanjem i sportsko - planinskim aktivnostima. Aktivnosti su im planinarska edukacija, izleti, pohodi, druženja, izgradnja, unapređenje i održavanje planinarskih puteva i staza.

C. LOV I RIBOLOV

Sportsko-rekreacijsko pecanje moguće je na rijeci Zrmanja (bujice Palanke i Zrmanja Vrela), rijeci Otuča (desni pritok Bašnica i lijevi pritok Kijašnica), rijeci Una (površinski tokovi Dabašnica, Sredica i Srebrenica) i rijeci Butišnica (dio slijeva rijeke Krke u koju se ulijeva Butišnica u Gradu Kninu). Udruga Pastrva Gračac organizira ribolovna natjecanja na nivou ribolovnog saveza Hrvatske i županije. Tradicionalno natjecanje održava se 1. ožujka u znak otvaranja sezone, a Kup Općine Gračac održava se 23. travnja u čast sv. Jurja, zaštitnika Općine. Od 2011. godine, zadnjim vikendom u travnju organizira se Roštilj kup.

Lov se na području Općine Gračac odvija u lovištima nad kojim koncesiju ima lovačko društvo Velebit. Kao jedna od mikro destinacija na području Općine Gračac koja ima prirodne preduvjete za razvoj lovstva je svakako područje Mazina na kojem se planira potaknuti valorizacija prirodnih resursa, ali i napuštenih objekata poput objekta stare škole te kreiranje infrastrukture za lovce, ali i rekreativce i ostale posjetitelje.

D. IZLETIŠTA I VIDIKOVCI

Općina obiluje pozicijama lijepih vidikovaca, od kojih neki su sada u sub optimalnoj upotrebi (Gradina, ulaz u donje i gornje Cerovačke pećine, vrh Srbskog klanca, Zvonigrad i sl.) dok se neki tek trebaju staviti u funkciju, odnosno biti u povezanosti s pješačko-planinarskim rutama. Na brdskom prostoru Općine, na različitim točkama, postoje mjesta s prekrasnim pogledima koja daju jedinstveni osjećaj doživljaja prirode, mira, ali i netaknute prirode ovog dijela Hrvatske. Posjet vidikovcima je uvelike nezaobilazna točka posjetiteljima Gračaca, kao i svim turistima željnim aktivnog odmora, posebno mladima i manjim grupama koje prolaze pješačko-planinarske staze.

Slika 10.: Gradina

Slika 11.: Pogled s ulaza u Cerovačke špilje

Trenutna turistička ponuda na području Općine Gračac se primarno temeljni na prirodnim ljepotama i boravku u prirodi. Jedan od izuzetno atraktivnih mikrodestinacija je svakako Vrelo Une gdje se nalazi uređeno izletište. Na svojem izvoru Una čini bajkovito plavozeleno jezero okruženo šumom i visokim strmim liticama. Ovo na površini umirujuće jezero jedno je od najdubljih i najsnažnijih vrela ovoga područja, a prvi unski slap javlja se već 10-ak metara od vrela. Zbog svoje izuzetne ljepote, ali i iznimne hidromorfološke vrijednosti, jezero je, uz kanjon koji ga okružuje te 150 metara nizvodnog toka, 1968. godine proglašeno zaštićenim hidrološkim spomenikom prirode.

Nadalje, Zrmanja Vrelo maleno je mjesto ispod planine Poštak, točnije ispod strme, gotovo okomite stijene koja se zove Misije. Misije su visoke oko 200 metara, a podno njih je nekoliko izvora rijeke Zrmanje. Vrelo Zrmanje svojim tokom od 69 kilometara usijeca se u tvrdi i surovi podno Velebitski krš. Glavne pritoke joj, uz Krnjezu i Krupu, sačinjavaju ličke rijeke Ričica i Otuča. Vodu dobiva i iz niza špilja koje nadopunjuju njezin tok kao što su Čudina, Đurica, Čavljinska, Milića i ostale.

Slika 12.: Vrelo Une

Slika 13.: Vrelo Zrmanje

Općina Gračac zbog svojih bogatih prirodnih resursa privlači brojne posjetitelje i na sljedeće lokacije koje pružaju mjesto za odmor i opuštanje izletnicima:

- Brdo Crnopac
- Izletište Dolovi

→ Babića jezero

E. CEROVAČKE ŠPILJE – CENTAR IZVRSNOSTI

Cerovačke špilje su među najznačajnijim turističkim špiljama u Hrvatskoj. Ujedno su to naše najveće turistički uređene špilje. Cerovačke pećine nalaze se 4 km jugoistočno od središta Gračaca, u podnožju sjeverne padine Crnopca. Sastoje se od tri speleološka objekta koji su otkriveni prilikom izgradnje željezničke pruge od Gračaca prema Kninu. Gornja i Donja Cerovačka špilja su uređene za posjet turista. Za posjetitelje su špilje otvorene od 1. travnja pa do kraja listopada. Dosadašnjih godina bilježile su posjećenost od 5.000 do 12.000 ljudi.

Slika 14. i 15.: Cerovačke špilje

U svrhu valorizacije ovog iznimno značajno resursa, Zadarska županija je projektom „Unaprjeđenje sustava posjećivanja i interpretacije prirode Cerovačkih špilja“ imala za cilj oživjeti ovaj prirodni resurs koji je zbog neodržavanja i premalog posjećivanja zanemaren. Ustanova Park prirode Velebit je u suradnji sa Zadarskom županijom, općinom Gračac, Naturom Jaderom i Speleološkim savezom Zagreb potpisala sporazum o partnerstvu, dok je Fond za zaštitu okoliša podržao financiranje projektne dokumentaciju s iznosom od 2.000.000,00 kn. Kroz projekt su se formirale tri tematske podcjeline kroz tri zone: Centar za prihvat i informiranje posjetitelja, Razvoj sustava poučnih pristupnih staza/šetnica i Interesno žarište Gornja i Donja Cerovačka špilja.

Realizacijom programske osnove kroz predložene projekte ostvarit će se osnova za realizaciju dijela dugoročnih ciljeva koji vode k uravnoteženju ljudskog djelovanja – održivog korištenja i očuvanja prirode, podjednako u smislu bioloških, kulturnih i krajobraznih vrijednosti kao i u smislu uspostave održivog organizacijsko-financijskog modela javne ustanove koja upravlja zaštićenim područjem. Navedenim integralnim projektom definiraju se polazišta za uspostavu održivog modela gospodarenja i upravljanja područjem Cerovačkih špilja i javne ustanove PP

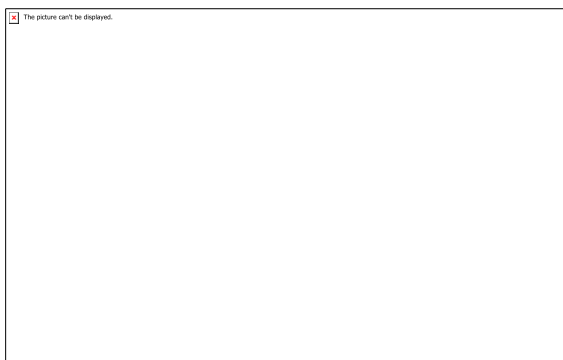
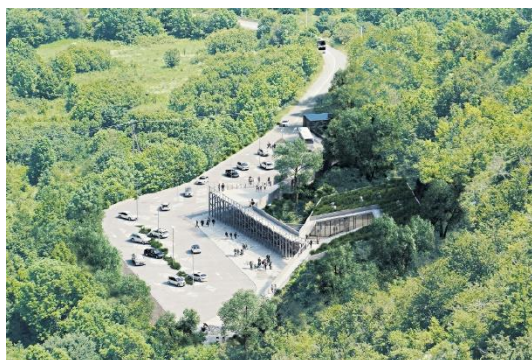

Velebit, a koja su usmjerena su k očuvanju i trajnom vrednovanju bio-raznolikosti ekološke mreže i geomorfoloških fenomena te osiguravaju ostvarenje zadaća od javnog interesa kroz poticanje i razvoj znanstveno-istraživačke, kulturne, odgojno-obrazovne i posjetiteljsko-rekreativne aktivnosti na području Parka prirode Velebit.

Goste bi se prihvatilo kroz 6 elemenata podržane infrastrukture:

- Javne površine s interpretacijskim centrom
- Centar za informiranje i prihvrat posjetitelja
- Uređenje vanjskih šetnica s organizacijom tematskih edukativnih radionica
- Pješački most s izložbenom postavom
- Speleološki interpretacijski centar Cerovačke špilje
- Regionalni referentni speleološki centar

Slika 16. i 17.: Budući izgled Centra izvrsnosti "Cerovače špilje"

F. AKTIVNOSTI NA VODI – RAFTING, KANU, KAJAK

Uz kristalno čisto vodu, mnogobrojne slapove i vijugavi tok Una ima potencijal ponuditi jedan od najboljih raftinga, kanua i kayakinga u ovom dijelu Europe. Zbog jakog izvora vodostaj Une pogodan je za rafting tijekom većeg dijela godine. Za vrijeme visokog vodostaja težina vode je IV stupnja.

U ponudi postoje dvije relacije za spuštanje rijekom:

ŠTRBAČKI BUK - LOHOVO, dužina relacije je oko 18 km, temperatura rijeke je oko 13 °C, težina rijeke za visokog vodostaja u travnju i svibnju je IV-V stupnja. Prvi dio trase je dug, silovit, nepredvidljiv, pun brzaka s mnogo valova i rola. U vrijeme srednjeg vodostaja, težina je III - IV stupnja, staza je složena i snažna, sa stijenama, strujama i zavojima, a iznenađenja su moguća. Vrijeme spuštanja traje oko 4 sata.

KOSTELA - GRMUŠA, dužina relacije je oko 17 km, temperatura rijeke je oko 15 °C, donji dio rijeke je mirniji i pogodniji za manje iskusne veslače. U rano proljeće za visokog vodostaja

težina vode je II - III stupnja, a spust je zahtjevan zbog dugih brzaka i struja u zavojima i za neiskusne veslače predstavlja izazov, a za niskog vodostaja pogodan je za kajak i kanuing. Vrijeme spuštanja traje oko 3 sata.

U Strategiji razvoja turizma Općine Gračac nalazi se Katalog turističkih projekata gdje se nalaze projekti koji će se sigurno ostvariti, ali i oni za koje postoji tek ideja ili samo mogućnost ostvarenja. U Strategiji turizma Općine Gračac definirana su 3 strateška cilja, a pod svakim ciljem navode se planirani projekti povezani s tim ciljem. Sve navedeno nalazi se u tablici dolje.

Tablica 19.: Katalog turističkih projekata

1. RAZVOJ PREPOZNATLJIVE TURISTIČKE INFRASTRUKTURE	2. RAZVOJ TURISTIČKIH PROIZVODA I USLUGA	3. TURISTIČKO BRENDIRANJE OPĆINE GRAČAC
Turistička signalizacija	Bed & Breakfast koncept	Razvoj komplementarne ponude (lokalna proizvodnja)
Vidikovci	Eko etno selo	Edukacija lokalnog stanovništva i zaposlenih u turizmu
Poboljšanje prirodnih i društveno kulturnih resursa	Auto kamp i kamp odmorište	Sustav povezivanja ponude s okolnim općinama
Centar izvrsnosti Cerovačke špilje	Motel Gračac	Ekološko-edukacijski centar Mazin
Pješačko-planinarske staze	Active hotel	Uprizorenje bitke kraj Gračaca
Posjetiteljski centar Gračac	Avanturistički park	
Staza zdravlja	Centar na vodi s ribolovnim platformama	
Staza za skijaško trčanje	Interpretacijski centar Vrelo Zrmanje	
Seljačka tržnica	Izletište Vrelo Une	
	MTB park (park brdskog biciklizma)	
	Snowboard park	

Izvor: Strategija razvoja turizma Općine Gračac

Nadalje, u Općini Gračac organiziraju se brojne manifestacije i zanimljiva događanja kojima se obogaćuje kulturna, turistička i multimedijaska ponuda Općine:

- a. **Jesen u Gračacu** – tradicionalno se održava u listopadu svake godine. Cilj organizatora jest okupljanje i predstavljanje lokalne tradicije, proizvoda obrtničkih i poljoprivrednih proizvođača te autohtone gastronomske ponude. Uz bogatu ponudu poljoprivrednih proizvođača, udruga, vrtića i škola s područja Općine Gračac, predstaviti će se i

poljoprivredni proizvođači, udruge i škole s područja Zadarske i Ličko-senjske županije. Ova tradicionalna, gospodarska, kulturno – umjetnička manifestacija je prilika za druženje i upoznavanje, razmjenu znanja i iskustva, ali i za prodaju, odnosno kupnju autohtonih proizvoda ovog kraja.

- b. Božić u Gračacu** - Općina Gračac od 2015. godine u suradnji s Osnovnom školom Nikole Tesle Gračac, Srednjom školom Gračac, Dječjim vrtićem "Baltazar" Gračac te lokalnim udrugama „Vilin dol” i „Prospero” organizira manifestaciju Božić u Gračacu. Sajam se tradicionalno održava u prosincu svake godine. Na sajmu budu izložene prigodne rukotvorine (božićni ukrasi, čestitke, pokloni i raznorazne božićne dekoracije) koje su izradila djeca iz Dječjeg vrtića „Baltazar”, učenici Osnovne škole Nikole Tesle i Srednje škole Gračac te Udruge Vilin Dol i Prospero. 2018. godine, zbog dobre posjećenosti i odaziva ljudi na sajmu “Jesen u Gračacu”, lokalni OPG-ovi su se prvi puta prijavili na “Božićni sajam” kako bi i na njemu izložili svoje proizvode i upotpunili ponudu sajma.
- c. Extreme enduro Lika** - moto utrka Extreme enduro Lika organizira se u suradnji Moto kluba Azaelas i OPG-ova s područja Općine Gračac. OPG-ovi u sklopu ove manifestacije nude svoje autohtone proizvode posjetiteljima i sudionicima natjecanja. Utrka je međunarodnog karaktera, a održava se svake godine u rujnu, u trajanju od dva dana u malom mjestu Kunovac Kupirovački.
- d. Maskenbal u Gračacu** - Općina Gračac u suradnji s Osnovnom školom Nikole Tesle svake godine organizira maskenbal za vrijeme poklada za djecu s područja Gračaca. U program maskenbala uključeni su predstava, izbor najbolje maske i karnevalska povorka kroz Općinu.
- e. Ličko prvenstvo u amaterskom boćanju** – održava se 31.07. svake godine u naselju Velika Popina, a ima tradiciju održavanja preko pet godina
- f. Popinjsko prelo** – kulturno-zabavna manifestacija koja se održava 01.08. svake godine u naselju Velika Popina već više od pet godina, a na manifestaciji nastupaju razne pjevačke grupe

6.6. ČLANSTVO U LAG-U LIKA

Lokalna akcijska grupa Lika (LAG LIKA) je osnovana 15. svibnja 2013. i djeluje na području dvaju gradova (Gospić i Senj) i deset općina (Brinje, Donji Lapac, Gračac, Karlobag, Lovinac, Perušić, Plitvička Jezera, Rakovica, Udbina, Vrhovine). Osim gradova i općina, članovi LAG-a LIKA su privatni i civilni sektor, a ukupno broji 49 redovnih članova.

Površina LAG-a LIKA iznosi 5.898,07 km² s ukupno 44.563 stanovnika, koji su naseljeni u 286 naselja. LAG LIKA je teritorijalno najveći i najrjeđe naseljeni LAG u Republici Hrvatskoj. Područje LAG-a LIKA najvećim dijelom pripada Ličko-senjskoj županiji, teritorijalno najvećoj jedinici regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj, a obuhvaća JLS iz Zadarske i Karlovačke županije (Gračac i Rakovica). Graniči s Primorsko-goranskom županijom na sjeverozapadu, Karlovačkom županijom na sjeveru, Zadarskom županijom na jugu i jugoistoku, susjednom Bosnom i Hercegovinom na istoku, dok je na zapadu omeđen Jadranskim morem.

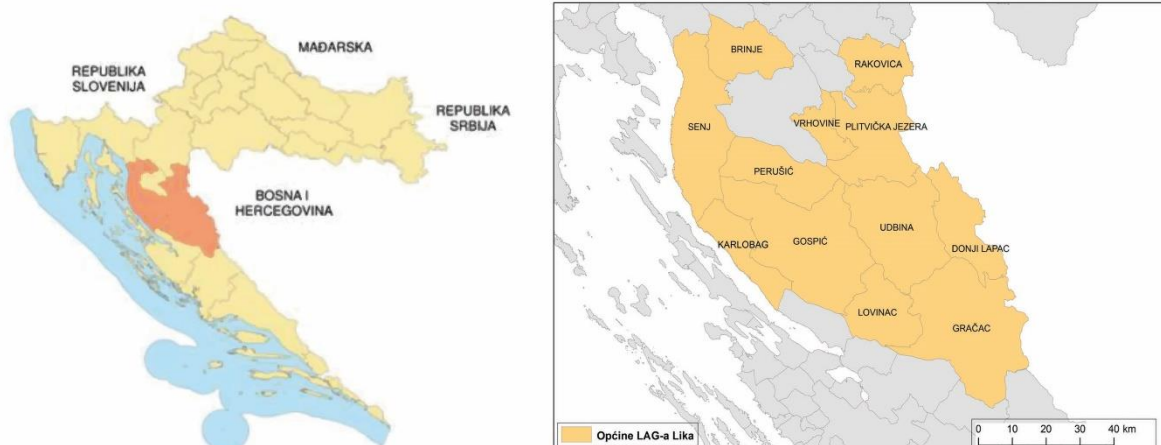

Cjelokupno područje LAG-a LIKA ističe se bogatom prirodnom, tradicijskom i kulturnom baštinom, a očuvan okoliš čini dobar temelj i pretpostavku za razvoj poljoprivrede, turizma i drugih nepoljoprivrednih aktivnosti.

Pozitivni učinci na integralni razvoj gospodarstva vidljivi su kroz pokretanje i provođenje petogodišnjeg projekta „INTEGRA LIKA 2020“. Koordinator projekta je LAG LIKA, a posebna vrijednost je u širokom partnerstvu (24 partnera) od kojih je jedan i Općina Gračac. Cilj projekta je brendirati Liku i podvelebitsko primorje. Vizija projekta je stvoriti globalno prepoznatljivu destinaciju, ekološki prihvatljivu s bogatom autohtonom gastronomskom ponudom te samoodrživim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima.

U svrhu brendiranja regije, LAG LIKA s partnerima razvija sustav regionalne kvalitete te uvodi regionalnu oznaku kvalitete „Lika Quality“. Oznaku „Lika Quality“ nosit će tradicijski proizvodi natprosječne kvalitete koji imaju uporište u tradiciji proizvodnje i koji su proizvedeni na području Like i podvelebitskog primorja te ugostiteljski objekti koji te proizvode koriste u svojoj ponudi. U pripremi je i oznaka kvalitete smještajnih objekata. Korištenjem regionalne oznake kvalitete spomenuti proizvodi i usluge će se cjenovno i marketinški izdvojiti na tržištu.

Slika 18.: LAG Lika u Republici Hrvatskoj

7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI I INFRASTRUKTURA

7.1. INSTITUCIJE LOKALNE SAMOUPRAVE

Općina Gračac je ustrojena kao jedinica lokalne samouprave unutar Zadarske županije. U administrativnom središtu općine, naselju Gračac, smještena je Općinska uprava koju čine:

- Općinski načelnik/načelnica - zastupa Općinu i nositelj/ica je izvršne vlasti Općine. Mandat općinskog načelnika/načelnice traje četiri godine, a počinje prvog radnog dana koji slijedi danu objave konačnih rezultata izbora i traje do prvog radnog dana koji slijedi danu objave konačnih rezultata izbora novog općinskog načelnika.
- Općinsko vijeće je predstavničko tijelo građana i tijelo lokalne samouprave, koje donosi odluke i akte u okviru prava i dužnosti Općine te obavlja i druge poslove u skladu s Ustavom, zakonom i ovim Statutom. Radna tijela Općinskog vijeća su: Komisija za izbor i imenovanja, Komisija za Statut, Poslovnik i normativnu djelatnost i Mandatna komisija.
- Jedinstveni upravni odjel - neposredno izvršava i nadzire provođenje općih akata Općine Gračac i odgovorno je za stanje u područjima za koja je osnovano. Upravno tijelo Općine Gračac dužno je svojim radom omogućiti ostvarivanja prava i potreba građana i pravnih osoba u skladu sa zakonom i ovim Statutom. Upravnim tijelom upravlja pročelnik kojega, na temelju javnog natječaja, imenuje Općinski načelnik. Upravno tijelo Općine Gračac samostalno je u okviru svoga djelokruga i za svoj rad odgovorno je Općinskom načelniku za zakonito i pravodobno obavljanje poslova.

Slika 19.: Zgrada Općinske uprave

Općina Gračac obavlja poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima, i to osobito poslove koji se odnose na:

1. uređenje naselja i stanovanje,
2. prostorno i urbanističko planiranje,
3. komunalne djelatnosti,
4. brigu o djeci,
5. socijalnu skrb,
6. primarnu zdravstvenu zaštitu,
7. odgoj i osnovno obrazovanje,
8. kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
9. zaštitu potrošača,
10. zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,
11. protupožarnu i civilnu zaštitu.

Na području Općine Gračac Statutom je predviđen Mjesni odbor Srb. Prema Statutu Općine Gračac, Mjesni odbor Srb je oblik neposrednog sudjelovanja građana o odlučivanju o lokalnim poslovima od neposrednog i svakodnevnog utjecaja na život i rad građana. Područja mjesnih odbora se utvrđuju posebnom odlukom koju donosi Općinsko vijeće. Mjesni odbor Srb obuhvaća naselja: Begluci, Brotnja, Dabašnica, Drenovac Osredački, Dugopolje, Kaldrma, Kunovac Kupirovački, Kupirovo, Neteka, Osredci, Suvaja, Srb, Tiškovac Lički i Zaklopac.

7.2. ODGOJNO-OBRAZOVNA INFRASTRUKTURA

Djeci s područja Općine Gračac je omogućen boravak u dječjem vrtiću Baltazar. Vrtić je osnovan 1999. godine te je kategoriziran kao vrtić s jaslicama. O djeci u vrtiću brine 8 stalno zaposlenih odgajatelja/ica.

U dječjem vrtiću rad se provodi kroz četiri odgojne skupine: jedna odgojna skupina jaslica, 2 odgojne skupine vrtića i jedna skupina predškole. Od redovitih programa djeca borave na petosatnom i desetosatnom boravku, od dodatnih programa na raspolaganju je i program za djecu s posebnim potrebama. Dječji vrtić Baltazar je prizemna zgrada, namijenjena je isključivo za rad sa djecom. Iznosi oko 596 m² unutrašnjeg prostora i 3718 m² travnjaka na kojem su smješteni tobogani, ljuljačke, klackalice i ostala didaktička oprema namijenjena aktivnostima za vanjski prostor.

Tablica 20.: Broj odgojnih skupina i djece u Dječjem vrtiću Baltazar Gračac

Redni broj	Naziv odgojne skupine	Vrsta skupine i starosna dob	Broj upisane djece	Broj djece s posebnim potrebama	Broj odgajatelja
1.	MASLAČAK	1 – 3 godine, mješovita, jaslice	10	0	2
2.	BUBAMARA	Od 3 godine do polaska u školu, mješovita	22	0	2

3.	PČELICE	Od 3 godine do polaska u školu, mješovita	21	2	2
4.	PROGRAM PREDŠKOLE - GRAČAC	250 sati	15	0	1
	PROGRAM PREDŠKOLE - SRB	150 sati	6	0	1

Izvor: Dječji vrtić Baltazar

Prije 26 godina, u jesen 1995. g., Osnovna škola Nikole Tesle je započela s radom u prostorijama Srednje škole Gračac u iščekivanju obnavljanja zgrade u kojoj se nekada odvijala nastava. Želja za vlastitim prostorom se ostvarila 2003. godine kada je obnovljena današnja školska zgrada. Posljednji radovi na Školi su završeni energetsom obnovom 2019. godine. Energetskom obnovom Škole iz bespovratnih sredstava uštedjet će se određeni novac koji će biti usmjeren na edukaciju osoblja, ali i učenika. Energetskim pregledom je utvrđeno da je zgradi škole nužna moguća primjena mjera energetske učinkovitosti, a predloženim mjerama iz ovog projekta energetski razred zgrade škole poboljšan je iz E u B razred. U pogledu toplinske zaštite zbog racionalne uporabe energije, odrađena je sanacija fasade odnosno vanjske ovojnice zgrade.

Skromna brojka od 24 učenika na početku rada Škole je znatno porasla s godinama. Danas školu pohađa 226 učenika od kojih su veliki broj putnici, a neki, da bi pohađali osnovnu školu, dnevno putuju i do 80 km. Škola u svom sastavu ima Područnu školu Srb koju, u dva kombinirana odjela, pohađa 11 učenika. Učenici su smješteni u 6 odjela razredne nastave i 8 odjela predmetne nastave te dva kombinirana odjela u područnoj školi, što znači da ukupno ima 16 odjela.

Slika 20.: Osnovna škola Nikole Tesle Gračac

Nastava je organizirana u jednoj smjeni i počinje u 8:30 h, a završava u 14:30 h. U Područnom odjelu Srb nastava počinje u 8:00 h radi organiziranja i usklađivanja odvoza učenika u Matičnu

školu i Područni odjel. Osnovna škola zapošljava ukupno 44 djelatnika, od čega je 30 učitelja, 2 stručna suradnika, 1 pomoćnik u nastavi i ostali djelatnici.

Učenicima je omogućeno dodatno obrazovanje na predavanjima vezanim uz bitne društvene teme (Recikliraj za budućnost, Živim život bez nasilja, Sigurnost u prometu, Zdrav za 5, Zelena čestitka...). Svoja znanja i umijeće učenici mogu pokazati, ali i usavršiti, u sklopu Školske zadruge „Cerovac“ koja svoje proizvode i rukotvorine prezentira na sajmovima. U Školi se održavaju razne manifestacije koje okupljaju učenike radi druženja i učenja na zabavan način (Večer matematike, Medni dan, Festival znanosti...).

Škola ima ukupnu površinu od 3.540 m². Prostorno udovoljava potrebama s obzirom na broj učenika. Nastava se djelomično odvija u tzv. specijaliziranim učionicama, koje svojom opremom ne udovoljavaju pedagoškim standardima i ne razlikuju se mnogo od klasičnih učionica. U zgradi ima 19 učionica, kabinet kemije-biologije, tehničke kulture, informatička učionica, knjižnica, kuhinja s blagovaonicom te uredi za pedagoga, ravnatelja i administrativno osoblje. Školska sportska dvorana pruža zadovoljavajuće uvjete za rad, a koristi se i u popodnevnom satima (sportski klubovi, udruge građana). Potreba nabave namještaja kao i nabave suvremenih nastavnih pomagala i učila je stalna.

Tablica 21.: Broj djece i razrednih odjela u Osnovnoj školi

Naziv ustanove	Školska godina 2019./2020.		Školska godina 2020./2021.	
	Broj učenika	Broj razrednih odjela	Broj učenika	Broj razrednih odjela
OŠ Nikole Tesle Gračac	227	15	215	14
PŠ Srb	13	2	11	2

Izvor: Osnovna škola Gračac

Djeca srednjoškolskog uzrasta s područja Općine Gračac pohađaju Srednju školu Gračac koja je osnovana 2000. godine. Nastava se održava u jednoj smjeni. Od dodatnih sadržaja u školi su dostupni kabinet za informatiku, knjižnica, sportska dvorana i školski park. U školi su dostupne i razne izvannastavne i izvanškolske aktivnosti poput malog nogometa, odbojke, eko škole, globe programa, kluba čitatelja, učeničke zadruge, šahovske grupe, izrade web stranica i uređivanja društvene mreže Facebook stranice škole. Zaposleno je 22 radnika od čega 16 nastavnika i 6 osoba na administrativno tehničkim poslovima.

Škola je prometno izolirana od drugih većih gradova kao i između mjesta unutar same općine Gračac. To svake godine otežava dolazak učenika iz udaljenih mjesta, u kojima žive, do Škole, kao i odlazak učenika na stručnu praksu. Većina zaposlenika škole također putuju i više od 100 km dnevno do svog radnog mjesta i nazad, što zimi stvara također probleme, zbog učestalih loših vremenskih uvjeta u kojima se zatvaraju ceste.

Slika 22.: Srednja škola Gračac

Specifičnost škole su terenske nastave, projektna nastava, praktična nastava te manji broj učenika u razrednom odjeljenju. Učenici SŠ Gračac svake godine odrađuju više terenskih nastava. Gotovo svake godine posjete barem jedan nacionalni park, barem jednu tvrtku u nekom većem gradu te provedu nekoliko terenskih nastava u prirodi, bilo u sklopu projekata bilo u sklopu nastavnog kurikulumu pojedinog predmeta. Manja razredna odjeljenja, do 15 učenika, omogućuju veću interakciju između učenika i nastavnika i veću količinu vremena koju svaki nastavnik može pružiti pojedinom učeniku.

U tekućoj školskoj godini nastava se izvodi u dva područja rada i dva različita četverogodišnja zanimanja. Područja rada: ekonomija, trgovina i poslovna administracija; šumarstvo, prerada i obrada drva. Zanimanja: ekonomist (u trajanju od 4 godine) i tehničar zaštite prirode (u trajanju od 4 godine)

Slika 23.: Podaci o broju učenika po programima obrazovanja i razrednim odjelima

Obrazovni program	I. razred			II. razred			III. razred			IV. razred			UKUPNO I. - IV. razred	
	NAZIV RAZREDNOG ODJELA	Oznaka za kombinirani odjel s više programa	BROJ UČENIKA U RAZREDNOM ODJELU	NAZIV RAZREDNOG ODJELA	Oznaka za kombinirani odjel s više programa	BROJ UČENIKA U RAZREDNOM ODJELU	NAZIV RAZREDNOG ODJELA	Oznaka za kombinirani odjel s više programa	BROJ UČENIKA U RAZREDNOM ODJELU	NAZIV RAZREDNOG ODJELA	Oznaka za kombinirani odjel s više programa	BROJ UČENIKA U RAZREDNOM ODJELU	RAZREDNIH ODJELA	UČENIKA
Ekonomist	1.a		6	2.a		5	3.a		10	4.a		8	4	29
Tehničar zaštite prirode	1.b		5	2.b		10	3.b			4.b		6	3	21
UKUPNO	2		11	2		15	2		10	2		14	7	50

Izvor: Srednja škola Gračac

7.3. ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA

Zdravstvena djelatnost na području općine ostvaruje se kroz **Područnu ambulantu Gračac**, koja je u sastavu Doma zdravlja Zadarske županije. Na ovom području djeluju:

- tri ordinacije opće medicine,
- dvije stomatološke ordinacije,
- ginekološka ordinacija,
- ljekarna.

Ambulanta Gračac organizacijski ima na raspolaganju **Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije – Ispostavu Gračac**, dok je najbliža opća bolnica u Gospiću udaljena oko 50 km od središta Općine. Zahvaljujući Županiji i Hrvatskom zavodu za hitnu medicinu koji su izdvojili sredstva, tijekom sezone općina Gračac ima liječnike tijekom vikenda koji tamo dežuraju. Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje je 2017. uručio ključeve četiri stana u vlasništvu Republike Hrvatske djelatnicima Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije, Ispostave Gračac. Stanovi se nalaze u novosagrađenoj stambenoj zgradi s 11 stanova u Gračacu, u Školskoj ulici, u čiju izgradnju je Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje uložio 4,9 milijuna kuna, uz veliki doprinos Općine Gračac koja je darovala zemljište za izgradnju. Dodjelom stanova djelatnicima Zavoda za hitnu medicinu, Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje nastoji doprinijeti ostanku mladih ljudi deficitarnih zanimanja na području općine Gračac.

Na području Općine Gračac djeluje jedan od šest centara za socijalnu skrb Zadarske županije koja u sklopu svoje skrbi nude razne socijalne usluge. Socijalne usluge su sve aktivnosti, mjere i programi namijenjeni sprječavanju, prepoznavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinaca, obitelji, skupina i zajednica te poboljšanju kvalitete njihovog života u zajednici. Socijalne usluge se pružaju korisnicima u njihovoj obitelji i lokalnoj zajednici kao izvaninstitucionalne ili kao institucionalne usluge koje se ostvaruju smještajem korisnika u domovima socijalne skrbi.

Vrste socijalnih usluga:

1. prva socijalna usluga (informiranje, prepoznavanje i početna procjena potreba),
2. usluga savjetovanja i pomaganja,
3. usluga pomoći u kući,
4. usluga psihosocijalne podrške,
5. usluga rane intervencije,
6. usluga pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja (integracija),
7. usluga boravka,
8. usluga smještaja,
9. usluga organiziranog stanovanja.

Centar za socijalnu skrb Gračac je ustrojen kao ustanova socijalne skrbi s javnim ovlastima. Osnivačka prava nad Centrom ima Republika Hrvatska, a prava i dužnosti osnivača obavlja Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. U Centru za socijalnu skrb je zaposleno ukupno 4 djelatnika. Podružnice Obrovac, Gračac i Pag zaprimaju sve podneske koji se odnose na područje njihove mjesne nadležnosti (privremeno uzdržavanje, posredovanje, otuđenje imovine djece i odraslih pod skrbništvom, pokretanje postupka skrbništva, određivanje osobnog imena djeteta, smještaj djece, suglasnost za maloljetnički brak i priznavanje poslovne sposobnosti prije punoljetnosti, prijave i podneske u slučajevima nasilja u obitelji, potrebe zaštite i dobrobiti djece, prijave policije o počinjenim kaznenim djelima, kao i inicijalne prijave o poremećaju ponašanja, zahtjeve za posvojenje, udomiteljstvo i sve druge zahtjeve iz sustava socijalne skrbi). Podružnice također iniciraju pokretanje mjera obiteljsko-pravne zaštite Centru za socijalnu skrb, Odjelima po njihovim nadležnostima, pružaju podatke o obiteljskim prilikama nadležnim Odjelima i drugim tijelima, dostavljaju potrebnu dokumentaciju.

U općini djeluje i **Općinsko društvo Crvenog križa Gračac** koje je osnovano 1995. godine i provodi sljedeće usluge: socijalne usluge, savjetovanje i pomaganje, pomoć u kući i psihoterapijska podrška. U sklopu Društva djeluju dva osnovna programa: „Mladež Crvenog križa“, koja se bavi humanitarnim radom i priprema se za natjecanja prve pomoći te „Mobilni tim“ za pomoć u kući. Crveni križ Gračac također organizira prijevoz povrijeđenih do mjesta za trijažu i prijevoza povrijeđenih do bolnice. Osim dostave humanitarnih pomoći najugroženijem dijelu stanovništva, Društvo pomaže starim i nemoćnim na terenu oko mjerenja krvnog tlaka i mjerenja šećera u krvi, kao i prijevozom stanovnika iz najudaljenijih mjesta prema naselju Gračac. Crveni križ Gračac provodi akcije dobrovoljnog darivanja krvi gdje ima oko 150 registriranih aktivnih darivatelja te imaju ustrojenu Službu traženja. Raspolaze s jednim terenskim vozilom koje zadovoljava njihove potrebe, posjeduje opremu za pružanje prve pomoći, vreće za spavanje i krevete u slučaju katastrofa.

7.4. UDRUGE

Civilno društvo na području Zadarske županije pa tako i Općine Gračac, ima dobru tradiciju te su preko raznovrsnih udruga zastupljene sve ključne djelatnosti. Prema podatcima Registra udruga iz svibnja 2021. godine, na području općine Gračac registrirano je 43 aktivne udruge. Prema uvidu u raspoložive podatke, najviše je sportskih udruga, a slijede gospodarske udruge, kulturne udruge, socijalne udruge, udruge koje se bave održivim razvojem i zaštitom okoliša i prirode. Ostale udruge su zastupljene u manjem broju. Udruge postaju sve važnijim čimbenicima razvitka društva, a njihov broj i aktivnosti se povećavaju i o tome treba voditi računa kod izrade Prostornih planova niže razine.

Tablica 22.: Popis udruga registriranih na području općine Gračac

REDNI BROJ	NAZIV	PODRUČJE DJELOVANJA	SJEDIŠTE
1.	HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO NAPREDAK GRAČAC	Kulturna djelatnost	Gračac
2.	UDRUGA PROGNAHNIH I IZBJEGLIH HRVATA IZ BOSNE I HERCEGOVINE "KRALJICA KATARINA"	Humanitarna djelatnost	Gračac
3.	UDRUGA "UNA"	Demokratska politička kultura, Gospodarstvo, Ljudska prava, Međunarodna suradnja, Ekološka djelatnost, Obrazovanje, Održivi razvoj, Socijalna djelatnost, Zaštita okoliša i prirode	Srb
4.	UDRUGA ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I PRIRODE "ČETIRI ŠAPE"	Zaštita okoliša i prirode	Gračac
5.	OPĆINSKO DRUŠTVO CRVENOG KRIŽA GRAČAC	Socijalna djelatnost, Zaštita i spašavanje	Gračac
6.	TAEKWONDO KLUB "GRAČAC"	Sportska djelatnost	Gračac
7.	UDRUGA BICIKLISTA GRAČAC	Sportska djelatnost	Gračac
8.	ŠAHOVSKI KLUB "GRAČAC"	Sportska djelatnost	Gračac
9.	HUMANITARNA UDRUGA "MAJKA TEREZIJA"	Socijalna djelatnost, Zaštita zdravlja	Gračac
10.	HRVATSKO PLANINARSKO DRUŠTVO "CRNOPAC" GRAČAC	Ostale djelatnosti	Gračac
11.	KINOLOŠKA UDRUGA "GRAČAC"	Hobistička djelatnost (Zoološka)	Gračac
12.	ŠPORTSKO RIBOLOVNA UDRUGA "UNA" - SRB	Sportska djelatnost	Srb
13.	VATROGASNA ZAJEDNICA OPĆINE GRAČAC	Tehnička djelatnost, Zaštita i spašavanje	Gračac
14.	BOKSAČKI KLUB "GRAČAC"	Sportska djelatnost	Gračac
15.	LOVAČKO DRUŠTVO "SRNDAĆ" SRB	Gospodarska djelatnost	Srb
16.	STRELJAČKI KLUB "ŽELJEZNIČAR" GRAČAC	Sportska djelatnost	Gračac
17.	EKO "ČUVARKUĆA"	Kultura i umjetnost, Ljudska prava, Međunarodna suradnja, Obrazovanje, Održivi razvoj, zaštita okoliša i prirode	Otrić
18.	PLANINARSKO DRUŠTVO "LISAC" GRAČAC	Sport, Nomenklatura sportova	Gračac
19.	UDRUGA ZA OČUVANJE KULTURE I OBIČAJA RASELJENIH HRVATA KRALJEVE SUTJESKE	Nacionalna djelatnost	Gračac

STRATEŠKI PROGRAM RAZVOJA OPĆINE GRAČAC ZA RAZDOBLJE 2021.-2025.

20.	KOŠARKAŠKI KLUB "GRAČAC"	Sportska djelatnost	Gračac
21.	UDRUGA ŽENA "BREZA"	Ostale djelatnosti	Srb
22.	UDRUGA ZA PROMICANJE KVALITETE ŽIVLJENJA LIČKOG KRAJA "VILIN DOL"	Kultura i umjetnost, Zaštita okoliša i prirode	Gračac
23.	NOGOMETNI KLUB "VELEBIT" GRAČAC	Sport, Nomenklatura sportova	Gračac
24.	UDRUGA ZA PROMICANJE KULTURNE BAŠTINE LIČKOG KRAJA "LIKA"	Nacionalna djelatnost	Gračac
25.	MOTOCIKLISTIČKI KLUB POSKOCI	Sportska djelatnost	Gračac
26.	UDRUGA "LIČKA OAZA"	Humanitarna djelatnost	Srb
27.	UDRUGA ANTIFAŠISTIČKIH BORACA I ANTIFAŠISTA OPĆINE GRAČAC	Branitelji i stradalnici	Gračac
28.	NOGOMETNI KLUB "GRAČAC"	Sportska djelatnost	Gračac
29.	UDRUGA "LEGALINA"	Socijalna djelatnost	Gračac
30.	UDRUGA "PROSPERO"	Demokratska politička kultura, Kultura i umjetnost, Ljudska prava, Održivi razvoj, Socijalna djelatnost, Zaštita okoliša i prirode, Okupljanje i zaštita žena	Gračac
31.	UDRUGA ZA POTICANJE RAZVOJA LJUDSKIH POTENCIJALA I KREATIVNOSTI - PRIZMA	Demokratska politička kultura, Duhovnost. Kultura i umjetnost, Obrazovanje, Održivi razvoj, Zaštita okoliša i prirode	Gračac
32.	UDRUGA ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I PRIRODE POKRET ZA GRAČAC	Zaštita okoliša i prirode	Gračac
33.	DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO "GRAČAC"	Zaštita i spašavanje	Gračac
34.	DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO "SRB"	Tehnička djelatnost, Zaštita i spašavanje	Srb
35.	DRUŠTVO ŠPORTSKE REKREACIJE "MARIJAN MATIJEVIĆ" GRAČAC	Sportska djelatnost	Gračac
36.	ŠPORTSKA RIBOLOVNA UDRUGA "PASTRVA" - GRAČAC	Sport, Nomenklatura sportova	Gračac
37.	UDRUGA PČELARA "VRIJESAK" GRAČAC	Gospodarstvo, Održivi razvoj, Gospodarska djelatnost	Gračac
38.	LOVAČKO DRUŠTVO "VELEBIT" GRAČAC	Gospodarstvo, Gospodarska djelatnost	Gračac
39.	EKOLOŠKA UDRUGA ZRMANJA VRELO	Gospodarstvo, Održivi razvoj, Zaštita okoliša i prirode	Zrmanja Vrelo

40.	KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "ŠOKADIJA I PRIJATELJI"	Kulturna djelatnost	Gračac
41.	LOVAČKO DRUŠTVO "STARI VELEBIT" GRAČAC	Gospodarska djelatnost	Gračac
42.	UDRUGA OBOLJELIH OD MULTIPLE SKLEROZE GRAČAC	Socijalna djelatnost	Gračac
43.	PIKADO KLUB GRAČAC	Sport, Nomenklatura sportova	Gračac

Izvor: Registar udruga

Mnoge udruge nemaju sustavne izvore financiranja te svoje programe i aktivnosti uglavnom provode volonterski uz pojedinačna pokroviteljstva ili se financiraju iz proračuna Općine i članarina. Jedan od temeljnih problema „ovisnosti“ o proračunu jedinica lokalne samouprave je manjak znanja, vještina i kapaciteta općenito u udrugama o pisanju projekata i vođenja aktivne politike samoodrživosti. Članovi udruge nisu dovoljno informirani i obučeni za korištenje mogućnosti financiranja iz nacionalnih i europskih izvora.

7.5. VJERSKE ZAJEDNICE

U službenom popisu stanovnika iz 2011. godine, 2488 stanovnika općine Gračac se izjasnilo kao katolici, dok se pravoslavicima izjasnilo 2075 stanovnika. S obzirom na strukturu vjeroispovijesti stanovnika Gračaca postoje dvije crkve: Župna katolička crkva sv. Jurja mučenika i Srpska pravoslavna crkva Eprahija Gornjokarlovačka. Nakon katolika i pravoslavaca, najviše je onih koji su se izjasnili da nisu vjernici i ateisti, dok je broj ostalih vjerskih zajednica jako malen (manje od 1 % stanovništva).

Tablica 23.: Struktura stanovništva prema vjeroispovijesti u Općini Gračac

Vjerska opredijeljenost	Broj stanovnika	Udio u ukupnom broju stanovnika (%)
Katolici	2.488	53,05
Pravoslavci	2.075	44,24
Ostali kršćani	3	0,06
Muslimani	16	0,34
Istočne religije	1	0,02
Ostale religije, pokreti i svjetonazori	1	0,02
Agnostici i skeptici	6	0,13
Nisu vjernici i ateisti	67	1,34
Ne izjašnjavaju se	30	0,64
Nepoznato	3	0,06

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011.

Na području općine Gračac ima 13 pravoslavnih i 4 katoličke crkve. Od 13 pravoslavnih vjerskih objekata ima i čitavih građevina ali i ruševnih, a sva 4 katolička objekta su čitave građevine.

7.6. SPORTSKO-REKREATIVNI SADRŽAJI I INFRASTRUKTURA

Mjesto koje sport zauzima u društvu ima veliku važnost i utjecaj. Sport predstavlja opće ljudsko dobro. Sport osim očuvanja zdravlja i stvaranja radnih i obrambenih sposobnosti, ima i značajnu društvenu ulogu. Ta uloga je usmjerena na odgojno – obrazovne vrijednosti i provjeru istih kroz uspjeh sudionika sa stalnom težnjom za napredak.

Od sportsko – rekreacijske infrastrukture područje Općine Gračac raspolaže sa:

- jednim nogometnim igralištem u naselju Gračac,
- tri sportske dvorane od kojih je jedna u okviru Osnovne škole Gračac, druga u okviru Srednje škole Gračac, dok treća se nalazi u područnoj školi u naselju Srb
- košarkaškim igralištem
- dječjim igralištima - postoje 2 dječja igrališta koja su u uporabi te jedno od Dječjeg vrtića Baltazar koje se koristi za djecu koja pohađaju dječji vrtić

Na području Općine Gračac polovica broja registriranih udruga bave se sportom. Stoga, u oblasti sporta i rekreacije treba povećati broj sportskih objekata i sadržaja. Općina Gračac sukladno svojim financijskim mogućnostima, kontinuirano pomaže u izgradnji i rekonstrukciji svih sportskih objekata na području Općine. Popis sportskih udruga s područja općine se nalazi u nastavku:

- nogometni klub,
- košarkaški klub
- pikado klub
- šahovski klub
- boksački klub
- streljački klub
- motociklistički klub
- biciklistički klub
- taekwondo klub,
- planinarska društva,
- dvije ribolovne udruge
- DŠR Marijan Matijević.

8. KULTURNA I PRIRODNA BAŠTINA

Prirodne i kulturne karakteristike prostora i resursi čine osnovu i poticaj svake ljudske djelatnosti, a specifičnosti prostora ogledavaju se u specifičnostima gospodarskog razvoja. Prirodne osobitosti, naseljene cjeline i pojedinačne građevine čine kulturno i prirodno nasljeđe prostora. Zaštita tog nasljeđa, njihova valorizacija temeljena na održivosti te sprečavanje narušavanja ravnoteže u okolišu polazište su za izradu razvojnih pravaca i za revitalizaciju prostora.

8.1. KULTURNA BAŠTINA

Kulturna baština i atrakcije Općine Gračac su skromnijih karakteristika od prirodne baštine i prvenstveno se odnose na multi konfesionalnost Općine (katoličke i pravoslavne crkve) te uz to folklorni i umjetnički izričaj.

Prema podacima Ministarstva kulture, na području Općine Gračac nalazi se 10 zaštićenih kulturnih dobara, a sva pripadaju vrsti nepokretnih pojedinačnih kulturnih dobara. Prema klasifikaciji kulturnih dobara, osam ih je sakralne graditeljske baštine te po jedna vojna i obrambena građevina i komunalna i tehnička građevina. Kulturna dobra sakralne graditeljske baštine su: Crkva Vaznesenja Gospodnjega, Crkva sv. Jurja Mučenika, Crkva Rođenja Presvete Bogorodice, Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, Crkva sv. Proroka Ilije, Crkva Uspenja Presvete Bogorodice, Pravoslavna Crkva sv. Paraskeve (sv. Petke) i Crkva sv. Jovana Preteče. Ostatci staroga grada Zvonigrada su vojna i obrambena građevina, a Stari most na rijeci Otuči spada u komunalnu i tehničku građevinu. Detaljan pregled zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara je dan u sljedećoj tablici.

Tablica 24: Zaštićena kulturna dobra na području općine Gračac

Oznaka dobra	Lokacija	Naziv	Vrsta kulturnog dobra	Status kulturnog dobra	Klasifikacija
RZG-0232-1969.	Palanka	Ostatci staroga grada Zvonigrada	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Vojna i obrambene građevina
Z-6006	Donja Suvaja	Crkva Vaznesenja Gospodnjega	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-6005	Gračac	Crkva sv. Jurja Mučenika	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-6106	Gračac	Stari most na rijeci Otuči	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Komunalna i tehnička građevina

Z-6004	Mazin	Crkva Rođenja Presvete Bogorodice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-6011	Palanka	Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-6024	Velika Popina	Crkva sv. Proroka Ilije	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-6360	Deringaj	Crkva Uspenja Presvete Bogorodice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-6350	Pribudić	Pravoslavna Crkva sv. Paraskeve (sv. Petke)	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina
Z-7047	Bruvno	Crkva sv. Jovana Preteče	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro	Sakralna građevina

Izvor: Ministarstvo kulture, Registar kulturnih dobara 2021.

Ostatci staroga grada Zvonigrada: Grad se prvi put spominje oko 1220. godine. Jezgru grada - obrambeni toranj, opasuju zidine koje formiraju dvostruko dvorište. Oko 1826. godine je napušten i u ruševnom je stanju.

Slika 23.: Ostatci staroga grada Zvonigrada

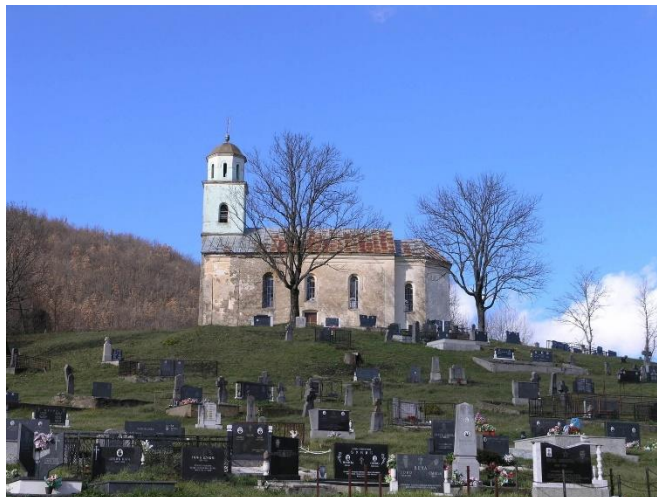

Pravoslavna Crkva Vaznesenja Gospodnjeg s grobljem se nalazi na uzvisini poviše ceste Srb-Donji Lapac podno brda Stražbenica. Sagrađena je 1878. godine. Građena je u kasnobaroknom stilu kao jednobrodna izdužena građevina s poligonalnom apsidom na istoku i

ulazom s zvonikom u osi glavnog pročelja na zapadnoj strani. Njene vanjske mjere su: dužina s apsidom 18, a širina 7 metara.

Slika 24.: Pravoslavna Crkva Vaznesenja Gospodnjeg

Katolička Crkva sv. Jurja Mučenika je smještena u podnožju brda Gradina u blizini rijeke Otuče. Sagrađena je 1715. godine, a preuređena 1808. godine. Zadnja obnova crkve je bila osamdesetih godina 20. stoljeća. To je jednobrodna izdužena građevina s rizalitno istaknutim zvonikom na zapadnom pročelju, kvadratnom apsidom na istočnoj i sakristijom na južnoj strani. Dužina, uključujući apsidu, je 22 m, a širina 10 m.

Slika 25.: Katolička Crkva sv. Jurja Mučenika

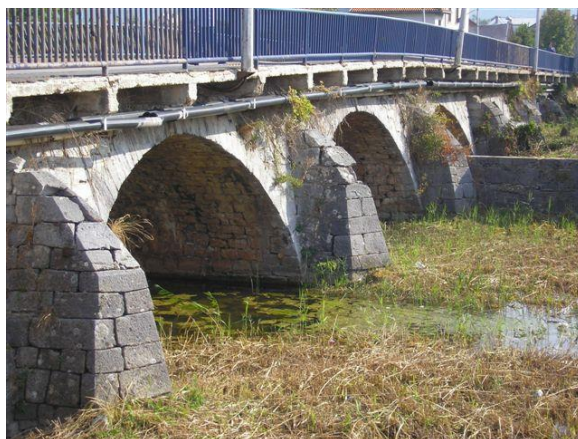
U centru Gračaca rijeka Otuča je premošćena, gotovo pod pravim kutom, masivnim zidanim kamenim mostom sa sedam lučnih otvora segmentnog oblika. **Most** je izgrađen 1834. godine.

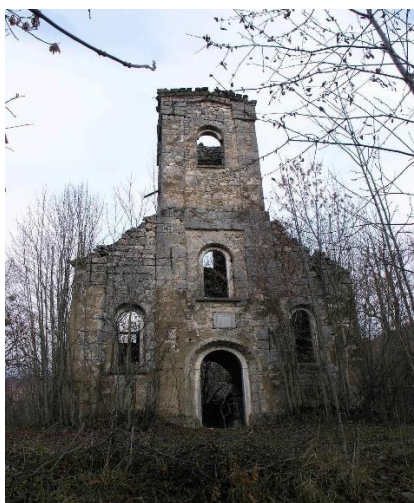
Dio mosta s lukovima ima dužinu otprilike 80 metara, dok su prilazi mostu izvedeni preko krilnih zidova mosta na nasipu s obje strane rijeke, tako da je uzvodna strana dugačka 121 metar, a nizvodna 150 metara. Svi lukovi su jednakog raspona koji iznosi 9 metara. Visina tjemena luka u nasipu iznosi 3,5 metra. Debljina stubova između lukova pri dnu iznosi 150 cm. Širina mosta s ogradama u prvotnoj izvedbi je iznosila 6,2 m, dok je debljina zidane kamene ograde bila 40 cm.

Slika 26.: Stari most na rijeci Otučići

Pravoslavna crkva Rođenja Presvete Bogorodice je sagrađena 1775. godine, a produžena 1872. godine, kada joj je dodana priprata i zvonik nad pročeljem. O tome svjedoči natpis na kamenoj ploči nad vratima na glavnome zapadnom pročelju. To je jednobrodna izdužena građevina s ulaznim portalom i zvonikom na zapadu te širokom poligonalnom četverostranom apsidom na istoku. Uokolo crkve staro je groblje s očuvanim ornamentiranim kamenim križevima.

Slika 27.: Pravoslavna crkva Rođenja Presvete Bogorodice

U podnožju srednjovjekovne gradine Zvonigrad smješteno je staro groblje s katoličkom crkvom **Rođenja Blažene Djevice Marije**. Sagrađena je 1830. godine. To je jednobrodna, blago izdužena građevina s poligonalnom apsidom na istoku i zvonikom prizidanim uz ulaz na pročelju sa zapadne strane.

Slika 28.: Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije

Pravoslavna crkva sv. Proroka Ilije je izgrađena 1876. godine, o čemu svjedoči natpis na kamenoj ploči nad ulaznim portalom na pročelju. Smještena je na zapadnom rubu Velikopopinskog polja na padinama brda Gradine, u dijelu naselja koje ljudi zovu „Kasar“. Crkva je zidana klesancima kamena i žbukana s poligonalnom apsidom i zvonikom nad pročeljem. Uz crkvu, s njene južne strane, smještena je kamena grobnica paroha Miloša Ličine, čijim je zalaganjem sagrađena crkva, dok se dobro sačuvano staro groblje s mnogobrojnim ornamentiranim kamenim križevima iz 19. stoljeća, nalazi u polju ispod Gradina. Pravoslavna crkva sv. Proroka Ilije u Velikoj Popini ima izrazite ambijentalne vrijednosti zbog smještaja na dominantnoj koti iznad samog središta naselja.

Slika 29.: Pravoslavna crkva sv. Proroka Ilije

Crkva Uspenja Presvete Bogorodice u Deringaju nalazi se na blagom uzvišenju uz lokalni put Deringaj – Gubavčevo polje na desnoj obali rijeke Otuče. Građena je u stilu historicizma kao jednobrodna izdužena građevina s polukružnom apsidom na istoku i ulazom sa zvonikom u osi glavnog pročelja na zapadnoj strani.

Slika 30.: Crkva Uspenja Presvete Bogorodice

Crkva sv. Paraskeve (sv. Petke) u Pribudiću je smještena unutar ograđenog pravoslavnog groblja uz lokalni put prema Kninu. To je jednobrodna građevina s polukružnom apsidom na istoku i zvonikom prislonjenim uz glavno pročelje u osi crkve na zapadnoj strani.

Slika 31.: Crkva sv. Paraskeve (sv. Petke)

Na pravoslavnom groblju u Bruvnu, na temeljima starije građevine, 1880. godine sagrađena je **Crkva Rođenja sv. Jovana Preteče**. Građena je u neoklasicističkom stilu kao jednobrodna izdužena građevina s poligonalmim svetištem i rizalitom istaknutim zvonikom nad glavnim pročeljem. Sve zidne plohe u crkvi su žbukane, a mjestimično su sačuvani ostaci jednostavnog

ornamentiranog dvobojnog oslika i plavog neba sa zvjezdicama. Pod je izrađen od velikih pravokutnih klesanih kamenih ploča.

Slika 32.: Crkva Rođenja sv. Jovana Preteče

Za područje Ličkog Pounja karakteristična je **lička narodna nošnja** tkana od vune. Prepoznatljivi dio ličke nošnje predstavlja muška crvena kapa s čijeg oboda visi kita s dugačkim crnim nitima. Za žene je karakteristična vunena pregača te torba s vunanim kitama i izvezenim trakama. Tipični proizvodi koji se i danas izrađuju su razni vuneni proizvodi (torbe, čarape, vuneni prekrivači), drveni pribor za kuhanje, keramičke posude i drugo.

Slika 33. i 34.: Lička narodna nošnja

Na prostoru općine Gračac nalazimo slijedeće spomenike kulturne baštine:

1. Mazin

- gradina i ostaci crkve, ruševine grada Karlovića dvori (prapovjest – srednji vijek), gradina kod Vojnović drage i groblje na lokalitetu Tavanak (prapovjest), groblje i crkva podno Mandžareva brda, gradina na brdu Obljajac (prapovjest – srednji vijek), arheološki lokalitete Lubardenik (srednji vijek), više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Vojnovići, skadar, Bajići, Kovačevići, Tulići, Mandići...

2. Rudopolje Bruvanjsko

- Rudopolje – gradina (Xagon – Zagon), Rudopolje – gradina s ruševinama stare crkve, Rudopolje – župna crkva S. Petra i Pavla (18. stoljeće), Rudopolje Bruvanjsko – 3 gradine (prapovijest – srednji vijek), Vodena glava – 2 gradine (Vranduk), Vodena glava – parohijska crkva, Vodena glava – Gutešino vrelo – mlinice, više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Podsjenar, Japundići, Krtinići, Koštići

3. Bruvno

- ruševine srednjovjekovnog grada na gradini – Sv. Petar, 3 gradine (prapovijest – srednji vijek), brdo Grumila kod Crnog Luga (prapovijest), Arheološki lokalitet kod Podčazbine, Bruvno – parohijska crkva Rođenstva Sv. Jovana Preteče (19. stoljeće), 5 mlinova na Otuči, više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture (Obradovići, Plećaši, Graovo, Podurljaj...), prirodni krajolik s dolomitima Gutešinim vrelom između Radaković drage, Radišine drage i državne ceste

4. Deringaj

- parohijska crkva Uspenja Presvete Bogorodice, grobovi: Tome Mandića starog i mladog, Nikole Mandića, mlinovi na Otuči, više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Lakići, Radoševići, Milovanovići, Glavica Zdjelarova...

5. Omsica: Gubčevo polje (antički lokalitet), više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

6. Tomingaj: više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Mandići, Popovići, Mrdalji, Došeni..., nekoliko mlinova na Bašinici

7. Gubčevo polje: gradina (srednji vijek), više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Donje Gubčevo

8. Kijani: križ sa glagoljskim natpisom na groblju ispod Crnog vrha

9. Glogovo

- od Glogova na sjevernoj strani Kamare prema Labusima i velikoj Popini – Kaiser Josef Monument – kameni spomenik, više zaselaka sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Cvjetkovići, Jakšići...

10. Gračac

- Gračac - gradina Hotuča (prapovijest – srednji vijek), Gračac – crkva Sv. Jurja (18. stoljeće), mlin na Otuči

11. Grab

- Cerovačke pećine – arheološki lokalitet (prapovijest) – ujedno i spomenik prirode, ponor Gusarica – arheološki lokalitet (prapovijest), Vučjak – grob i bunar Ilije Smiljanića

12. Duboki dol

- Duboki dol – ostaci antičke ceste podno Tremzine – Čardak, zaselak sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

13. Brotnja

- brdo Razvale, Brotnja – arheološki lokalitet, tokovi rijeka Une i Krke - prirodni krajolik

14. Gornja Suvaja: gradina Kukerda (prapovijest)

15. Donja Suvaja

- gradina Lendek iznad vrela Une (prapovijest), gradina na Tujinom vrhu (srednji vijek), 5 mlinova na izvoru Une, Izvor Une – spomenik prirode

16. Begulci: zaselci sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Miljušići i Rodići, tokovi rijeka Une i Krke – prirodni krajolik

17. Dabašnica: arheološki lokalitet Dabašnica (antika), pravoslavna crkva

18. Neteka

- arheološki lokalitet Crkvina (antika), netečka Gradina na Bujića kuku (antika – srednji vijek), arheološki lokalitet na groblju (srednji vijek)

19. Donji Srb

- Rađenović gradina (prapovijest), Čemernica zapadno od Srba (prapovijest), srednjovjekovni grad Srb na brdu Kula iznad potoka Sredice, arheološki lokalitet Cimiter (srednji vijek), arheološki lokalitet Kula (srednji vijek)

20. Gornji Srb: Podurljaj – srednjovjekovna nekropola sa stećcima

21. Osredci: zaseoci Osredci s karakterističnim elementima ruralne arhitekture

22. Velika Popina

- Velika i Mala Popina – prapovijesni tumuli, gradina (srednji vijek), crkva kraj zaseoka Podmila - Vagan, Grubišići, zaseoci sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

23. Kupirovo

- Kunić grad – gradina (prapovijest), podno Kunić grada – ostaci srednjovjekovne crkve i nekropola sa stećcima, prolaz Popinski klanac (Srbski klanac) – rimski lokalitet, zaseoci sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Potkraj i Podklanac

24. Kunac Kupirovački - arheološki lokalitet Tursko groblje (srednji vijek)

25. Dugopolje - gradina na Tromedi (prapovijest)

26. Otrić - gradina (srednji vijek), Sučevići – selo s karakterističnim elementima ruralne arhitekture

27. Rastičevo - zaseoci sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture – Starčevići, Jokići, Bogunovići...

28. Tičkovac Lički - Tičkovac Lički – pravoslavna kapela

29. Drenovac Osredački - arheološki lokalitet na brdu Carigrad, Ševina poljana - zaselak sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

30. Zrmanja vrelo - gradina kod Budimira (prapovijest), gradina s ruševinama grada Rakovnika (srednji vijek)

31. Prljevo - arheološki lokalitet na brdu Carigrad, Vilin Klanac - zaselak sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

32. Palanka - gradina Zvonigrad s ruševinama srednjovjekovnog grada, gradina južno od Kusca (srednji vijek), župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, Kusac - zaselak sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

33. Kom - zaselak Brkići i mlinica na Zrmanji – ruralna arhitektura

34. Pribudić - Pribudić – crkva Sv. Paraskeve, Ruševine crkve u gotičkom stilu u Žujinom polju, Čučevo, Popovići, Novakovići - zaseoci sa karakterističnim elementima ruralne arhitekture

O spomenicima kulture treba kontinuirano skrbiti sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, vodeći računa da se radi o vrijednoj spomeničkoj baštini i kulturnom blagu. Treba istaknuti da su upravo spomenici kulture jedini u potpunosti neobnovljiv resurs, te da jednom uništeni ne mogu biti obnovljeni.

8.2. PRIRODNA BAŠTINA

Od zaštićenih prirodnih resursa, na području općine Gračac se nalazi jedno zaštićeno područje i jedan spomenik prirode.

Park prirode Velebit rasprostire se na području Zadarske županije, Šibensko–kninske županije i Ličko–senjske županije. Od njegove ukupne površine u Zadarskoj županiji se nalazi 57.028,91 ha, od čega se 17.527,86 ha, odnosno 30,73 %, nalazi na području općine Gračac.

Park prirode obuhvaća masiv Velebita i dolinu krške rijeke Zrmanje. Značajno je područje zbog bogatstva krških oblika i flore i faune. Među najpoznatije endemske i rijetke vrste spadaju: velebitska degenija (*Degenia Velebitica*), hrvatsko zvonice (*Edraianthus graminifolius* var. *Croaticus*) i hrvatska sibireja (*Sibiraea Croatica*). Tu obitavaju rijetke i ugrožene životinje: dugonogi šišmiš (*Myotis capaccinii*), tetrijeb gluhan (*Tetrao urogallus*) i drugi. Od velikih zvijeri na Velebitu obitavaju smeđi medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*) i ris (*Lynx lynx*).

Glavni tekućice na području ličko-pounskog prostora su Una, Otuča i Ričica. Izvor rijeke Zrmanje, rijeka Srebrenica i Babića jezero također krase ovu regiju. Područje je pretežno pokriveno bukovom šumom i travnjacima. Dio ovog područja nalazi se pod zaštitom u okviru Parka prirode Velebit.

Posebno su atraktivne **Cerovačke pećine** na južnom dijelu Parka zaštićene kategorijom posebni geomorfološki rezervat. Kompleks se sastoji od tri špilje (Donja, Srednja i Gornja) s ukupno 4 km istraženih kanala. Ujedno su jedan od najpoznatijih i najznačajnijih speleoloških objekata u Hrvatskoj. Za turistički posjet uređeno je prvih 700 m Donje i Gornje špilje.

U svrhu valorizacije ovog iznimno značajno resursa, Zadarska županija je projektom „Unaprjeđenje sustava posjećivanja i interpretacije prirode Cerovačkih špilja“ imala za cilj oživjeti ovaj prirodni resurs koji je zbog neodržavanja i premalog posjećivanja zanemaren. Ustanova Park prirode Velebit je u suradnji sa Zadarskom županijom, općinom Gračac, Naturom Jaderom i Speleološkim savezom Zagreb potpisala sporazum o partnerstvu, dok je Fond za zaštitu okoliša podržao financiranje projektne dokumentaciju s iznosom od 2.000.000,00 kn.

U blizini mjesta Donja Suvaja nalazi se hidrološki spomenik prirode **Vrelo Une**. Zaštićen je 1968. godine i prostire se na površini od 9,58 ha. Područje se u cjelini nalazi u Zadarskoj županiji i u kategoriji je područja značajnog za očuvanje ptica. Vrelo Une je jedno od najljepših u Hrvatskoj i po osobinama je krško, veličine 30 x 15 m, okruženo strmim kanjonskim stranama dužine oko 150 m. Već nakon dvadesetak metara od vrela Una, nalazi se prvi slap visok oko 2 m, a nakon 100 m dolazi se do razgranatog slapišta visine 3 – 4 m preko kamenih blokova.

Osim navedenog, na području Općine nalaze se i mnogobrojna vrela sa pitkom vodom izuzetne kvalitete, primjerice vrelo Vodena glava s preko 50 izvora, Vrela Ljubova i Korista u katastarskoj općini Velika Popina te mnoga druga vrela Srpske doline.

EKOLOŠKA MREŽA NATURA

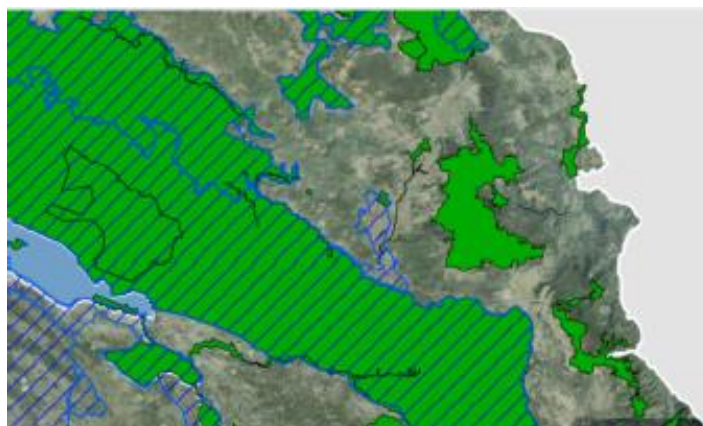
Natura 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije. Njezin cilj je očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova.

Na području Općine Gračac nalazi se područje pod zaštitom ekološke mreže Natura 2000. Od zaštićenih područja, očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove najvećim dijelom pripadaju Parku prirode Velebit, dok ostala područja pod navedenom kategorijom zaštite jesu Kanjon Une, Lisac, Poštak, Bulji i Bruvno. Natura 2000 obuhvaća i područja očuvanja značajna za ptice na području Gračaca, a obuhvaćaju: Lička krška polja i područje Velebita.

Slika 35.: Područje Općine Gračac pod zaštitom ekološke mreže Natura 2000

Izvor: bioportal.com

9. SWOT ANALIZA

SWOT analiza je jedna od najpoznatijih i osnovnih tehnika strateške analize. SWOT analiza analizira i identificira četiri aspekta, a to su:

- **S** Strengths (snage),
- **W** Weaknesses (slabosti),
- **O** Opportunities (prilike),
- **T** Threats (prijetnje).

Promatranjem vlastitih snaga i slabosti u kombinaciji s prilikama i prijetnjama dolazimo do strateških saznanja kako bismo mogli poduzeti pravilne mjere i aktivnosti za postizanje poslovnih i drugih ciljeva. Može se primijeniti na bilo kojem području i zato je vrlo česta u uporabi.

U SWOT analizi je najprije potrebno razlikovati prednosti i nedostatke koje predstavljaju unutarnji čimbenici te mogućnosti i opasnosti koje predstavljaju vanjski. Glavna je razlika u tome što na unutarnje čimbenike imamo utjecaj, možemo ih prilagoditi, popraviti, razvijati ili djelovati na njih na neki drugi način. Na vanjske čimbenike ne možemo imati značajnijeg utjecaja, ali ih moramo identificirati i biti spremni prilagoditi im se.

Prednosti se odnose na unutarnje čimbenike koji mogu pozitivno utjecati na postizanje poslovnih ciljeva. Definiiraju se sve ključne prednosti koje omogućuju dugoročno stabilno poslovanje i prihode. Takva najveća prednost najčešće se definira kao know-how, specifične

ekspertize, iskustva i znanje. Slabosti su sva područja na kojima bismo se trebali poboljšati i ona na kojima bismo mogli u budućnosti imati probleme. Prilike su dio analize koji se odnosi na elemente izvan našeg utjecaja, međutim, imaju pozitivan utjecaj na našu izvedbu ili će se dogoditi u vanjskom okruženju u bliskoj budućnosti. Prijetnje su vrlo važan element u analizi jer predstavljaju potencijalne negativne utjecaje nad kojima nemamo kontrolu. Odnose se na sve ono što utječe ili može utjecati na poslovanje tvrtke i nije vezano za unutarnje čimbenike.

SWOT analiza u ovoj Strategiji obuhvaća tri osnovna područja djelovanja:

- A) Gospodarstvo (poduzetništvo, poljoprivreda, turizam)
- B) Infrastruktura i okoliš (komunalna, prometna, društvena)
- C) Kvaliteta života (društvene djelatnosti, OCD, lokalna samouprava)

To je ujedno i osnova za određivanje strateških ciljeva, prioriteta i mjera, odnosno područja djelovanja za sljedeće plansko razdoblje.

9.1. TEMATSKA CJELINA: GOSPODARSTVO

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Blizina većih gradskih i turističkih središta – Zadar 64 km, Knin i Benkovac 54 km, Gospić 50 km ▪ Dobra prometna povezanost – važno čvorište, naročito u željezničkom povezivanju ▪ Važan geoprometni položaj preko kojeg se ostvaruje međusobno prometno povezivanje cjelokupnog teritorija kako Republike Hrvatske tako i Zadarske županije ▪ Aktivnost 92 poslovna subjekta (poduzetnici i obrtnici) registrirana na području Općine ▪ Tradicija poduzetništva i obrtništva ▪ Niska stopa nezaposlenosti ▪ Razvijena prerađivačka industrija ▪ Aktivnost 373 PG-a ▪ Aktivnost više udruga u gospodarstvu (pčelarstvo, lovstvo, ekološka udruga) ▪ Razvijeno bavljenje pčelarstvom ▪ Tradicija stanovništva bavljenja stočarstvom i voćarstvom ▪ Bogatstvo šumskih površina	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak inovativnosti u poduzetništvu ▪ Nedovoljna informiranost poduzetnika i obrtnika o mogućnostima korištenja vanjskih izvora financiranja ▪ Nedovoljna informiranost i znanje lokalnih PG-a o mogućnostima i korištenju EU fondova za unapređenje proizvodnje ▪ Rascjepkanost poljoprivrednog zemljišta ▪ Slabo razvijena poljoprivredna djelatnost na području Općine u odnosu na raspoložive resurse ▪ Nedovoljna iskorištenost potencijala za razvoj ekološke poljoprivrede ▪ Neorganiziranost i nedovoljna povezanost poljoprivrednih proizvođača ▪ Nedostatak tržnice za promoviranje poljoprivrednih proizvoda lokalnih proizvođača ▪ Slaba financijska moć PG-a za ulaganje u proširenje proizvodnje,

▪ Raspoloživost velikih poljoprivrednih površina, osobito voćnjaka ▪ Velika površina krških pašnjaka ▪ Nezagađeno poljoprivredno zemljište pogodno za razvoj ekološke poljoprivrede ▪ Lovno i ribolovno područje s raznovrsnim fondom divljači i riba ▪ Članstvo u LAG-u Lika ▪ Raznovrsna ponuda turističkih sadržaja i usluga ▪ Postojanost više različitih smještajnih kapaciteta ▪ Bogata prirodna i kulturna baština – resursi za razvijanje turizma ▪ Blizina 4 nacionalna parka i 2 parka prirode (Park prirode Velebit se proteže i na područje Općine)	- specijalizaciju i preradu te usklađivanje proizvodnje s važećim poljoprivrednim standardima ▪ Nesređena imovinsko pravna pitanja ▪ Velike udaljenosti radilišta na ovom području – prepreka razvoju šumarstva ▪ Nedovoljna valorizacija i promocija kulturne i prirodne baštine u turističke svrhe ▪ Manjak smještajnih kapaciteta ▪ Nedovoljno izgrađena turistička infrastruktura i nedovoljno razvijene turističke usluge u blizini izvorišta i u prirodi ▪ Potreba jače promocije postojeće turističke ponude

PRILIKE

PRIJETNJE

▪ Mogućnost korištenja strukturnih fondova za poticanje i jačanje malog i srednjeg poduzetništva ▪ Organiziranje edukacija namijenjenih poduzetnicima i poduzetnicima početnicima ▪ Razvoj postojećih i uvođenje novih programa potpore poduzetnicima ▪ Jače aktivnosti marketinga za privlačenje novih investicija i investitora ▪ Potencijal razvoja projekata prekogranične suradnje s obzirom na blizinu BiH ▪ Potencijal razvoja ekološke poljoprivrede ▪ Promicanje uporabe novih tehnologija u poljoprivrednoj proizvodnji ▪ Mogućnost povezivanja OPG-ova i turizma ▪ Blizina nacionalnih parkova i parkova prirode ▪ Mogućnost korištenja ESI fondova i nacionalnih programa za razvoj i unaprjeđenje turizma ▪ Mogućnost razvoja ruralnog turizma	▪ Kriza i recesija globalnog gospodarstva ▪ Nepostojanje komunalne infrastrukture za razvoj poduzetništva ▪ Postojanje neriješenih imovinsko-pravnih odnosa poljoprivrednih zemljišta ▪ Nedovoljan broj investitora ▪ Odljev stručnih i visokoobrazovanih kadrova u veće gospodarske centre ▪ Visoki kriteriji za ostvarivanje poticaja u poljoprivredi kojima poljoprivrednici ne mogu udovoljiti ▪ Stagnacija gospodarskih aktivnosti na području Općine ▪ Izostajanje investicijskih turističkih projekata uslijed neriješenih imovinsko-pravnih odnosa i visokih troškova investicije ▪ Elementarne nepogode

9.2. TEMATSKA CJELINA: INFRASTRUKTURA I OKOLIŠ

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izrađen Prostorni plan uređenja Općine kao temelj daljnjeg razvoja infrastrukturnih projekata ▪ Razvijena mreža državnih, županijskih i lokalnih cesta ▪ Dostupnost željezničkog prometa ▪ Kontinuirano ulaganje u prometnu infrastrukturu ▪ Kontinuirano ulaganje u vodovod i sustav odvodnje ▪ Potpisan sporazum o sufinanciranju izrade studije izvodivosti za izgradnju aglomeracije Karinskog i Novigradskog mora s 12 općina i 2 grada – projekt izgradnje vodovoda i kanalizacije ▪ Izrađen Plan gospodarenja otpadom ▪ Organizirano prikupljanje i odvoz komunalnog otpada ▪ Reciklažno dvorište, mobilno reciklažno dvorište i pretovarna stanica na području Općine ▪ Ekološki očuvan prostor ▪ Izgrađenost vjetroelektrana – korištenje obnovljivih izvora energije ▪ Realizacija projekata zaštite i obnove javnih objekata s ciljem smanjenja troškova energije i energetske efikasnosti ▪ Postojanje vrijednog prirodnog resursa na prostoru općine (Cerovačke pećine) ▪ Postojanje područja zaštite prema Naturi 2000	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nezadovoljavajuće stanje pojedinih županijskih, lokalnih i nerazvrstanih cesta ▪ Nedostatak financijskih sredstava za veća ulaganja u infrastrukturu ▪ Potreba ulaganja u izgradnju/rekonstrukciju nogostupa i biciklističkih staza ▪ Nedostatak pojedinih oblika komunalne infrastrukture u pojedinim dijelovima općine ▪ Nedovoljno izgrađen sustav odvodnje i vodovoda ▪ Potreba uređenja i proširenja postojećih groblja i popratne infrastrukture ▪ Nedovoljan broj posuda i kontejnera za otpad (zelenih otoka) ▪ Postojanje divljih odlagališta ▪ Energetska neučinkovita javna rasvjeta i javni objekti ▪ Nedovoljno informirano i educirano stanovništvo o mogućnostima korištenja OIE i razvrstavanju otpada ▪ Nedostatno poznavanje i razvijena svijest o očuvanju i održivom korištenju biološke i krajobrazne raznolikosti područja
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jače korištenje nacionalnih i EU izvora financiranja za realizaciju infrastrukturnih projekata ▪ Mogućnost financiranja projektno-tehničke dokumentacije i izgradnje nerazvrstanih cesta s popratnim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedovoljno financijskih sredstava za izgradnju i unaprjeđenje prometne infrastrukture ▪ Neriješeni imovinsko pravni odnosi

- sadržajima kroz Program ruralnog razvoja
- Mogućnost financiranja razvoja komunalne infrastrukture kroz Operativni program Konkurentnost i kohezija
- Edukacija i jačanje svijesti stanovnika o potrebama i mogućnostima zaštite okoliša
- Korištenje ESI fondova i programa te drugih inozemnih i nacionalnih financijskih izvora za pripremu i provedbu projekata iz područja okoliša
- Unaprjeđivanje energetske učinkovitosti i efikasnosti
- Usporenost državne administracije u ishođenju tehničkih dozvola za infrastrukturne projekte
- Štetni utjecaj na okoliš zbog dugotrajno neadekvatne kanalizacijske mreže
- Visoki troškovi izgradnje i rekonstrukcije komunalne infrastrukture
- Nedovoljno razvijena svijest o važnosti ulaganja u zaštitu okoliša
- Nekontrolirano korištenje prirodnih resursa

9.3. TEMATSKA CJELINA: KVALITETA ŽIVOTA

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dostupnost i dobra kvaliteta odgojno-obrazovne infrastrukture – Dječji vrtić Baltazar; Osnovna škola Nikole Tesle Gračac i područna škola u Srbu; Srednja škola Gračac ▪ Kontinuirana ulaganja u objekte predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja ▪ Dostupnost Područne ambulante Gračac koja je u sastavu Doma zdravlja Zadarske županije, a obuhvaća ordinacije opće medicine, stomatološku i ginekološku ordinaciju te ljekarnu ▪ Dostupnost Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije – Ispostava Gračac ▪ Postojanje i aktivnosti općinskog društva Crvenog križa Gračac ▪ Postojanje i aktivnosti Centra za socijalnu skrb Gračac ▪ Ulaganja u izgradnju dječjih igrališta i poticanje zdravih životnih stilova djece i mladih	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potreba kontinuiranog ulaganja u izgradnju i obnovu dječjih igrališta ▪ Nedovoljni kapaciteti dječjih igrališta i sportsko-rekreacijskih zona ▪ Potreba kontinuiranog ulaganja u objekte društvenih i vatrogasnih domova ▪ Dotrajala dodatna oprema u školama i drugim obrazovnim ustanovama ▪ Potreba kontinuiranog ulaganja u izgradnju i obnovu odgojno-obrazovne infrastrukture ▪ Nedostatak domova za stare i nemoćne ▪ Nedovoljno razvijeno volonterstvo ▪ Nedovoljna osviještenost stanovništva prema socijalno isključenim skupinama društva ▪ Ograničena financijska sredstva udruga i njihova ovisnost o općinskom proračunu ▪ Nedovoljna umreženost i suradnja između udruga

- Aktivnost 43 udruge koje svojim djelovanjem pokrivaju široki spektar društvenog života
- Veliki broj sportskih udruga
- Podrška Općine udrugama i njihovim aktivnostima
- Mjesni odbor Srb kojim je obuhvaćeno više naselja Općine
- Postojanje policijske postaje treće kategorije i Vatrogasne zajednice općine Gračac
- Nedovoljna informiranost udruga o načinima korištenja nacionalnih i EU sredstava za financiranje projekata
- Nepostojanje plana i mjera za upravljanje kulturnim dobrima

PRILIKE

- Korištenje vanjskih izvora financiranja za obnovu, izgradnju i rekonstrukciju javne i društvene infrastrukture
- Izgradnja i implementacija sustava cjeloživotnog obrazovanja u svim segmentima lokalne zajednice
- Unaprjeđenje sustava svih oblika zdravstvene zaštite sukladno standardima svjetske zdravstvene organizacije i stvarnim problemima stanovnika Općine
- Inicijative udruga u kreiranju društvenih i zabavnih sadržaja
- Mogućnost utjecanja udruga na rješavanje problema u zajednici – aktivno sudjelovanje u razvoju lokalne zajednice
- Educiranje udruga o mogućnostima korištenja vanjskih izvora financiranja te o izradi projektnih prijedloga
- Jača suradnja udruga s javnim sektorom i udruga međusobno
- Povezivanje s drugim jedinicama lokalne samouprave u okruženju (prekogranično i na razini RH) u domeni kulture, sporta i razvoja civilnog društva

PRIJETNJE

- Sve veće potrebe socijalne skrbi u suvremenom društvu
- Ograničena sredstva iz proračuna i primjena propisa može dovesti do snižavanja standarda primarne zdravstvene zaštite
- Najbliža bolnica nalazi se Gospiću na udaljenosti od 50 km
- Ograničena sredstva iz proračuna za poboljšanje uvjeta i rada u obrazovnim ustanovama
- Nedovoljna ulaganja u suvremenu zdravstvenu opremu
- Gašenje udruga zbog nedostatka financijskih sredstava
- Nedostatak sredstava za izgradnju, restauraciju i održavanje zgrada i programa u kulturi
- Nedostatak volontera
- Izostanak potpore lokalne zajednice udrugama
- Nedostatak adekvatno opremljenih sportsko – rekreativnih prostora

PROGRAMSKI DIO

10. METODOLOŠKI OKVIR

Strateški program razvoja Općine Gračac 2021.-2025. godine je sveobuhvatan planski dokument temeljen na pregovorima i zajedničkim zaključcima, koji omogućuje jasno definiranje potreba u razvoju, usuglašavanje oko razvojnih ciljeva i prioriteta te razvijanje ideje i predlaganje projekata koji opravdavaju investiranje javnih sredstava u pojedina područja. Strategija daje prikaz trenutnog stanja, određuje ciljeve koji bi trebali biti postignuti do 2025. godine kao i način na koji će se ti ciljevi postići. Strategija određuje odgovornost i uloge na razvojnom putu, daje vremenski plan realizacije pojedinih ključnih projekata i programa te definira potencijalne izvore financiranja s planiranjem razvojnog područja. Strategija je dinamičan dokument, usklađen s razvojnim potrebama i uvjetima okruženja, što je i razlog njezina stalnog ažuriranja i praćenja u skladu s time.

Pri izradi Strategije primijenjena je suvremena participativna EU metodologija strateškog planiranja te je utvrđen jedinstveni pristup izradi iste, partnerski pristup. Partnerstvo je jedno od temeljnih načela politike lokalnog razvoja, a temelji se na suradnji između tijela javnog, privatnog i civilnog sektora. Partnerstvo djeluje kao forum za dijalog i postizanje konsenzusa između različitih skupina dionika i ima savjetodavnu ulogu u izradi i provedbi strateškog dokumenta.

Proces razvoja Strategije temeljio se na postupcima prikupljanja podataka iz svih dostupnih izvora, organizaciji i provedbi sastanaka i konzultacijskih radionica. Tijekom sastanaka je primijenjen participativni pristup rada sa sudionicima, što je uključivalo aktivnu interakciju svih članova tematskih radnih skupina pojedinačno i dijeljenje rezultata grupnih radova s ostalim sudionicima.

Strateški program razvoja Općine Gračac 2021.-2025. sadrži sljedeća bitna poglavlja:

- Analiza stanja - poglavlje koje sadrži najvažnija razvojna obilježja u području prirodno prostornih obilježja, infrastrukturnog i prometnog sustava grada, zaštite okoliša, gospodarstva, društvenih djelatnosti i slično.
- SWOT analiza - sadrži ocjenu snaga i slabosti te prilika i prijetnji bitnih za razvoj svih važnih područja obrađenih analizom stanja te time obrazlaže i tumači koji su i kakvi stvarni čimbenici razvoja i potencijali za razvoj, ali i ograničenja i prepreke razvoju.
- Vizija - opis zamišljenog sveobuhvatnog budućeg postignuća u razvoju općine Gračac
- Strateški ciljevi – predstavljaju konzistentan i sažet opis namjeravanih ishoda s jasno izraženim i mjerljivim postignućima koja proizlaze iz vizije. Ciljevi su ostvarivi, jasno formulirani, društveno i okolišno prihvatljivi, pridonose razvoju općine koja je određena vizijom i sukladni su ciljevima Županijske razvojne strategije.
- Prioriteti i mjere – proizlaze iz vizije i razrađuju strateške ciljeve. Mjere su intervencije i aktivnosti u nekom sektoru/području i predstavljaju okvir za pripremu i izradu konkretnih razvojnih projekata.
- Provedba Strategije – poglavlje koje sadrži institucionalni okvir, izvore financiranja, usklađenost Strategije s dokumentima više razine i drugo.

11. VIZIJA

Vizija predstavlja opis željenog stanja u budućnosti općine Gračac. Vizija se zasniva na rezultatima analize postojećeg stanja, SWOT analize te idejama Radne grupe za izradu Strategije o njihovom viđenju budućeg razvoja Općine kroz narednih pet godina. Ona obuhvaća sva prioritetna područja djelovanja i sadrži sve relevantne vrijednosti koje zajednica priznaje kao komparativne prednosti i mogućnosti koje je potrebno iskoristiti na putu ostvarivanja lokalnog razvoja.

Uspješna vizija ima značajke realnosti i koherentnosti, kroz koju se jasno utvrđuju glavni strateški ciljevi i očekivani rezultati strategije. Sadrži težnje prema kojima bi se razvoj općine Gračac u razdoblju od 2021. do 2025. godine trebao kretati. Predstavlja put usmjeren na poticanje gospodarstva, razvoj javne infrastrukture, zaštitu okoliša i razvoj ljudskih potencijala.

Vizija općine Gračac je definirana kroz višeslojni interaktivni pristup ovoj problematici, u čemu su sudjelovale sve ciljne skupine te je u konačnici vizija definirana kako slijedi:

Općina Gračac je mjesto očuvanog okoliša i kulturne baštine, razvijenog poduzetništva, suvremene poljoprivredne proizvodnje i ruralnog turizma koji se temelji na održivom korištenju prirodnih i kulturnih resursa te povoljnom prometnom položaju. Razvijena infrastruktura i poticajno društveno okruženje čine Općinu Gračac mjestom ugodnim za življenje!

12. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE RAZVOJA OPĆINE GRAČAC

Strateški ciljevi predstavljanju predviđeni smjer razvoja u narednom petogodišnjem razdoblju jedinice lokalne samouprave (JLS). Oni su definirani kao očekivana stanja koje JLS nastoji ostvariti uz racionalnu uporabu dostupnih resursa utemeljenih na sagledavanju uvjeta u užem i širem okruženju te spoznaja iz izrađene analize stanja. Strateškim se ciljevima naglašava mogućnost unaprjeđenja prosperitetnih djelatnosti, kao i valorizacija nedovoljno iskorištenih potencijala ove jedinice lokalne samouprave. Definirani su na radnim skupinama suradnjom predstavnika sektora i konzultanata autora koji su modelirali radne skupine.

Na temelju izrađene analize stanja, odrađenih radnih skupina i definiranja SWOT analize u Općini Gračac su definirana tri strateška cilja:

1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva zasnovanog na poduzetničkoj klimi, poljoprivredi i raznovrsnoj turističkoj ponudi

2. Unapređenje infrastrukturnog sustava Općine na načelima održivog razvoja

3. Opći rast životnog standarda uz razvoj ljudskih potencijala i mjera socijalne politike

12.1. STRATEŠKI CILJ 1: RAZVOJ KONKURENTNOG I ODRŽIVOG GOSPODARSTVA ZASNOVANOG NA PODUZETNIČKOJ KLIMI, POLJOPRIVREDI I RAZNOVRSNOJ TURISTIČKOJ PONUDI

Gospodarstvo je jedan od najvažnijih čimbenika razvoja nekog područja. Tržišno konkurentni i održivi poduzetnici, uz proizvode dodane vrijednosti, preduvjet su za razvoj gospodarstva i društva u cjelini.

Prvim prioritetom želi se olakšati poslovanje postojećim poduzetnicima te privući nova ulaganja u poslovne subjekte. Razvoj poslovnog okruženja podrazumijeva zdravu poduzetničku klimu baziranu na educiranoj radnoj snazi. Educiranjem postojećih i budućih poduzetnika te stavljanjem u funkciju postojeće poslovne infrastrukture poboljšat će se zapošljavanje lokalnog stanovništva i privlačenje radne snage iz drugih općina i gradova. Zbog nedostatka odgovarajuće institucije za promociju poduzetništva kao i institucije za prezentaciju sadržaja Općine žele se uspostaviti poduzetničko potporna institucija poput poduzetničkog inkubatora.

Za poticanje daljnjeg razvoja i unaprjeđenja gospodarstva u cijelosti važno je nastaviti osiguravati uvjete za poduzetnike početnike i obrtnike, promicati kulturu poduzetništva i obrtništva, ukazati na mogućnosti pokretanja poduzetništva mladih, potaknuti korištenje novih tehnologija, inovacija, znanja te osigurati veću informiranost i stručnu podršku u svrhu intenzivnijeg korištenja strukturnih fondova za financiranje poduzetničkih projekata. Osim bespovratnih sredstava, poduzetnicima i poduzetnicima početnicima na raspolaganju su još i kreditna jamstva i poticajni povratni krediti.

Poljoprivreda na području općine Gračac predstavlja važnu gospodarsku granu. Faktori zbog kojih bi unaprjeđenje poljoprivrede i ribarstva imalo važan učinak na gospodarstvo i život stanovnika Općine Gračac su: postojanje brojnih poljoprivrednih gospodarstava registriranih na području Općine, duga poljoprivredna tradicija, značajni zemljišni potencijali, velike ribnjačarske površine, tradicija stanovništva bavljena stočarstvom i voćarstvom i raspoloživost velikih poljoprivrednih površina, osobito voćnjaka.

Područje općine Gračac, kao i čitave Like, poznato je po visokokvalitetnim (tradicijskim) proizvodima područja kao što su lički krumpir, lička janjetina, sir škripavac, med, šljivovica te brojni suhomesnati proizvodi, koji uz razvoj ekstenzivnog stočarstva, ratarstva, povrtlarstva i voćarstva (prije svega uzgoj šljive) mogu biti daljnji nositelji (gospodarskog) razvoja područja. Budući da je područje općine Gračac i šire okolice tradicionalni stočarski kraj, poljoprivredna gospodarstva uglavnom imaju karakteristike mješovitog tipa (stočarstvo i ratarstvo). Najvažnije grane stočarstva su ovčarstvo (proizvodnja mesa), govedarstvo (proizvodnja mesa i kravljeg mlijeka) i kozarstvo.

U cilju osiguranja osnovnih infrastrukturnih pretpostavki za razvoj poljoprivrednog sektora nužno je ulagati u izgradnju i modernizaciju poljoprivredne infrastrukture i sustave navodnjavanja čijom bi se primjenom osigurao veći prinos poljoprivredne proizvodnje, a time i veći prihodi poljoprivrednika. Na prostoru Općine nedostaju zadružni oblici djelovanja poljoprivrednika, a u cilju njihovog zajedničkog nastupa na tržištu te lakšeg plasmana poljoprivrednih proizvoda, potrebno je poticati poljoprivrednike na umrežavanje. Također, planira se izgraditi i seljačka tržnica kako bi poljoprivrednici mogli izlagati i prodavati svoje proizvode te tako jačati konkurentnost.

Budući da se radi o prostoru koji obilježava očuvana priroda, poljoprivredni razvoj trebalo bi usmjeravati u pravcu ekološke poljoprivrede koja u današnje vrijeme zauzima sve važnije mjesto diljem Europe i RH. Ekološka poljoprivreda je u potpunosti integrirana u politiku ruralnog razvoja i ima dugoročno strateško značenje za održivi razvoj čitavog hrvatskog ruralnog prostora, s druge strane potrebno je postojeću konvencionalnu proizvodnju učiniti održivijom i konkurentnijom kroz rekonstrukciju i modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava te diverzifikaciju proizvodnje na istim.

Ovim prioritetom se nastoji potaknuti razvoj turizma baziranog na tradiciji te kulturnoj i prirodnoj baštini Općine Gračac. S obzirom na prostorne, prirodne i kulturne karakteristike, određeni oblici turizma imaju značajnu priliku razvoja, i to u vidu izletničkog, ribolovnog i lovnog, aktivnog i avanturističkog, sportsko-rekreacijskog i eko turizma, ali i u vidu samostalne ponude razvojem vlastitih atrakcija i smještajnih kapaciteta za turiste u smislu manjih hotela, pansiona, seoskih domaćinstava, kampova, odmorišta s pružanjem B&B (Bed & Breakfast) usluge i slično. Da bi se razvila turistička ponuda potrebno je realizirati niz mjera i projekata, kao što je, primjerice, postavljanje turističke signalizacije, uređenje vidikovaca, izgradnja Centra izvrsnosti Cerovačke špilje, uređenje izletišta, pješačkih i biciklističkih staza, izgradnja MTB parka (park brdskog biciklizma), izrada plana promocije te organiziranje manifestacija s ciljem očuvanja kulture i tradicije.

Prilikom budućeg razvoja turizma Općine posebice je potreban fokus na sljedeće:

- Fokus na ključne tri atrakcije (Cerovačke pećine, vrela Une i Zrmanje) te njihovo opremanje i stavljanje u komercijalizaciju kao ključne atrakcije Općine
- Mapiranje, opremanje i označavanje puteva (biciklističkim, pješačkih, planinarskih i MTB) te uz to prigodnu komercijalizaciju

Iako je povijesno Gračac imao jaku tranzitnu ulogu, turizam se do današnjih dana nije promaknuo u ključnu gospodarsku djelatnost. Zahvaljujući konstantnom rastu hrvatskog turizma i većeg razvoja turizma u okružujućim Županijama, u Općini se počeo stvarati inicijalni interes za turizmom. U svojoj sadašnjoj fazi, bez strateškog usmjerenja, turizam je izraz individualnih napora određenih poslovnih subjekata bez jasne vizije sinergijskih efekata na korist stanovnika Općine i Županije. Stoga, potrebno je raditi na turističkom brendiranju Općine kako bi postala poželjna turistička destinacija za širok broj ljudi.

CILJ 1: RAZVOJ KONKURENTNOG I ODRŽIVOG GOSPODARSTVA ZASNOVANOG NA PODUZETNIČKOJ KLIMI, POLJOPRIVREDI I RAZNOVRNOJ TURISTIČKOJ PONUDI	
PRIORITETI	MJERE
Prioritet 1.1. Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture	Mjera 1.1.1. Jačanje konkurentnosti i povezivanje MSP-a i obrta te poticanje društvenog poduzetništva
	Mjera 1.1.2. Razvoj poduzetničke infrastrukture i unaprjeđenje investicijskog okruženja
	Mjera 1.1.3. Unaprjeđenje ljudskih potencijala za stjecanje kompetencija
	Mjera 1.1.4. Poticanje primjene i razvoja visokih tehnologija, inovacija i znanja
	Mjera 1.1.5. Unaprjeđenje drvne industrije i intenziviranje ulaganja u aktivnosti finalne prerade kroz tehnološki razvoj
	Mjera 1.1.6. Poticanje razvoja i obnove tradicijskih i zanatskih djelatnosti
	Mjera 1.1.7. Stavljanje u funkciju Gospodarske zone Gračac

Prioritet 1.2. Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje	Mjera 1.2.1. Unapređenje poljoprivredne infrastrukture i kvalitete proizvoda unapređenjem znanja i tehnologija proizvodnje
	Mjera 1.2.2. Održivo upravljanje i korištenje poljoprivrednog i šumskog zemljišta
	Mjera 1.2.3. Povezivanje poljoprivrednika u proizvođačke organizacije i/ili zadruge
	Mjera 1.2.4. Poticanje ekološke poljoprivredne proizvodnje
	Mjera 1.2.5. Izgradnja seljačke tržnice i prateće infrastrukture
	Mjera 1.2.6. Poticanje razvoja različitih grana poljoprivrede – pčelarstva, stočarstva, ratarstva, povrtlarstva i voćarstva
	Mjera 1.2.7. Rješavanje pitanja dostupnosti poljoprivrednog zemljišta, posebice lokalnim poljoprivrednim proizvođačima i mladim poljoprivrednicima
	Mjera 1.2.8. Izgradnja objekata za finaliziranje poljoprivrednih proizvoda (sirana, klaonica i ostalo)
Prioritet 1.3. Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti	Mjera 1.3.1. Razvoj i unaprjeđenje turističke infrastrukture – Centar za posjetitelje, Kulturno-informativni centar i ostalo
	Mjera 1.3.2. Očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne i prirodne baštine kroz turizam
	Mjera 1.3.3. Razvoj i unaprjeđenje turističkih proizvoda i usluga, uključujući smještajnu i ugostiteljsku ponudu
	Mjera 1.3.4. Poticanje razvoja selektivnih oblika turizma - ruralni turizam, adrenalinski i avanturistički turizam, apiturizam, ekoturizam, lovni i ribolovni turizam
	Mjera 1.3.5. Turističko brendiranje Općine organiziranjem raznih manifestacija i dodjelom suvenirna

12.2. STRATEŠKI CILJ 2: UNAPREĐENJE INFRASTRUKTURNOG SUSTAVA OPĆINE NA NAČELIMA ODRŽIVOG RAZVOJA

Ovim strateškim ciljem se nastoji doprinijeti održivosti razvoja lokalne zajednice kroz učinkovito upravljanje resursima, unapređenjem prometne, komunalne i društvene infrastrukture te kroz provođenje mjera u svrhu zaštite okoliša. Navedeno predstavlja temelj održivog razvoja Općine Gračac kao podrška gospodarskoj i socijalnoj revitalizaciji Općine.

Na području Općine Gračac potrebno je uspostaviti jedno reciklažno dvorište što je projektom „Izgradnje reciklažnog dvorišta Gračac“ i ostvareno. Općina Gračac je 2019.-2020. provela projekt izgradnje i opremanja reciklažnog dvorišta u naselju Gračac za sve stanovnike s područja Općine, a projekt je sufinancirala Europska unija iz Kohezijskog fonda. Reciklažno dvorište još nije počelo s radom, ali to bi se trebalo promijeniti već ove godine kada se ishodi uporabna dozvola. Također, Općina Gračac nabavila je i mobilno reciklažno dvorište kojeg Gračac Čistoća d.o.o. dovodi u 10 naselja s područja Općine 2 puta godišnje. Općina Gračac sufinancira izgradnju županijskog centra za gospodarenje otpadom Biljane Donje u sklopu koje se sufinancira izgradnja Pretovarne stanice Gračac za koju je Općina Gračac osigurala zemljište te sufinancirala dio projektne dokumentacije.

Prikupljeni otpad s područja Općine Gračac do zatvaranja odlagališta, GRAČAC ČISTOĆA d.o.o. je odvozilo i odlagalo na odlagalište Stražbenica kojim je do tada upravljalo. Odlagalište Stražbenica je dana 29.07.2019. godine zatvoreno te je u planu za sanaciju. U tijeku je izrada projektne dokumentacije s kojom će se Općina Gračac prijaviti na natječaj za sanaciju navedenog zatvorenog odlagališta. Nakon zatvaranja odlagališta otpad se privremeno odlaže na privremeno odlagalište „Kljakovača“ Obrovac do uspostave rada Centra za gospodarenje otpadom. Također, općina Gračac redovito radi na sanaciji divljih odlagališta koja se pojavljuju zbog nedovoljne osviještenosti stanovnika Općine o razvrstavanju otpada i zaštiti okoliša.

Na području općine Gračac nema velikih centara i velikih industrijskih potrošača i stoga nema potrebe za izgradnjom većih klasičnih izvora energije već se potrebno orijentirati na proizvodnju energije iz obnovljivih izvora što joj u budućnosti može biti i prednost (razvoj turizma, propisi EU i sl.). Prostor općine Gračac ima predispozicije prvenstveno za korištenje vjetroelektrana i malih hidroelektrana. Nekoliko vjetroelektrana je već izgrađeno, a neke se tek planiraju izgraditi.

Jedan od prioriteta ovoga strateškog cilja jest postizanje energetske održivosti razvoja koji će se očitovati u obnovi energetske infrastrukture, odnosno unaprjeđenju energetske učinkovitosti na području Općine Gračac. Modernizacijom rasvjetnih tijela i uvođenjem daljinskog upravljanja, smanjit će se intenzitet potrošnje javne rasvjete, čime će se dugoročno osigurati značajna ušteda energije. Time će se direktno doprinijeti održivom korištenju prirodnih resursa i strateškim prioritetima višeg reda. Tijekom provedbe aktivnosti povezanih s poboljšanjem energetske učinkovitosti Općina će poštovati definirane smjernice EU-a, Fonda za zaštitu okoliša i

energetske učinkovitosti i drugih relevantnih institucija. Potrebno je sustavno postići smanjenje negativnog utjecaja na okoliš, a samim time postići i smanjenje troškova. Zbog potrebe podizanja svijesti za očuvanje i zaštitu okoliša potrebno je provesti edukativne radionice o racionalizaciji potrošnje vode i električne energije te promovirati korištenje obnovljivih izvora energije.

Za održivi razvoj Općine Gračac važno je posebnu pozornost usmjeriti i na zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti. Provedbom brojnih aktivnosti očuvanja bioraznolikosti i prirodnih vrijednosti treba utjecati na razvijanje svijesti o potrebi njihova očuvanja, kao čimbenika kvalitetnog života i jednog od temelja razvoja zajednice. Cilj zaštite i održivog korištenja prirodne baštine je povećanje kvalitete života, stvaranja povoljnijeg okruženja za razvoj održivog gospodarstva, obogaćivanje i proširenje turističke ponude te održivo korištenje prirodnih resursa.

Postojeća prometna i komunalna infrastruktura u naselju Gračac i okolnim naseljima je nedovoljno izgrađena pri čemu se ponajviše ističu potrebe izgradnje sustava odvodnje, vodovodnog sustava, cestovnog sustava, nogostupa, biciklističkih staza, groblja i mrtvačnica te osiguranje dovoljnog broja parkirališnih mjesta kako bi se osigurale pretpostavke razvoja djelatnosti u tim područjima te spriječilo iseljavanje stanovništva. Infrastrukturno najzahtjevniji dio je naselje Gračac u kojem je koncentrirana većina stanovništva.

Unatoč tome što postojeće prometnice povezuju sva naselja unutar Općine te samu Općinu sa susjednim područjem, njihovo stanje je nezadovoljavajuće. Zbog toga, potrebno je kontinuirano ulaganje znatnih financijskih sredstava u modernizaciju i održavanje prometne infrastrukture. Održavanje i obnova kolnika, opreme na cestama te modernizacija i rekonstrukcija najkritičnijih dionica podići će ukupnu kvalitetu cestovne mreže i tako u punom smislu povezati Općinu Gračac s okolnim područjem. Velik problem predstavljaju i neriješeni imovinsko-pravni odnosi pa je, u svrhu rješavanja istih, potrebno napraviti katastarske izmjene.

Također, Općina Gračac u narednom petogodišnjem razdoblju namjerava pristupiti razvoju i uređenju te proširivanju ruta biciklističkih i pješačkih staza kojima bi se postojeća turistička ponuda unaprijedila i predstavila ciljanoj skupini.

Postojeće stanje vodoopskrbe na području općine Gračac ne zadovoljava, kako u pogledu pokrivenosti općine, tako ni u pogledu stanja izgrađenosti vodnih građevina. Stoga, neriješena vodoopskrba već godinama predstavlja kritičan faktor razvoja i funkcioniranja cjelokupnog područja općine Gračac. Glavni problemi u svezi s rješavanjem vodoopskrbe ovog područja su: nedostatak vode zbog nepovoljnog prostornog položaja najizdašnijih izvorišta u odnosu na glavne potrošače, mali kapacitet i nepovoljna vremenska raspodjela izdašnosti lokalnih izvorišta koji se sada koriste za vodoopskrbu na pojedinim područjima te nerazvijenost distribucijskog sustava.

Za rješenje vodoopskrbe na dijelu područja općine Gračac izrađena je Studija „Vodoopskrba općine Gračac“, od Općeg vodoprivrednog poduzeća za vodno područje dalmatinskih slivova iz Splita, 1981. godine. U istoj je definirana koncepcija dovoda vode s pojedinih izvorišta,

glavni cjevovodi i glavne vodne građevine koje su potrebne za trajno kvalitetno rješenje vodoopskrbe.

Općina Gračac ima izgrađeni sustav odvodnje u naseljima Gračac i Srb s duljinom mreže oko 10,6 km. Uslugu javne odvodnje pruža JIVU Gračac vodovod i odvodnja d.o.o., a ostala naselja unutar općine nemaju izgrađeni sustav odvodnje, već se otpadne vode ispuštaju u septičke jame ili direktno u podzemlje bez pročišćavanja čime se značajno utječe na zagađenje podzemlja, naročito u ljetnom razdoblju zbog utjecaja turizma. Ne postoji organizirano prikupljanje i zbrinjavanje otpadnih voda iz individualnih sustava.

Osim prometne i komunalne infrastrukture, veliki značaj za socijalno-gospodarski razvoj Općine ima i kvaliteta usluga te društvena infrastruktura čije unaprjeđenje je također predviđeno jednim od prioriteta i mjerama u okviru ovoga strateškog cilja. Društvenu infrastrukturu čine svi objekti koji zadovoljavaju potrebe stanovništva u okviru odgojno-obrazovnih, kulturnih, sportskih i drugih djelatnosti. Kako je društvena infrastruktura usmjerena prema podizanju standarda i kvalitete života svih stanovnika, potrebe ulaganja u ovaj dio infrastrukture čine važan segment razvoja Općine. Stoga je predloženim prioritetom obuhvaćeno unaprjeđenje postojeće i izgradnja nove odgojno-obrazovne infrastrukture, sportsko-rekreacijske infrastrukture te adaptacija javnih i društvenih objekata.

U okviru ovog cilja definirane su mjere koje će unaprijediti dostupnost i kvalitetu odgoja i obrazovanja, unaprijediti kvalitetu rada odgojno-obrazovnih institucija, unaprijediti formalno stečeno obrazovanje kroz programe cjeloživotnog učenja te poticati obrazovanje u cilju olakšanja stjecanja novih znanja, vještina i sposobnosti posebno marginaliziranih skupina stanovništva. Vrlo je važan osobni i profesionalni razvoj stanovnika Općine koji dakle, treba temeljiti na cjeloživotnom učenju, ali i na potrebama tržišta rada.

Također, potrebno je kontinuirano ulagati u dječja i sportska igrališta, razvoj novih sportsko-rekreacijskih i društvenih sadržaja te poduzeti aktivnosti za očuvanje postojećih sportsko-rekreacijskih sadržaja od uništavanja, a posebice dječjih igrališta (zbog redovite upotrebe, utjecaja vremenskih neprilika, korozije te vandalizma).

CILJ 2: UNAPREĐENJE INFRASTRUKTURNOG SUSTAVA OPĆINE NA NAČELIMA ODRŽIVOG RAZVOJA

PRIORITETI	MJERE
Prioritet 2.1. Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti	Mjera 2.1.1. Sanacija odlagališta i razvoj održivog sustava gospodarenja otpadom
	Mjera 2.1.2. Energetska sanacija zgrada u vlasništvu i na području općine te poticanje korištenja OIE i energetske učinkovitosti
	Mjera 2.1.3. Postavljanje energetske učinkovite javne rasvjete

	<p>Mjera 2.1.4.</p> <p>Podizanje razine svijesti stanovništva o važnosti zaštite okoliša, razvrstavanju otpada te o prednostima korištenja OIE</p>
	<p>Mjera 2.1.5.</p> <p>Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti i baštine, okoliša i javnih površina</p>
<p>Prioritet 2.2.</p> <p>Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture</p>	<p>Mjera 2.2.1.</p> <p>Izgradnja, modernizacija i obnova prometne (cestovne i željezničke) infrastrukture</p>
	<p>Mjera 2.2.2.</p> <p>Izgradnja, rekonstrukcija i unaprjeđenje sustava vodoopskrbe i odvodnje</p>
	<p>Mjera 2.2.3.</p> <p>Razvoj i unapređenje elektroenergetske i telekomunikacijske (izgradnja sekundarnih optičkih mreža) infrastrukture</p>
	<p>Mjera 2.2.4.</p> <p>Izgradnja, uređenje i održavanje mreže pješačkih, biciklističkih staza i puteva</p>
	<p>Mjera 2.2.5.</p> <p>Ulaganje u uređenje javnih površina i objekata na području Općine</p>
	<p>Mjera 2.2.6.</p> <p>Unaprjeđenje javnog prijevoza na području Općine - otvaranje vlastite autobusne linije</p>
<p>Prioritet 2.3.</p> <p>Razvoj i unaprjeđenje društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti</p>	<p>Mjera 2.3.1.</p> <p>Izgradnja i unapređenje odgojno-obrazovne infrastrukture i programa</p>
	<p>Mjera 2.3.2.</p> <p>Razvoj i unapređenje sportsko-rekreacijskih sadržaja i infrastrukture, uključujući dječja igrališta</p>
	<p>Mjera 2.3.3.</p> <p>Ulaganje u objekte za javne, društvene, kulturne i socijalne aktivnosti</p>

12.3. STRATEŠKI CILJ 3: OPĆI RAST ŽIVOTNOG STANDARDA UZ RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA I MJERA SOCIJALNE POLITIKE

Visoka kvaliteta života znači i visoku kvalitetu usluga za stanovništvo, a to ne podrazumijeva samo osnovne potrebe svakog pojedinca, već sva ona dobra koja stanovnicima osiguravaju kvalitetu življenja. Jedan od najznačajnijih potencijala Općine Gračac su njegovi stanovnici, stoga je potrebno osigurati i stvoriti sredinu privlačnu za življenje, osobni i profesionalni razvoj, osigurati sadržaje za sve skupine stanovništva te osigurati dostupnost javnim prostorima i sadržajima.

U svrhu unaprjeđenja kvalitete života u zajednici, Općina Gračac teži biti primjer socijalne osjetljivosti za najugroženije skupine stanovništva. Socijalna i društvena osjetljivost mjeri se razinom opremljenosti društva sadržajima za djecu i mlade, podršci koja se osigurava obiteljima s malom djecom i zaposlenim majkama te osobama treće dobi, posebno starim i bolesnim.

Stanovnicima je potrebno osigurati višu kvalitetu života u svim područjima, treba potaknuti usvajanje vrijednosti i načina života koji omogućavaju ostvarenje koncepta preventivnog očuvanja i unapređenja zdravlja, pri čemu je posebnu skrb potrebno usmjeriti na ugrožene ciljne skupine. Stoga je potrebno unaprijediti zdravstvene i socijalne usluge, poticati razvoj izvaninstitucionalnih oblika socijalne i zdravstvene skrbi, razvoj programa socijalne uključenosti za osobe s invaliditetom i ranjive socijalne skupine stanovništva, jačati socijalnu osjetljivost stanovništva prema osobama s invaliditetom i ranjivim socijalnim skupinama stanovništva, unaprijediti ljudske resurse za pružanje pomoći osobama s invaliditetom, za pružanje usluga socijalno isključenim skupinama stanovništva i poticati volontiranje u području socijalnih usluga.

Također, potrebno je unaprijediti položaj nezaposlenih osoba na tržištu rada, posebice teže zapošljivih skupina. Planiranje i provođenje obrazovnih aktivnosti važan je segment usklađivanja kompetencija nezaposlenih osoba i tražitelja zaposlenja s trenutnim i prognoziranim potrebama na tržištu rada i preduvjet povećanja njihove zapošljivosti i radne mobilnosti. Hrvatski zavod za zapošljavanje provodi obrazovne aktivnosti u okviru Mjera aktivne politike zapošljavanja i u suradnji s jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave, te unutar različitih programa financiranih iz fondova Europske unije.

Udruge civilnog društva nemaju sustavni izvor financiranja i svoje programe uglavnom provode volonterski ili se financiraju iz proračuna Općine, stoga su u okviru prioriteta za razvoj organizacija civilnog društva predviđene mjere za jačanje kapaciteta udruga (posebice za korištenje vanjskih izvora financiranja i vođenje politike održivog razvoja udruga) te za poticanje inicijativa OCD-a za razvoj novih sadržaja, rješavanje potreba u lokalnoj zajednici i zagovaranje interesa različitih društvenih skupina. Jače uključivanje stanovništva u aktivnosti planiranja i razvoja Općine jedna je od temeljnih pretpostavki održivog socio-ekonomskog razvitka Općine.

Mladi predstavljaju pokretačku snagu svakog društva i neizostavan su segment razvoja. No, ruralne sredine, pa tako i Općina Gračac, suočene su s trendom odlaska mladih u veće urbane sredine i inozemstvo. Na odlazak mladih utječu brojni socioekonomski čimbenici kao što je manjak kulturnih, športskih i zabavnih sadržaja, stoga je potrebno poduzeti sve raspoložive aktivnosti kako bi se mlade zainteresiralo i potaknulo na sudjelovanje u razvoju Općine te na aktivizam u promicanju i zagovaranju interesa, prava i potreba mladih na lokalnoj razini. Od velike važnosti je osvijestiti mlade da su i oni važan dio lokalne zajednice koji svojim idejama, znanjima i proaktivnošću mogu značajno doprinijeti razvoju lokalne zajednice, kao i podizanju razine kvalitete života u zajednici. Iz tog razloga, Općina Gračac je provodila projekt izrade Programa za mlade u suradnji s udrugom Prizma iz Gračaca. Program odgovara na istražene potrebe te rješava konkretne probleme mladih i definira viziju i dugoročno usmjerenje javnih politika podrške mladima na području općine Gračac.

Za efikasan sustav upravljanja Općinom potrebni su znanje, stručnost, kompetentnost i konstantna edukacija. Strateški je važno osigurati da se svi zaposlenici kontinuirano obučavaju i uče te da se lokalna uprava organizira na najučinkovitiji mogući način. To posebno dolazi do izražaja kod projekata za koje se povlače bespovratna sredstva, za čije je apliciranje i provođenje potrebna osoba s adekvatnim znanjem. Upravljanje razvojem je kompleksni sustav pa je potrebno osigurati nesmetanu protočnost informacija između odjela i vanjskih dionika. Krajnji cilj je postaviti sustav koji će planirati razvoj nekoliko godina unaprijed te će moći mjeriti učinke ostvarenih javnih programa, a sve sa svrhom podizanja kvalitete javnog servisa građanima.

Nakon ulaska RH u Europsku uniju povezivanje na međunarodnoj razini je jednostavnije i potrebno je intenzivirati takve aktivnosti, povezati se s inozemnim lokalnim jedinicama što će pridonijeti razmjeni iskustava po pitanju raznih projekata i povlačenja sredstva iz EU fondova, te u brojnim ostalim zajedničkim temama. EU posebno potiče prekograničnu suradnju, ali potrebno je raditi i na širenju mreže ostalih partnerstva. Također je važno i uključivanje u međunarodne organizacije kako bi se osigurao pristup informacijama iz područja značajnih za razvoj Općine.

CILJ 3: OPĆI RAST ŽIVOTNOG STANDARDA UZ RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA I MJERA SOCIJALNE POLITIKE

PRIORITETI	MJERE
Prioritet 3.1. Razvoj infrastrukture i programa za povećanje kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga	Mjera 3.1.1. Unapređenje sustava zdravstvene zaštite
	Mjera 3.1.2. Razvoj infrastrukture, programa i aktivnosti socijalnih usluga
	Mjera 3.1.3. Provođenje programa pomoći socijalno ugroženim obiteljima i ostalim ugroženim članovima društva

Prioritet 3.2. Razvoj organizacija civilnog društva i povećanje zapošljivosti teško zapošljivih društvenih skupina	Mjera 3.2.1. Razvoj civilnog društva i osnaženje kapaciteta udruga, posebice za mlade
	Mjera 3.2.2. Poticanje suradnje sa srodnim civilnim organizacijama na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini
	Mjera 3.2.3. Poticanje zapošljavanja teško zapošljivih društvenih skupina (mladi, žene, starije osobe, osobe s invaliditetom i dr.)
Prioritet 3.3. Unaprjeđenje položaja i poticanje aktivizma mladih	Mjera 3.3.1. Stvaranje digitalnih centara za rad na daljinu za iznajmljivanje mladima
	Mjera 3.3.2. Poticanje organiziranog djelovanja i aktivnog sudjelovanja mladih u društvu
	Mjera 3.3.3. Podrška neformalnom obrazovanju i informiranju mladih
Prioritet 3.4. Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava	Mjera 3.4.1. Optimizacija i digitalizacija usluga i procesa javne uprave
	Mjera 3.4.2. Jačanje ljudskih potencijala u javnom sektoru
	Mjera 3.4.3. Unaprjeđenje suradnje s partnerskim općinama i institucijama iz drugih županija i država

13. RAZRADA MJERA ZA OSTVARENJE STRATEŠKIH CILJEVA

U procesu strateškog planiranja, nakon definiranja ciljeva i prioriteta definiraju se provedbene mjere, odnosno aktivnosti koje će svojom realizacijom dovesti ostvarenju strateških prioriteta.

STRATEŠKI CILJ 1: RAZVOJ KONKURENTNOG I ODRŽIVOG GOSPODARSTVA ZASNOVANOG NA PODUZETNIČKOJ KLIMI, POLJOPRIVREDI I RAZNOVRNOJ TURISTIČKOJ PONUDI

PRIORITET 1.1.	Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.1.	Jačanje konkurentnosti i povezivanje MSP-a i obrta te poticanje društvenog poduzetništva
CILJ MJERE:	Doprinos razvoju MSP-a ogleda se u poticanju istraživanja, razvoja i inovacija poduzetništva. Konkurentnost se ostvaruje povećanjem ulaganja u postojeće poslovne jedinice, osnivanjem novih, uvođenjem novih proizvoda i usluga te temeljitom promjenom poslovnih procesa poduzeća.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Priprema poduzetničkih projekata i apliciranje na natječaje za dodjelu bespovratnih sredstava za jačanje kompetentnosti MSP-a • Poticanje društvenog poduzetništva kroz partnerstvo s OCD-ima • Jačanje partnerstva u poduzetničkom sektoru - umrežavanje ▪ Razvoj programa i projekata suradnje • Promidžba poduzetnika i obrtnika – sudjelovanje na sajmovima, konferencijama, povezivanje s potencijalnim investitorima
NOSITELJ:	Općina Gračac, poslovni subjekti – poduzetnici i obrtnici
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećana razina konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika i obrtnika, razvijeni novi proizvodi, unaprijeđena proizvodnja, ostvareni bolji poslovni rezultati, otvorena nova radna mjesta, ostvareni novi poslovni kontakti i suradnje.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj projekata usmjerenih na povećanje konkurentnosti MSP-a i obrta • Broj učlanjenih poduzetnika i obrtnika u klaster ili zadrugu
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.1.	Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.2.	Razvoj poduzetničke infrastrukture i unaprjeđenje investicijskog okruženja

CILJ MJERE:	Unaprijediti poslovnu infrastrukturu kako bi se povećala poslovna atraktivnost i konkurentnost Općine. Dati podršku razvoju gospodarstva za lakše pokretanje poduzetničkih aktivnosti te povezivanje i suradnju s institucijama koje rade s potencijalnim investitorima. Učinkovito i uspješno promovirati lokacije, djelatnosti te gospodarske i druge subjekte koji su spremni za ulaganja, sveobuhvatno upoznavati potencijalne investitore s uvjetima i mogućnostima ulaganja.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova postojećih i izgradnja novih prostora poduzetničke infrastrukture • Nabava suvremene opreme i unaprjeđenje tehnoloških procesa u proizvodnji • Osmišljavanje i provedba promotivnih aktivnosti za privlačenje investitora
NOSITELJ:	Općina Gračac, poslovni subjekti – poduzetnici i obrtnici
OČEKIVANI REZULTATI:	Poboljšana poduzetnička klima u Općini kroz stvaranje infrastrukturnih uvjeta za poslovanje poduzetnika i obrtnika, unaprijeđeno investicijsko okruženje.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poduzetnika i obrtnika registriranih na području Općine • Broj novozaposlenih u tehnološkim poduzećima
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.1.	Potporna razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.3.	Unaprjeđenje ljudskih potencijala za stjecanje kompetencija
CILJ MJERE:	Unaprijediti i ojačati razvoj poduzetništva i olakšati poslovanje poduzetnika, korištenjem kvalitetnih obrazovnih programa koji pridonose unaprjeđenju znanja i kompetencija poduzetnika.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Pružanje tehničke potpore poduzetnicima u pripremi i razradi njihovih projekata za druge izvore financiranja • Informiranje i educiranje poduzetnika o mogućnostima korištenja EU fondova i povoljnog kreditiranja • Jačanje komunikacijskih, informatičkih i menadžerskih vještina poduzetnika i obrtnika
NOSITELJ:	Općina Gračac, poduzetnici, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Ojačani kapaciteti poduzetnika u različitim segmentima poslovanja, uključujući informacije o bespovratnim sredstvima.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj provedenih edukacija • Broj poduzetnika koji su pohađali edukacije
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.1.	Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.4.	Poticanje primjene i razvoja visokih (suvremenih) tehnologija, inovacija i znanja
CILJ MJERE:	Razvoj gospodarstva zasnovanog na inovacijama, suvremenim tehnologijama i znanju što će pridonijeti postizanju pozitivnih ekonomskih učinaka na gospodarstvo jačanjem konkurentnosti i proizvodnjom gotovih proizvoda visoke dodane vrijednosti.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Podrška djelovanju inovatora (sajmovi, promidžba, inicijative...) • Poticanje inovativnih načina poslovanja poduzetnika /obrtnika • Razvoj novih tehnologija i proizvoda temeljenih na visoko dodanoj vrijednosti • Priprema projekata za sufinanciranje iz EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac, poduzetnici
OČEKIVANI REZULTATI:	Usvojena nova tehnološka rješenja i tehnologije, ostvareni bolji poslovni rezultati, ostvarena bolja povezanost poslovnih subjekata, otvorena nova radna mjesta.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih tehnologija • Broj zajedničkih projekata nastalih iz suradnje dionika iz gospodarskog, obrazovnog i istraživačkog sektora
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.1.	Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.5.	Unaprjeđenje drvne industrije i intenziviranje ulaganja u aktivnosti finalne prerade kroz tehnološki razvoj
CILJ MJERE:	Stvoriti uvjete za povećanje opskrbe drvno-prerađivačkog sektora dovoljnom količinom kvalitetne sirovine. Povećati ulaganja u istraživanje, tehnološki razvoj i primjenu inovacija i naprednih tehnologija u drvno-prerađivačkom sektoru.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovorno i više-namjensko upravljanje šumama i povećanje iskorištavanja šumskog potencijala uz sigurnu dostupnost drva kao sirovine • Razvijanje optimalnih modela nabave sirovine baziranih na tržišnim principima • Povećati ulaganja u istraživanje, tehnološki razvoj i komercijalizaciju inovacija i primjenu naprednih tehnologija
NOSITELJ:	Općina Gračac, poslovni subjekti

OČEKIVANI REZULTATI:	Stvoreni uvjeti za povećanje opskrbe drvno-prerađivačkog sektora dovoljnom količinom kvalitetne sirovine i povećana ulaganja u istraživanje, tehnološki razvoj i primjenu inovacija i naprednih tehnologija u drvno-prerađivačkom sektoru.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Količina nabavljene kvalitetne sirovine za potrebe drvno-prerađivačkog sektora • Visina ostvarenih ulaganja u tehnološki razvoj i inovacije drvno-prerađivačkog sektora
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.1.	Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.6.	Poticanje razvoja i obnove tradicijskih i zanatskih djelatnosti
CILJ MJERE:	Očuvati tradicijske i zanatske djelatnosti, promovirati ih te potaknuti interes mladih za tradicijskim, zanatskim zanimanjima.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj poticajnih mjera za razvoj obrta, zanatskih i tradicijskih zanimanja • Organiziranje dana otvorenih vrata – prezentacija zanatskih zanimanja i tradicijskih djelatnosti • Održavanje radionica rukotvorstva i starih zanata • Promocija zanatskih i tradicijskih zanimanja u osnovnoj školi – osmišljavanje programa i aktivnosti za razvoj sklonosti, interesa i sposobnosti djece za bavljenje zanatskim i tradicijskim zanimanjima
NOSITELJ:	Općina Gračac, poduzetnici
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećan interes mladih za bavljenje zanatskim i tradicijskim zanimanja, očuvani obrti i zanati, stvorena nova radna mjesta.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj mladih koji se bave tradicijskom ili zanatskom djelatnošću • Broj radionica i/ili održanih promocija u školi za predstavljanje tradicijskih i zanatskih djelatnosti
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.1.	Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture
MJERA 1.1.7.	Stavljanje u funkciju Gospodarske zone Gračac
CILJ MJERE:	Unaprijediti poslovnu infrastrukturu kako bi se povećala poslovna atraktivnost i konkurentnost Općine. Dati podršku razvoju gospodarstva za lakše pokretanje poduzetničkih aktivnosti te povezivanje i suradnju s institucijama koje rade s potencijalnim investitorima.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostava Gospodarske zone Gračac • Nabava suvremene opreme i unaprjeđenje tehnoloških procesa u proizvodnji • Osmišljavanje i provedba promotivnih aktivnosti za privlačenje investitora • Otvaranje novih radnih mjesta
NOSITELJ:	Općina Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Poboljšana gospodarska klima u Općini kroz stvaranje infrastrukturnih uvjeta za poslovanje poduzetnika i obrtnika, unaprijeđeno investicijsko okruženje, otvorena nova radna mjesta.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poslovnih subjekata u Gospodarskoj zoni • Broj novootvorenih radnih mjesta
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2.	Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje
MJERA 1.2.1.	Unapređenje poljoprivredne infrastrukture i kvalitete postojećih proizvoda unapređenjem znanja i tehnologija proizvodnje
CILJ MJERE:	Restrukturirati i modernizirati poljoprivredni sektor u cilju povećanja konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača. Osigurati osnovne infrastrukturne pretpostavke za daljnji razvoj i unapređenje poljoprivrednog sektora.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Pravovremeno informiranje i educiranje poljoprivrednika o mogućnostima korištenja bespovratnih sredstava za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava kroz EPFRR • Razvoj i priprema projekata/prijavne dokumentacije za prijavu na natječaje • Uvođenje novih tehnologija, certificiranja, zaštite i standardizacije poljoprivrednih proizvoda
NOSITELJ:	Općina Gračac, poljoprivredna gospodarstva, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećana konkurentnost i produktivnost poljoprivrednih proizvođača, smanjeni troškovi proizvodnje OPG-a, stvorena nova dodana vrijednost, stvorena nova radna mjesta.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj moderniziranih poljoprivrednih gospodarstava • Visina ostvarenih bespovratnih sredstava
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2.	Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje
MJERA 1.2.2.	Održivo upravljanje i korištenje poljoprivrednog i šumskog zemljišta
CILJ MJERE:	Poboljšati održivo gospodarenje zemljišnim resursima.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje komasacije poljoprivrednog zemljišta i rješavanja imovinsko-pravnih odnosa • Poticanje revitalizacije zapuštenog poljoprivrednog zemljišta • Educiranje poljoprivrednika o važnosti i načinima održivog korištenja poljoprivrednog zemljišta • Provedba akcija pošumljavanja • Poticanje održivog gospodarenja privatnim šumama
NOSITELJ:	Općina Gračac, poljoprivredni subjekti, šumoposjednici, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Smanjen broj neobrađenih poljoprivrednih površina, očuvanost i povećana kvaliteta tla, učinkovito upravljanje poljoprivrednim i šumskim zemljištem.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj okrupljenih poljoprivrednih parcela/površina okrupljenog zemljišta • Broj održanih edukativnih radionica za poljoprivrednike o potrebama i prednostima okrupnjavanja zemljišta • Broj akcija pošumljavanja
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2.	Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje
MJERA 1.2.3.	Povezivanje poljoprivrednika u proizvođačke organizacije i/ili zadruge
CILJ MJERE:	Poboljšati položaj malih poljoprivrednih proizvođača na tržištu, olakšati uvjete proizvodnje i plasmana poljoprivrednih proizvoda.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje stvaranja zadruga i drugih oblika udruživanja • Organizacija lokalnih proizvođača za zajednički nastup na tržištu • Jačanje marketinga proizvoda udruženih i umreženih proizvođača
NOSITELJ:	Općina Gračac, poljoprivredna gospodarstva, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećana konkurentnost gospodarskih aktivnosti, osnovana poljoprivredna zadruga, niži troškovi nastupa na tržištu poljoprivrednih proizvođača, lakša distribucija poljoprivrednih proizvoda.

INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj osnovanih poljoprivrednih zadruga i klastera • Broj poljoprivrednika uključenih u partnerstva s lokalnom jedinicom i/ili drugim gospodarstvima i udrugama
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2.	Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje
MJERA 1.2.4.	Poticanje ekološke poljoprivredne proizvodnje
CILJ MJERE:	Razvoj ekoloških poljoprivrednih proizvođača kroz potpore u ulaganje u poljoprivredna gospodarstva. Poticanje korištenja organskih gnojiva i bioloških sredstava za zaštitu, poticanje certificiranja ekoloških poljoprivrednih proizvoda, umrežavanje ekoloških poljoprivrednih proizvođača i promoviranje eko proizvoda i proizvodnje.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Informiranje i educiranje poljoprivrednih proizvođača • Promoviranje eko-poljoprivredne proizvodnje • Poticajne mjere za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje • Poticanje korištenja organskih gnojiva i bioloških sredstava za zaštitu • Poticanje umrežavanja ekoloških poljoprivrednih proizvođača
NOSITELJ:	Općina Gračac, poljoprivredna gospodarstva, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećanje udjela pod ekološkom poljoprivredom u poljoprivrednim površinama, povećanje broja ekoloških proizvođača, smanjenje zagađenja te povećan interes potrošača za ekološkim proizvodima.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj ekoloških proizvođača • Broj ha poljoprivredne površine pod ekološkom poljoprivredom • Broj edukativnih radionica o mogućnostima i prednostima ekološke poljoprivredne proizvodnje
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2.	Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje
MJERA 1.2.5.	Izgradnja seljačke tržnice i prateće infrastrukture
CILJ MJERE:	Potaknuti razvoj ruralnog turizma te omogućiti poljoprivrednicima nastavak rada i kvalitetniju egzistenciju.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Priprema projekata za sufinanciranje iz EU fondova i programa • Izgradnja zgrade općinske tržnice • Izgradnja kompletne prateće infrastrukture: parkirališnih prostora, pristupne ceste, javne rasvjete i ograde
NOSITELJ:	Općina Gračac, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Izgrađena nova tržnica i prateća infrastruktura u Općini, potaknut razvoj ruralnog turizma.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poljoprivrednika koji prodaju svoje proizvode na tržnici
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2. Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje	
MJERA 1.2.6.	Poticanje razvoja različitih poljoprivrednih sektora – stočarstva, ratarstva, povrtlarstva i voćarstva
CILJ MJERE:	Povećati konkurentnost poljoprivrednika unaprjeđenjem različitih poljoprivrednih sektora.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Potpora korištenju novih tehnologija i inovacija u sektorima stočarstva, ratarstva, povrtlarstva i voćarstva • Jačanje znanja i kompetencija stočara, ratara, povrtlara i voćara (edukacije) • Potpora prodaji i promocija ratarskih, povrtlarskih i voćarskih kultura na lokalnom i regionalnom tržištu • Priprema programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija, OPG-ovi, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećana konkurentnost poljoprivredne djelatnosti i prepoznatljivost ruralne sredine.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih tehnologija i inovacija u stočarstvu, ratarstvu, povrtlarstvu i voćarstvu • Broj provedenih edukacija za stočare, ratare, voćare i povtlare
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2. Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje	
MJERA 1.2.7.	Rješavanje pitanja dostupnosti poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH, posebice lokalnim poljoprivrednim proizvođačima i mladim poljoprivrednicima

CILJ MJERE:	Sukladno Zakonu o poljoprivrednom zemljištu omogućiti efikasniju i bržu provedbu postupaka raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu Republike Hrvatske i stavljanje zemljišta u funkciju poljoprivredne proizvodnje. lokalnim poljoprivrednim proizvođačima i mladim poljoprivrednicima dostupnost poljoprivrednih zemljišta.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Program zastupanja i zastupanja • Savjetodavne i tehničke potpore • Lokalni standardi i procedure dodjele
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija, OPG-ovi, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Veća dostupnost poljoprivrednih zemljišta lokalnim poljoprivrednim proizvođačima i mladim poljoprivrednicima.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Površina poljoprivrednog zemljišta dana u korištenje lokalnim proizvođačima • Površina poljoprivrednog zemljišta dana u korištenje mladim poljoprivrednicima
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.2.	Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje
MJERA 1.2.8.	Izgradnja objekata za finaliziranje poljoprivrednih proizvoda (sirana, klaonica i ostalo)
CILJ MJERE:	Izgraditi objekte za finaliziranje poljoprivrednih proizvoda, poput mini sirane i klaonice. Povećati zaposlenost na području Općine.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja mini sirane • Izgradnja klaonice • Priprema programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija, OPG-ovi, AGRRA
OČEKIVANI REZULTATI:	Izgrađeni objekti za finaliziranje poljoprivrednih proizvoda, povećama zaposlenost na području Općine.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj objekata izgrađenih za finaliziranje poljoprivrednih proizvoda • Broj zaposlenih u objektima za finaliziranje poljoprivrednih proizvoda
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.3. Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti	
MJERA 1.3.1.	Razvoj i unaprjeđenje turističke infrastrukture – Centar za posjetitelje, Kulturno-informativni centar i ostalo
CILJ MJERE:	Poboljšati kvalitetu infrastrukturnih turističkih kapaciteta. U okviru ove mjere predviđena su ulaganja u projektiranje, izgradnju, rekonstrukciju i opremanje objekata za pružanje turističkih usluga te pratećih sadržaja.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Osmišljavanje i realizacija biciklističkih staza i šetnica • Poticanje i sufinanciranje projekata javne turističke infrastrukture • Unaprjeđenje postojeće i razvoj nove turističke infrastrukture • Priprema turističkih programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa.
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđena turistička infrastruktura, kreirana turistička ponuda Općine obogaćena raznim sadržajima, povećan broj dolazaka turista/posjetitelja, otvorena radna mjesta.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj uređenih biciklističkih staza, ruta • Broj uređenih izletišta • Broj posjetitelja u Kulturno-informativnom centru
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.3. Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti	
MJERA 1.3.2.	Očuvanje i valorizacija kulturno-povijesne i prirodne baštine kroz turizam
CILJ MJERE:	Unapređenje kvalitete kulturne infrastrukture i ponude, valorizacija kulturnih i prirodnih resursa, revitalizacija ruralnog područja, sprečavanje gubitka karakterističnog krajobraza Općine
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova i adaptacija objekata kulturne, povijesne i sakralne baštine • Zaštita materijalne i nematerijalne kulturne i prirodne baštine • Podizanje svijesti javnosti o vrijednostima kulturne i prirodne baštine i mogućnostima koje ona pruža za razvoj ruralnog područja • Priprema turističkih programa i projekata temeljenih na kulturnoj i prirodnoj baštini za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Očuvana, oživljena, valorizirana i promovirana kulturna, arheološka, prirodna baština Općine Gračac. Općina prepoznatljiva po kulturnoj, arheološkoj, prirodnoj baštini. Povećan broj dolazaka turista.

INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obnovljenih objekata kulturne/povijesne/sakralne baštine • Broj zaštićene materijalne i nematerijalne baštine
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.3. Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti	
MJERA 1.3.3.	Razvoj i unaprjeđenje turističkih proizvoda i usluga, uključujući smještajnu i ugostiteljsku ponudu
CILJ MJERE:	Unaprijediti razvoj turističkih proizvoda i usluga. Poticanje sinergijskog djelovanja poljoprivrednih i turističkih djelatnosti, razvoj seoskog i etno turizma, umrežavanje PG-a u kreiranju turističke ponude.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje novih turističkih proizvoda • Promocija autohtonih gastronomskih vrijednosti • Izgradnja smještajnih objekata • Poticanje poljoprivrednih gospodarstava na pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga
NOSITELJ:	Općina Gračac, Turistička zajednica Općine Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđen razvoj turističkih usluga i proizvoda te povećan broj turističkih dolazaka/noćenja.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih turističkih sadržaja • Broj izgrađenih objekata za smještaj turista • Broj objekata koji nude ugostiteljsku uslugu
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.3. Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti	
MJERA 1.3.4.	Poticanje razvoja selektivnih oblika turizma - ruralni turizam, adrenalinski i avanturistički turizam, turizam zaštićenih područja prirode i ekoturizam, lovni i ribolovni turizam
CILJ MJERE:	Unaprijediti razvoj turističkih sadržaja i ponude što će doprinijeti prepoznatljivosti kraja i razvoju cjelokupnog područja. Postići visoku razinu turističke kvalitete u svim segmentima i privući veći broj gostiju.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje razvoja specifičnih oblika turizma: ruralni, avanturistički, apiturizam, lovni, izletnički, sportsko-rekreacijski, edukativni i dr. • Umrežavanje poljoprivrednih proizvođača s ostalim sektorima s ciljem razvoja seoskog turizma • Poticanje razvijanja prostora i sadržaja s ciljem razvoja izletničkog turizma • Korištenje prirodnih potencijala za razvoj lovnog i ribolovnog turizma
NOSITELJ:	Općina Gračac, OCD-i, Turistička zajednica Općine Gračac, javni i privatni sektor, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećana razina kvalitete turističke ponude i povećan broj dionika koji se bave turizmom.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih oblika turizma razvijenih na području Općine • Broj umreženih poljoprivrednih proizvođača s ostalim sektorima s ciljem razvijanja seoskog turizma
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 1.3.	Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti
MJERA 1.3.5.	Turističko brendiranje Općine organiziranjem raznih manifestacija i dodjelom suvenira
CILJ MJERE:	Cilj mjere je stvoriti percepciju Općine Gračac kao prepoznatljive turističke destinacije definiranjem glavnih smjernica razvoja turizma temeljem analize postojećih prirodnih i kulturno-povijesnih znamenitosti na području Općine. Odnosno, cilj je stvoriti prepoznatljiv turistički identitet Općine temeljen na postojećim resursima/posebnostima Općine.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Sudjelovanje na domaćim i inozemnim turističkim sajmovima • Provesti marketing kampanju, stvaranje vizualnog identiteta destinacije, brošura, video materijali s turističkom ponudom Općine • Izrada višejezičnih promidžbenih turističkih materijala – letci, brošure, vodiči, mape, prezentacije • Organizirati razne turističke manifestacije na području Općine s ciljem privlačenja većeg broja turista
NOSITELJ:	Općina Gračac, Turistička zajednica Općine Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Kreiran prepoznatljiv identitet područja općine kao poželjne turističke destinacije kontinentalnog turizma.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izrađenih promotivnih materijala • Broj izrađenih multimedijalnih turističkih materijala • Broj organiziranih turističkih manifestacija
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

STRATEŠKI CILJ 2: UNAPREĐENJE INFRASTRUKTURNOG SUSTAVA OPĆINE NA NAČELIMA ODRŽIVOG RAZVOJA

PRIORITET 2.1. Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti	
MJERA 2.1.1.	Sanacija odlagališta i razvoj održivog sustava gospodarenja otpadom
CILJ MJERE:	Cilj mjere je unaprijediti sustav upravljanja otpadom ulaganjem u infrastrukturu i opremu komunalnog poduzeća, izgradnja reciklažnih dvorišta, sortirnica otpada, uspostava zelenih otoka i postavljanje spremnika za posebne vrste otpada, osnivanje javne baze podataka o otpadu te sanacija postojećih (divljih i neuređenih) odlagališta koja će dovesti do više razine komunalne opremljenosti.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Sanacija i/ili rekonstrukcija postojećih odlagališta otpada • Organiziranje selektivnog prikupljanja otpada • Postavljanje spremnika za prikupljanje otpada • Priprema programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Sanirana odlagališta, unaprijeđen sustav gospodarenja otpadom, unaprijeđena razina zaštite okoliša.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Količina prikupljenog i prerađenog otpada • Broj saniranih divljih odlagališta • Broj postavljenih spremnika za razvrstavanje otpada
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.1 Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti	
MJERA 2.1.2.	Energetska sanacija zgrada u vlasništvu i na području općine te poticanje korištenja OIE i energetske učinkovitosti
CILJ MJERE:	Cilj mjere je stvaranje održivog razvoja Općine učinkovitim korištenjem energije. Obuhvaća aktivnosti kojima se postižu uštede u potrošnji energije, smanjenje emisije CO ₂ i ostalih štetnih plinova, kao što su primjerice sanacija i obnova pročelja zgrada u svrhu povećanja energetske učinkovitosti, izgradnja punionica za električna vozila i slično. Ova mjera nastoji poticati na korištenje obnovljivih izvora energije, naročito sunčeve energije i energije vjetra., a to bi rezultiralo povećanjem korištenja obnovljivih izvora energije, uštedama troškova te smanjenjem emisije CO ₂ i ostalih štetnih plinova za okoliš.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Sanacija i obnova pročelja zgrada u svrhu povećanja energetske učinkovitosti • Implementacija obnovljivih izvora u postojeće energetske sustave • Promocija korištenja obnovljivih izvora energije • Priprema programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac, poslovni subjekti
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećanje korištenja obnovljivih izvora energije, uštede troškova te smanjenje emisije CO ₂ i ostalih štetnih plinova za okoliš. Povećana energetska učinkovitost na području Općine i ušteda u potrošnji energije.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obnovljenih zgrada u svrhu povećanja energetske učinkovitosti • Broj projekata vezanih za korištenje obnovljivih izvora energije
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.1	Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti
MJERA 2.1.3.	Postavljanje energetski učinkovite javne rasvjete
CILJ MJERE:	Cilj mjere je unaprijediti javnu rasvjetu sukladno potrebama naselja u Općini te smanjiti troškove svjetlosnog zagađenja i postupno zamijeniti staru javnu rasvjetu novom, ekološki prihvatljivom.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Demontaža neučinkovite i ekološki neprihvatljive rasvjetne opreme te nabava i ugradnja energetski učinkovitih LED rasvjetnih tijela i opreme • Poboljšanje sustava upravljanja javnom rasvjetom • Priprema programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac, poslovni subjekti
OČEKIVANI REZULTATI:	Modernizirana, ekološki prihvatljiva i energetski učinkovita javna rasvjeta, provedena u svim stambenim i građevinskim zonama.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih ekološki prihvatljivih rasvjetnih tijela • Postotak učešća ekološke rasvjete u ukupnoj javnoj rasvjeti
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.1.	Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti
MJERA 2.1.4.	Podizanje razine svijesti stanovništva o važnosti zaštite okoliša, razvrstavanju otpada te o prednostima korištenja OIE

CILJ MJERE:	Podići razinu kvalitete života kroz poticanje i promoviranje korištenja OIE te energetske učinkovitosti.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Informiranje i poticanje stanovništva na korištenje subvencija (poticaja) Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost po programima povećanja energetske učinkovitosti obiteljskih kuća i stambenih zgrada • Organiziranje promotivnih kampanja za podizanje razine svijesti o problemima okoliša te mjerama za očuvanje okoliša • Podizanje svijesti o važnosti sortiranja i recikliranja otpada kod lokalnog stanovništva • Provedba akcija i inicijativa iz područja zaštite okoliša
NOSITELJ:	Općina Gračac, organizacije civilnog društva, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Smanjeno zagađenje okoliša, smanjena količina ukupnog otpada i povećan udio recikliranja otpada na području Općine.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih edukacija o obnovljivim izvorima energije • Broj sudionika radionice • Broj provedenih akcija zaštite okoliša
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.1.	Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti
MJERA 2.1.5.	Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti i baštine, okoliša i javnih površina
CILJ MJERE:	Poticanje projekata brige o okolišu i zaštite okoliša na ruralnom području. Podići kvalitetu življenja kroz očuvanje prirodnih resursa.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uređenje i održavanje svih vrijednih dijelova prirode • Postavljanje natpisa s informacijama o zaštiti i očuvanju okoliša te izrada vodiča • Priprema programa i projekata za sufinanciranje iz državnog proračuna i EU fondova i programa
NOSITELJ:	Općina Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Očuvana prirodna baština i podignuta kvaliteta življenja.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj projekata iz područja zaštite prirode i okoliša • Broj edukativnih radionica, materijala ili događaja na temu zaštite okoliša i prirode
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.2.	Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture
MJERA 2.2.1.	Izgradnja, modernizacija i obnova prometne (cestovne i željezničke) infrastrukture
CILJ MJERE:	Cilj mjere je poboljšanje postojeće mreže lokalnih, županijskih i državnih razvrstanih i nerazvrstanih cesta sukladno najvišim pravilima prometne struke s krajnjim ciljem osiguravanja integracije prometnog sustava, protočnosti te racionalne organiziranosti cestovne mreže. Tu spada i izgradnja potrebnih uličnih i cestovnih spojeva osnovne ulične mreže, rekonstrukcija raskrižja i postojećih ulica, asfaltiranje makadamskih ulica, modernizacija signalne i sigurnosne opreme i uređaja i ostalo. Također, ovom mjerom želi se trajno i održivo poboljšati sigurnost i pouzdanost usluga željezničkog prijevoza.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja, modernizacija, rekonstrukcija i sanacija nerazvrstanih cesta uključujući mostove, odvodnju prometnica, kružne tokove • Izgradnja novih dionica prometnica te povezivanje prometnih koridora • Učinkovito održavanje i uređenje prometne i željezničke infrastrukture • Priprema, izrada i prijava na natječaje vezane uz prometnu infrastrukturu te njihova provedba
NOSITELJ:	Općina Gračac, Hrvatske ceste, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Bolja prometna povezanost svih sudionika u prometu na području Općine, povećana sigurnost i protočnost prometa, olakšan tranzit roba i usluga, ostvaren preduvjet za poticanje razvoja gospodarstva, unaprjeđena kvaliteta života stanovništva.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj kilometara rekonstruiranih cesta • Broj km rekonstruiranih željezničkih dionica
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.2.	Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture
MJERA 2.2.2.	Izgradnja, rekonstrukcija i unapređenje sustava vodoopskrbe i odvodnje
CILJ MJERE:	Ovom mjerom planira se unaprijediti i proširiti vodoopskrbni sustav Općine, osigurati kontinuirana, sigurna, kvalitetna i dostatna vodoopskrba, nastaviti rekonstrukciju sustava postojeće javne vodoopskrbe (zamjene dotrajalih cijevi i dr.), jačati kapacitete za unaprjeđenje, održavanje i upravljanje sustavom vodoopskrbe te modernizirati sustav upravljanja vodnim resursima. Jednako tako, planira se nastaviti širiti mrežu odvodnje te unaprijediti i ojačati kapacitete sustava odvodnje otpadnih voda.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja, modernizacija i rekonstrukcija vodoopskrbnog sustava • Izgradnja/modernizacija sustava odvodnje • Izgradnja pročistača otpadnih voda • Utvrđivanje postojećeg stanja i identifikacija kritičnih točaka komunalne infrastrukture.
NOSITELJ:	Općina Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Izgrađen, moderniziran sustav vodoopskrbe i odvodnje otpadnih voda, izgrađen pročistač otpadnih voda, smanjeni štetni utjecaji na okoliš.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Postotna realizacija projekta izgradnje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih i oborinskih voda • Broj kućanstava priključenih na kanalizacijsku mrežu • Postotna realizacija projekta izgradnje sustava vodoopskrbe
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.2.	Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture
MJERA 2.2.3.	Razvoj i unapređenje elektroenergetske i telekomunikacijske (izgradnja sekundarnih optičkih mreža) infrastrukture
CILJ MJERE:	Cilj mjere je razvoj elektroenergetske i telekomunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama Općine, planiranje i izgradnja dalekovoda i TS sukladno dinamici i potrebama Općine i gospodarstva te razvoj općinske informacijske i komunikacijske mreže.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj/proširenje infrastrukture za uvođenje širokopojasnog interneta • Rekonstrukcija i održavanje telekomunikacijske mreže • Rekonstrukcija i održavanje elektroenergetskog sustava • Izgradnja sekundarnih optičkih mreža na području Općine
NOSITELJ:	Općina Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Razvijena elektroenergetska i telekomunikacijska mreža sukladno razvojnim potrebama Općine.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj kućanstava priključenih na širokopojasni internet • Broj izgrađenih i rekonstruiranih TS
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.2.	Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture
MJERA 2.2.4.	Izgradnja, uređenje i održavanje mreže pješačkih i biciklističkih staza i puteva
CILJ MJERE:	Povećati kvalitetu života stanovnika i razinu sigurnosti u cestovnom prometu, izgraditi i obnoviti nogostupe, uspostaviti međusobno povezanu i funkcionalnu mrežu biciklističkih staza.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja, modernizacija, rekonstrukcija i unaprjeđenje pješačkih staza, nogostupa, prilaza • Izgradnja i uređenje biciklističkih staza • Priprema projektno-tehničke dokumentacije i apliciranje na nacionalne, EU fondove i programe
NOSITELJ:	Općina Gračac, Hrvatske ceste, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Uspostavljena međusobno povezana i funkcionalna mreža biciklističkih staza, uređeni nogostupi, povećana razina sigurnosti cestovnog prometa.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj metara izgrađenih/moderniziranih nogostupa • Broj metara izgrađenih biciklističkih staza
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.2.	Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture
MJERA 2.2.5.	Ulaganje u uređenje javnih površina i objekata na području Općine
CILJ MJERE:	Unaprijediti ostalu javnu, prometnu i komunalnu infrastrukturu u Općini.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Proširenje/uređenje groblja i mrtvačnica • Izgradnja/rekonstrukcija autobusnih stajališta, parkirališta, ugibališta, mostova i prilaza • Uređenje javnih prostora u cilju jačanja prepoznatljivosti identiteta općinskih obilježja (trgova, parkova, tržnica, središta naselja) • Priprema projekata za apliciranje na EU fondove i programe
NOSITELJ:	Općina Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećan standard infrastrukturnog sustava Općine, unaprijeđena ostala javna, komunalna i prometna infrastruktura Općine.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj uređenih parkirališta i ugibališta • Broj uređenih autobusnih stajališta • Broj proširenih/uređenih groblja i mrtvačnica

RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.
--------------------------------	-------------

PRIORITET 2.2.	Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture
MJERA 2.2.6.	Unaprjeđenje javnog prijevoza na području Općine - otvaranje vlastite autobusne linije
CILJ MJERE:	Omogućavanje lakšeg putovanja stanovnika Općine Gračac otvaranjem nove autobusne linije u vlasništvu Općine.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Otvaranje nove autobusne linije Gračac – Lapac • Otvaranje novih radnih mjesta
NOSITELJ:	Općina Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Otvorena nova autobusna linija Gračac – Lapac u vlasništvu Općine Gračac, omogućeno lakše putovanje stanovnika Općine.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj autobusnih linija koje prometuju na području Općine
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.3.	Razvoj i unaprjeđenje društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti
MJERA 2.3.1.	Izgradnja i unapređenje odgojno-obrazovne infrastrukture i programa
CILJ MJERE:	Unaprijediti uvjete za kvalitetno obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti na području Općine, zadovoljiti pedagoške standarde, potrebe djece i roditelja, pridonijeti stjecanju novih znanja i vještina.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Rekonstrukcija i opremanje postojećih odgojno-obrazovnih ustanova prema pedagoškim standardima i po mjeri djeteta • Osiguranje pomoćnika u nastavi za djecu/mlade s teškoćama • Realizacija projekata i aktivnosti koji djeci i mladima omogućavaju razvoj dodatnih znanja i vještina • Promicanje deficitarnih zanimanja kroz suradnju odgojno-obrazovnih institucija • Razvoj inovativnih načina učenja i praktičnih znanja, jačanje i razvoj izvannastavnih aktivnosti
NOSITELJ:	Općina Gračac, odgojno-obrazovne institucije
OČEKIVANI REZULTATI:	Poboljšana kvaliteta predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, kvalitetnija ponuda programa za djecu.

INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih programa i izvannastavnih aktivnosti • Broj uređenih/adaptiranih odgojno-obrazovnih objekata
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.3.	Razvoj i unaprjeđenje društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti
MJERA 2.3.2.	Razvoj i unapređenje sportsko-rekreacijskih sadržaja i infrastrukture, uključujući dječja igrališta
CILJ MJERE:	Unaprijediti sportsko-rekreacijsku infrastrukturu i sadržaje na području Općine, doprinijeti unapređenju sportskih aktivnosti lokalnog stanovništva, omogućiti kvalitetno provođenje slobodnog vremena (posebice mladih), osigurati uvjete za zdrav i aktivan život te stvaranje izvanškolskih aktivnosti djece i mladih.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja, uređenje, modernizacija i opremanje novih te rekonstrukcija i adaptacija postojećih sportsko-rekreacijskih objekata i terena • Sufinanciranje sportskih i rekreativnih klubova te poticanje osobito darovitih i kategoriziranih sportaša • Stvaranje uvjeta za razvoj novih sportskih programa • Priprema projekata i njihovo apliciranje na postojeće nacionalne, EU fondove i programe • Izgradnja, obnova i opremanje dječjih igrališta • Održavanje dječjih igrališta
NOSITELJ:	Općina Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđeni sportsko-rekreacijski sadržaji dostupni svima, poboljšana kvaliteta života svih stanovnika Općine, obogaćena turistička ponuda Općine, promoviran zdrav način života.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj m² adaptirane/uređene sportsko-rekreativne infrastrukture • Broj sportsko-rekreativnih sadržaja • Broj izgrađenih/uređenih dječjih igrališta
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 2.3.	Razvoj i unaprjeđenje društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti
MJERA 2.3.3.	Ulaganje u objekte za javne, društvene, kulturne i socijalne aktivnosti

CILJ MJERE:	U cilju podizanja kvalitete života u zajednici potrebno je ulagati u poboljšanje i/ili proširenje infrastrukture kao što su ulaganja u izgradnju i/ili rekonstrukciju i/ili opremanje objekata za zaštitu i spašavanje, kulturu, za slobodno vrijeme (npr. društveni domovi, vatrogasni domovi, kulturni centri), kao i u rekonstrukciju i/ili prenamjenu postojećih objekata zgrada javne namjene.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada projektno-tehničke dokumentacije, ishodenje važećih akata nadležnih tijela kojima se dopušta izvođenje planiranih aktivnosti • Revitalizacija prostora u javnom vlasništvu kroz partnerstvo s OCD-ima • Ulaganja u rekonstrukciju, adaptaciju, obnovu, izgradnju i nadogradnju centara okupljanja u zajednici (domovi kulture, društveni domovi, vatrogasni domovi), kao i u rekonstrukciju i/ili prenamjenu postojećih objekata zgrada javne namjene
NOSITELJ:	Općina Gračac, Razvojna agencija Općine Gračac
OČEKIVANI REZULTATI:	Izgrađeni, rekonstruirani i adaptirani javni objekti, vatrogasni objekti i domovi te društveni domovi i ostali objekti s multifunkcionalnom svrhom.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih/rekonstruiranih/opremljenih društvenih objekata
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

STRATEŠKI CILJ 3: OPĆI RAST ŽIVOTNOG STANDARDA UZ RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA I MJERA SOCIJALNE POLITIKE

PRIORITET 3.1.	Razvoj infrastrukture i programa za povećanje kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga
MJERA 3.1.1.	Unapređenje sustava zdravstvene zaštite
CILJ MJERE:	Cilj mjere je postići veću razinu opremljenosti i uključenosti svih dionika u sferama djelovanja zdravstvene zaštite stanovnika. Pod tim se podrazumijeva povećanje razine zdravstvene zaštite stanovnika povećanjem zdravstvenog i socijalnog standarda objekata, opreme i vozila, kvalitetnijom i boljom organizacijom te većom dostupnosti i većom kvalitetom zdravstvenih usluga.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Adaptacija zdravstvenih ustanova koje ne zadovoljavaju postojeće osnovne standarde • Obnavljanje ambulanti te izgradnja novih objekata u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, pri domovima zdravlja te zavodu za javno zdravstvo • Obnavljanje zastarjele i nabavom nove opreme u skladu s propisanim standardom
NOSITELJ:	Općina Gračac, zdravstvene ustanove
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđena kvaliteta rada i dostupnost usluga u zdravstvenoj djelatnosti.

INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih i obnovljenih objekata u zdravstvu • Količina nove opreme u zdravstvenim ustanovama koja je primjerena propisanom standardu
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.1.	Razvoj infrastrukture i programa za povećanje kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga
MJERA 3.1.2.	Razvoj infrastrukture, programa i aktivnosti socijalnih usluga
CILJ MJERE:	Razvijati nove socijalne usluge u zajednici, kao i održati postojeće, a koje se odnose na usluge usmjerene prema mladima, starim i nemoćnim osobama te svim socijalno ugroženim skupinama. Unaprijediti sustav socijalnih usluga za svakog korisnika i društva u cjelini.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Osmišljavanje programa institucionalne i izvaninstitucionalne pomoći za stare i nemoćne (edukacije, centar za starije i sl.) • Suradnja s udrugama koje se skrbe o starima i nemoćnima • Razvoj novih programa i projekta u suradnji s Centrom za socijalnu skrb • Dodjela potpora za novorođenčad i ostalih naknada
NOSITELJ:	Općina Gračac, Centar za socijalnu skrb
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđen sustav socijalne zaštite i poboljšani uvjeti pružanja socijalnih usluga.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih socijalnih usluga namijenjenih prema mladima, starim i nemoćnim osobama te svim socijalno ugroženim skupinama • Broj dodijeljenih potpora za opremu novorođenčadi
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.1.	Razvoj infrastrukture i programa za povećanje kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga
MJERA 3.1.3.	Provođenje programa pomoći socijalno ugroženim obiteljima i ostalim ugroženim članovima društva
CILJ MJERE:	Mjera se odnosi na poticanje integracije osoba u nepovoljnom položaju u društvu. Program pomoći se odnosi na donacije za kupnju hrane, lijekova, odjeće, ogrjeva na području lokalne samouprave te dobročinstva po toj osnovi.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Primjena i razvoj izvaninstitucionalnih programa za socijalno ugrožene skupine (pomoć u kući, njega u kući, patronaža i sl.) • Sufinanciranje programa namijenjenim djeci s teškoćama u razvoju • Organizacija programa i aktivnosti namijenjenih uključivanju marginaliziranih skupina u društvo • Uređenje javnih objekata kako bi se omogućio pristup osoba s invaliditetom • Doniranje finansijskih sredstava za kupnju hrane, lijekova, odjeće, ogrjeva na području Općine
NOSITELJ:	Općina Gračac, OCD
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđena kvaliteta života starijima i nemoćnima, osobama s invaliditetom, socijalno ugroženim obiteljima i mladima. Smanjenje i prevencija socijalne isključenosti socijalno osjetljivih skupina.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj socijalno ugroženih obitelji koje primaju donaciju • Broj projekata usmjerenih na povećanje društvene uključenosti osoba u nepovoljnom položaju
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.2.	Razvoj organizacija civilnog društva i povećanje zapošljivosti teško zapošljivih društvenih skupina
MJERA 3.2.1.	Razvoj civilnog društva i osnaženje kapaciteta udruga, posebice za mlade
CILJ MJERE:	Poticanje razvoja civilnog društva, njegove uloge i doprinosa razvoju Općine te jačanje njegove uloge u privlačenju sredstava iz nacionalnih i međunarodnih izvora. Povećanje sudjelovanja civilnog društva u procesima donošenja odluka o društvenom razvoju Općine. Aktivno i odgovorno sudjelovanje građana u razvojnim projektima Općine kroz povećanje sudjelovanja civilnog društva u području društvenog života. Organiziranje civilnog društva s ciljem unapređenja osposobljenosti udruga za upravljanje EU projektima.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje udruga u razvojne inicijative, aktivnosti i partnerske projekte • Stjecanje novih znanja i vještina OCD-a • Jačanje dijaloga i osnaživanje suradnje lokalne vlasti i organizacija civilnog društva • Jačanje osposobljenosti udruga za upravljanje EU i nacionalnim projektima/programima • Stručna pomoć pri pronalasku, apliciranju i provedbi projekata OCD-a
NOSITELJ:	Općina Gračac, OCD, Razvojna agencija Općine Gračac

OČEKIVANI REZULTATI:	Ojačana sposobnost i uloga organizacija civilnog društva.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj razvojnih projekata koje su izradile i koje provode udruge • Broj novoformiranih aktivnih udruga • Broj uključenih građana u aktivnosti i inicijative potaknute od strane udruga
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.2.	Razvoj organizacija civilnog društva i povećanje zapošljivosti teško zapošljivih društvenih skupina
MJERA 3.2.2.	Poticanje suradnje sa srodnim civilnim organizacijama na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini
CILJ MJERE:	Suradnjom među lokalnim udrugama stvaraju se uvjeti za provođenje kvalitetnijih programa koji su od posebnog značaja za lokalnu samoupravu. To podrazumijeva zajedničko osmišljavanje i provođenje zabavnih, kulturnih i sportskih manifestacija, zajedničko provođenje socijalnih programa udruga te objedinjavanje ljudskih, materijalnih i financijskih resursa pojedinih udruga. Ovom mjerom se potiče suradnja sa srodnim civilnim organizacijama u zemlji i inozemstvu s ciljem razmjene iskustava, znanja te pružanja pomoći u provedbi aktivnosti udruga.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacija i provedba edukativnih seminara i radionica • Organizacija i provedba zajedničkih tematskih studijskih posjeta/putovanja • Organizacija i provedba zajedničkih inicijativa, manifestacija i događanja • Priprema i izrada zajedničkih projekata • Apliciranje zajedničkih projekata na javne natječaje za ishođenje bespovratnih sredstava
NOSITELJ:	Općina Gračac, OCD, potporne institucije
OČEKIVANI REZULTATI:	Razvijena umreženost civilnog sektora. Ostvareni zajednički projekti, inicijative, manifestacije i događanja.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj organiziranih zajedničkih inicijativa/manifestacija/događanja • Broj zajedničkih projekata OCD-a
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.2.	Razvoj organizacija civilnog društva i povećanje zapošljivosti teško zapošljivih društvenih skupina
MJERA 3.2.3.	Poticanje zapošljavanja teško zapošljivih društvenih skupina (mladi, žene, osobe s invaliditetom i dr.)
CILJ MJERE:	Unapređenjem mogućnosti zapošljavanja osoba u nepovoljnom položaju stvaraju se uvjeti za podizanje kvalitete života socijalno osjetljivih skupina. Navedeno se planira realizirati održavanjem radionica za nezaposlene, poticanjem aktivnosti prekvalifikacije i dokvalifikacije, održavanjem edukacija s ciljem stjecanja novih, specifičnih znanja i vještina, koje se mogu održati u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje ili provedbom projekata koji se sufinanciraju sredstvima Europskog socijalnog fonda.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Ostvarivanje suradnje s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje • Zapošljavanje osoba preko mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje • Edukacija o mogućnostima samozapošljavanja putem mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje • Pripremanje projekata i apliciranje na nacionalne i EU fondove i programe
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećane mogućnosti zapošljavanja teže zapošljivih skupina stanovnika, razvijene nove vještine i kompetencije kod istih.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Porast stope zapošljavanja osoba u nepovoljnom položaju • Broj održanih radionica i edukacija • Broj osoba zaposlenih preko mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.3.	Unaprjeđenje položaja i poticanje aktivizma mladih
MJERA 3.3.1.	Stvaranje digitalnih centara za rad na daljinu za iznajmljivanje mladima
CILJ MJERE:	Izgradnja i/ili opremanje opremljenih i poslovno komfornih centara u seoskom prostoru za stalan ili povremeni smještaj i rad pojedinaca i mikro poduzeća u područjima visokih tehnologija gdje se glavnina rada može odvijati na daljinu. Na ovaj način zadržati mladu populaciju na području Općine, povećati njihovu zapošljivost tako da im se omogući posao digitalnog nomada.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Ponuda atraktivnih lokacija za smještaj i rad tzv. "digitalnim nomadima" • Izgradnja i/ili opremanje opremljenih i poslovno komfornih centara • Privlačenje IT, odnosno, high-tec poslovnih subjekata na selo • Pružanje prilike za zaposlenje mladim osobama
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija, poslovni subjekti
OČEKIVANI REZULTATI:	Osnovani lokalni centri za privlačenje mladih digitalnih nomada, poduzetnika i drugih koji rade na daljinu, povećana zapošljivost mladih i njihov ostanak u Općini.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih poslovnih centara • Broj mladih zaposlenih u poslovnim centrima
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.3.	Unaprjeđenje položaja i poticanje aktivizma mladih
MJERA 3.3.2.	Poticanje organiziranog djelovanja i aktivnog sudjelovanja mladih u društvu
CILJ MJERE:	Motivirati veći broj mladih za volontiranje, promovirati vrijednosti volonterstva kod mladih i integrirati ga u razvoj lokalnih zajednica.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje volontiranja mladih • Promovirati volontiranje u zajednici • Kontinuirano održavati volonterski centar • Uključivanje mladih u donošenje odluka koje se tiču mladih • Organizirati javni događaj (radionice, panel rasprave) za mlade na kojima se mogu iznositi i raspravljati prijedlozi za razvoj općine
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Veća informiranost mladih o korisnosti volontiranja i mogućnostima volontiranja, povećana aktivnost mladih u volontiranju i donošenju odluka koje se tiču njih, kontinuirano održavan volonterski centar.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj volonterskih akcija u kojima su sudjelovali mladi • Broj mladih volonterskih korisnika • Broj održanih javnih događanja
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.3. Unaprjeđenje položaja i poticanje aktivizma mladih	
MJERA 3.3.3.	Podrška neformalnom obrazovanju i informiranju mladih
CILJ MJERE:	Poticati razvoj programa neformalnog obrazovanja, poboljšati infrastrukturu informiranja mladih te osigurati kontinuirano stipendiranje učenika i studenata.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje razvoja neformalnog obrazovanja • Omogućiti suradnju između nositelja formalnog i neformalnog obrazovanja putem međusobnog i kontinuiranog informiranja o programima neformalnog obrazovanja • Stvaranje kontinuirane podrške učenicima i studentima • Osigurati godišnja sredstva u proračunu za stipendiranje učenika i studenata
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Povećan broj stipendija za učenike i studente, povećana mobilnost učenika, razvijen model podrške udrugama mladih i za mlade koje provode programe neformalnog obrazovanja, povećana prisutnost neformalnih obrazovnih sadržaja u institucijama formalnog obrazovanja, lakši pristup i veća informiranost mladih o programima neformalnog obrazovanja.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Dodijeljen broj stipendija učenicima i studentima • Broj projekata koji se odnose na neformalno obrazovanje
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.4. Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava	
MJERA 3.4.1.	Optimizacija i digitalizacija usluga i procesa javne uprave
CILJ MJERE:	Današnja učinkovita općinska uprava podrazumijeva u potpunosti korištenje modernih informacijsko - komunikacijskih tehnologija. Kako bi se navedeno ostvarilo, potrebno je modernizirati poslovanje tako da se sadašnje poslovanje digitalizira i postane pristupačnije građanima koji bi imali veći udio u davanju prijedloga za bolji razvoj sredine što bi rezultiralo donošenju važnih odluka na općinskoj razini.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Implementacija GIS sustava • Unaprjeđenje sustava upravljanja podacima o prostoru Općine • Daljnja digitalizacija i informatizacija Općinske uprave
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Učinkovita i profesionalna lokalna samouprava prilagođena zahtjevima suvremenog društva koja pridonosi povećanju standarda svih stanovnika Općine.

INDIKATORI:	• Broj novih ICT alata uvedenih u rad lokalne samouprave
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.4.	Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava
MJERA 3.4.2.	Jačanje ljudskih potencijala u javnom sektoru
CILJ MJERE:	Povećanje educiranosti i informiranosti lokalnog stanovništva uz podršku formiranog stručnog projektnog tima dostupnog na nivou općine, koji će dugoročno doprinijeti povećanju razvojnih projekata i programa i povećanju konkurentnosti na lokalnoj razini.
AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Procjena potreba izobrazbe educiranja djelatnika JLS-a temeljen na objektivnoj procjeni područja u kojima djelatnici mogu i trebaju poboljšati svoja znanja i kompetencije • Sudjelovanje u programima i edukacijama za poboljšanje stručnih kompetencija službenika • Edukacija službenika za pripremu i upravljanje EU projektima • Edukacija službenika u području javno-civilnog partnerstva i sudioničkog upravljanja društvenim i kulturnim prostorima.
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Unaprijeđene digitalne kompetencije ljudskih resursa lokalne samouprave. Povećana suradnja između javnog i civilnog sektora u upravljanu javnim prostorima i dobrima.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih radionica, edukacija i tematskih sastanaka • Broj educiranih službenika i djelatnika javnih uprava • Broj javnih prostora kojima se upravlja po modelu javno-civilnog partnerstva
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

PRIORITET 3.4.	Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava
MJERA 3.4.3.	Unapređenje suradnje s partnerskim općinama i institucijama iz drugih županija i država
CILJ MJERE:	Uspješni razvoj područja općine Gračac kroz unapređivanje suradnje Općine s javnim, privatnim i neprofitnim sektorom te Zadarskom županijom i JLS u okruženju s ciljem zajedničkog rješavanja svih razvojnih ograničenja te jačanja integralnog planiranja.

AKTIVNOSTI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostava trajnih partnerskih odnosa i suradnje sa Zadarskom županijom i jedinicama lokalne samouprave u okruženju kroz zajedničko sudjelovanje u pripremi i realizaciji strateških razvojnih projekata i programa od zajedničkog interesa • Razvoj partnerskih odnosa s privatnim, javnim i neprofitnim sektorom • Jačanje institucionalnog povezivanja
NOSITELJ:	Općina Gračac, Zadarska županija
OČEKIVANI REZULTATI:	Uspostavljeni trajni partnerski odnosi i suradnja s neprofitnim i gospodarskim sektorom, institucijama, Županijom te drugim lokalnim samoupravama.
INDIKATORI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj partnera i udruženih suradnika/umrežavanja • Broj zajedničkih projekata/programa u suradnji s udrugama, poslovnim subjektima, institucijama i Županijom
RAZDOBLJE PROVEDBE:	2021.-2025.

14. INSTITUCIONALNI OKVIR I STRUKTURA UPRAVLJANJA PROVEDBOM STRATEGIJE I VREDNOVANJE POSTIGNUĆA

Provedba Strategije je proces koji će se kontinuirano provoditi od 2021. do 2025. godine. Kako bi se omogućila djelotvorna i učinkovita provedba Strategije, jedan od osnovnih preduvjeta je definiranje institucionalnog okvira za provedbu. U svrhu uspješne provedbe Strategije i postizanja postavljenih strateških ciljeva, važno je postići suradnju svih razina (središnje, regionalne i lokalne) te isto tako i suradnju svih dionika na lokalnoj razini.

Provedba Strategije Općine Gračac, odnosno projekata u okviru Strategije, u najvećoj je mjeri u nadležnosti javnog sektora. Međutim, kako bi se ostvarile postavljena vizija i strateški ciljevi razvoja, nužna je suradnja javnog, privatnog i civilnog sektora.

Općina planira i provodi Strategiju i njezine strateške projekte. Provedba uključuje osiguranje i raspodjelu resursa, alokaciju financijskih sredstava, angažiranje stručnjaka (ako je potrebno), praćenje ostvarenja mjera i procjenu ukupnog učinka provedbe Strategije. Načelnik Općine imenuje Radnu skupinu i nadzire njezin rad u procesu provedbe Strategije. Općinsko vijeće kao predstavničko tijelo usvaja Strategiju, redovito temeljem izvješća prati njenu provedbu i po potrebi predlaže izmjene ili dopune.

Radna skupina provodi i nadzire provedbu strateških projekata te o tome izvještava Načelnika Općine. Njezina uloga je savjetodavna i operativna. Djelokrug rada Radne skupine uključuje imenovanje voditelja projekata, predlaganje financijskih instrumenata provedbe projekata (odgovarajući EU fondovi), komunikaciju s ključnim dionicima i nadležnim tijelima te

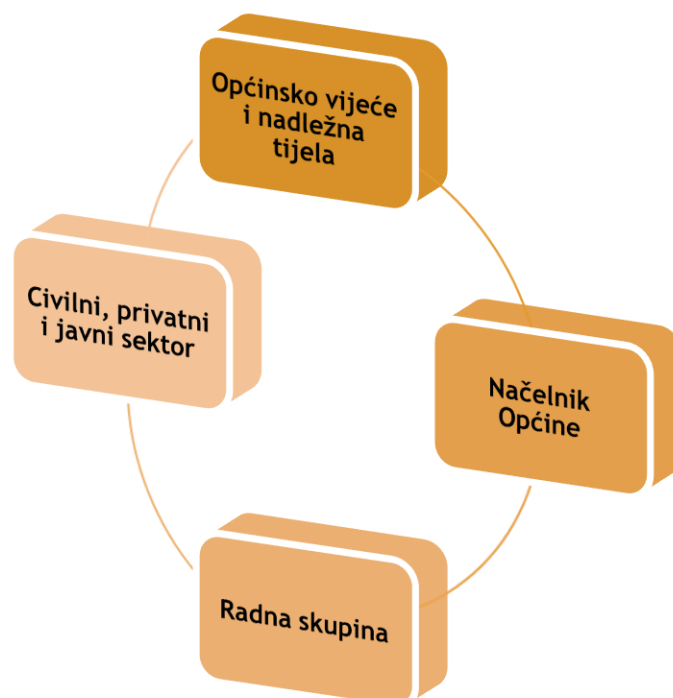
procjenu uspješnosti provedbe planiranih projekata. Radnu skupinu čine zaposlenici Općine koji djeluju u suradnji s akademskim sektorom, javnim i privatnim sektorom, stručnjacima i civilnim društvom.

Značajni dionici u izradi Strategije razvoja su i organizacije civilnog društva, čije polje interesa predstavljaju svi segmenti društva. Svojim djelovanjem organizacije civilnog društva doprinose kvaliteti života područja na kojem djeluju. Također, kvalitetnim radom u suradnji s ostalim dionicima razvoja mogu utjecati na dotok dodatnih sredstava iz drugih regija, nacionalnih i EU fondova na područje Općine kako bi se tako financirale inicijative iz područja njihovog djelovanja, a u cilju ukupnog lokalnog razvoja.

Dionike javnog sektora čine predstavnici javnih ustanova koji su zaduženi za provedbu razvojnih mjera i/ili projekata. To su primjerice komunalna poduzeća, turističke zajednice, razvojne agencije, upravni odjeli, ministarstva, državne agencije i institucije.

Treći važan dionik lokalnog razvoja je privatni sektor koji predstavlja okosnicu ekonomskog razvoja. Privatni sektor je glavni pokretač kreiranja radnih mjesta i blagostanja. Svrha je Strategije razvoja stvoriti preduvjete za što kvalitetnije djelovanje privatnog sektora, što se prvenstveno ostvaruje djelovanjem javnog sektora. Zbog navedenog razloga sudjelovanje dionika iz privatnog sektora u pripremi i provedbi Strategije razvoja od izrazite je važnosti.

Shematski prikaz strukture ključnih dionika izrade i provedbe Strategije:

Provedba Programa razvoja Općine pratit će se na dva načina:

- kroz praćenje provedbe Plana aktivnosti na godišnjoj razini s ciljem osiguravanja redovite, kontinuirane, efikasne i pravovremene provedbe i eventualne prilagodbe stvarnom stanju u Općini, kao i
- kroz samostalno vrednovanje/samoevaluaciju i vanjsko vrednovanje/evaluaciju provedbe Programa razvoja na kraju programskog razdoblja koja služi vrednovanju kvalitete, sadržaja i postignuća koja su u istoj navedena.

U nastavku su prikazani elementi praćenja provedbe i vrednovanja Programa razvoja Općine.

PRAĆENJE PROVEDBE PLANA RAZVOJA		
	PRAĆENJE PROVEDBE	VREDNOVANJE
ORGANIZIRA	Ured načelnika	Ured načelnika
ODGOVORNO TIJELO	Stručne službe Općine	Vanjski suradnici i Općina
SADRŽAJ PRAĆENJA	Provedba Akcijskoga plana Utrošak/izvršenje proračunskih sredstava Broj realiziranih projekata i projekata u provedbi, vezani podaci i analitika Ažuriranje baze projekata	Doprinos ciljevima i pokazateljima Programa razvoja Kvaliteta provedenih aktivnosti
ROKOVI/RASPORED	Sukladno izvršenju proračuna	Na kraju programskog razdoblja
IZVJEŠĆE ODOBRAVA	Općinsko vijeće	Općinsko vijeće
SVRHA	Osiguranje provedbe Programa razvoja u okviru plana	Osiguranje kvalitete postignuća na razini Programa razvoja

15. FINANCIJSKI OKVIR

Sredstva za financiranje projekata iz nacionalnih fondova moguća su kroz sva resorna ministarstva temeljem usvojenih operativnih programa i najavljenih javnih poziva na godišnjoj razini. Ovisno o sektoru za koji se prijavljuje projektni prijedlog te o usklađenosti sa svim prethodno navedenim smjernicama razvoja od najnižih do najviših razina usklađenosti, potrebno je na godišnjoj razini pratiti indikativni terminski plan objave pojedinih natječaja i javnih poziva koja su resorna ministarstva i fondovi dužni objaviti u prvom kvartalu svake godine. Nositelji programa na nacionalnoj i regionalnoj razini čijim je sredstvima moguće financirati projekte definirane ovim strateškim dokumentom su:

- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU,
- Ministarstvo poljoprivrede,
- Ministarstvo gospodarstva,
- Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
- Ministarstvo turizma,
- Ministarstvo kulture,
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku,
- Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja,
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja,
- Ministarstvo vanjskih i europskih poslova,
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture,
- Ministarstvo unutarnjih poslova,
- Ministarstvo zdravlja,
- Ministarstvo zaštite okoliša i energetike,
- Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost,
- Ured za udruge Republike Hrvatske,
- Hrvatske vode,
- Hrvatski zavod za zapošljavanje,
- Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO),
- Hrvatska turistička zajednica,
- Zadarska županija,
- Zaklade i donatori.

Najizdašniji izvor financiranja su EU fondovi i programi. Financiranje projekata proizašlih iz zadanih mjera radi dostizanja definiranih ciljeva, trebaju biti usmjereni pojedinim sektorima u kojima je prihvatljivo njihovo financiranje. Tako navodimo najznačajnije EU fondove i programe:

Kohezijski fond (CF)

KF je namijenjen državama članicama čija je vrijednost BND-a po stanovniku manja od 90 % prosjeka EU-a. KF doprinosi općem cilju jačanja ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije EU-a. Fokus kohezijske politike EU-a u razdoblju 2021.-2027. ostaje održiva gospodarska konkurentnost kroz istraživanje i inovacije, digitalnu tranziciju, ciljeve Europskog zelenog

sporazuma, kao i promicanje europskog stupa socijalnih prava. Novo zakonodavstvo pojačava podršku pripremljenosti zdravstvenih sustava i osigurava bolje iskorištavanje potencijala kulture i turizma. Istodobno, pruža potporu radnicima i mjerama za rješavanje problema nezaposlenosti mladih i siromaštva djece.

Sredstvima KF-a financiraju se aktivnosti vezane uz:

- Promicanje mjera energetske učinkovitosti i obnovljive energije;
- Projekti iz zaštite okoliša i prometne infrastrukture;
- Razvoj pametnih energetske sustava;
- Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanja rizika i otpornost na katastrofe;
- Promicanje održivog upravljanja vodama;
- Jačanje biološke raznolikosti, zelena infrastruktura u urbanim sredinama, okoliš i smanjenje zagađenja

Korisnici: uglavnom tijela javne vlasti, ali i poslovni sektor (kroz sudjelovanje u postupcima javne nabave za isporuku dobara usluga i obavljanje radova kao što su različite studije, građevinski radovi i slično).

Europski socijalni fond plus (ESF+)

ESF+ predstavlja glavni instrument EU-a za ulaganje u ljude i provedbu europskog stupa socijalnih prava. U financijskoj perspektivi 2021. – 2027. ESF+ rezultat je spajanja postojećeg Europskog socijalnog fonda (ESF), Inicijative za zapošljavanje mladih (YEI), Fonda za europsku pomoć najugroženijima (FEAD), Programa zapošljavanja i socijalnih inovacija (EaSI) i zdravstvenog programa EU.

ESF+ podupire politike i prioritete kojima je cilj:

- Poboljšavanje mogućnosti zapošljavanja;
- Promicanje zapošljavanja i socijalne uključenosti mladih;
- Podizanje životnog standarda kroz pomaganje pri dobivanju posla ili boljeg posla;
- Ulaganja u ljudske resurse i poboljšanje pristupa tržišta rada;
- Osnaživanje najugroženijih i nezaposlenih;
- Integriranje ljudi u nepovoljnom položaju u društvo i osiguravanje pravednijih životnih prilika za sve

Korisnici: javna uprava, udruženja radnika i poslodavaca, nevladine organizacije, dobrotvorne ustanove i tvrtke.

Europski fond za regionalni razvoj (ERDF)

Cilj je EFRR-a, kao i KF-a, jačanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije otklanjanjem glavnih regionalnih neravnoteža EU-a. Namijenjen je pomoći pri otklanjanju glavnih regionalnih neravnoteženosti u Europskoj uniji i doprinosi smanjivanju razlika između razina razvijenosti različitih regija te smanjivanju zaostalosti regija u najnepovoljnijem položaju. EFRR posebnu pozornost poklanja regijama koje su izložene ozbiljnim i trajnim prirodnim ili

demografskim poteškoćama. U novom proračunskom razdoblju 2021. – 2027. ciljevi EFRR-a ostaju i dalje usmjereni na inovacije, digitalizaciju, MSP-ove, energetska učinkovitost, zaštitu okoliša, korištenje obnovljivih izvora energije, razvoj prometne i energetske infrastrukture te poticanje integriranog društvenog i ekonomskog razvoja.

Iz fonda se mogu financirati aktivnosti vezane uz:

- Jačanje kapaciteta malih i srednjih poduzetnika (MSP)
- Ulaganja u proizvodne kapacitete poduzeća koja nisu MSP-ovi ako uključuju suradnju s MSP-ovima u istraživačkim i inovacijskim aktivnostima
- Ulaganja u otvaranje novih radnih mjesta;
- Aktivnosti osposobljavanja, cjeloživotnog učenja i obrazovanja
- Ulaganja u pristup uslugama;
- Ulaganja u projekte s niskom razinom ugljika;
- Projekti vezani uz istraživanje i inovacije i prometnu infrastrukturu;
- Aktivnosti povezane s izradom/razvojem i nabavom informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT), s izradom studija, aktivnosti povezivanja i umrežavanja s ciljem stvaranja klastera i povećanja konkurentnosti

Korisnici: istraživački centri, JLP(R)S, škole, trening centri, državna uprava, MSP-ovi, sveučilišta, udruge, ministarstvima i ostala tijelima državne uprave, volonterske organizacije, strana poduzeća sa sjedištem u regiji koja je pokrivena relevantnim operativnim programom mogu se također prijaviti pod uvjetom da zadovoljavaju europska pravila javne nabave.

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EARDF)

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja. Namjena mu je također poboljšavanje upravljanja i kontrole nad politikom ruralnog razvoja, ulaganje u uspostavu ekološke i teritorijalne ravnoteže, zaštitu klimatskih uvjeta i uvođenje inovacija u poljoprivredni sektor.

Iz fonda se mogu financirati aktivnosti vezane uz:

- Ulaganja u infrastrukturu poljoprivrednog sektora, jačanje konkurentnosti;
- Konkurentnost poljoprivrede i šumarstva;
- Projekti koji se bave gospodarskim razvojem u ruralnim područjima;
- Proizvodnja visokokvalitetne hrane;
- Potpora prihodima poljoprivrednika i tržišne mjere;
- Pametni rast poljoprivrednih tehnologija i zeleno gospodarstvo s niskim razinama ugljika

Korisnici: poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, uključujući medije, udruge žena, poljoprivrednici, šumari i mladi.

Ostali prisutni EU programi su:

Obzor Europa

Program Obzor Europa nastavak je programa Obzor 2020., glavnog programa EU-a za potporu istraživanju i inovacijama. U novoj perspektivi program je financijski ojačan radi potpore ključnim istraživanjima u području zdravlja, otpornosti te zelene i digitalne tranzicije. Opći je cilj programa potaknuti konkurentnost EU-a ulaganjem u njene znanstvene i tehnološke temelje.

InvestEU

U okviru novog VFO-a za razdoblje 2021. – 2027. program InvestEU uspostavljen je kao jedinstveni instrument EU-a za potporu ulaganjima u državama članicama i nastavak je Europskog fonda za strateška ulaganja (EFSU) iz tekućeg razdoblja 2014. – 2020. Cilj je novog Programa potaknuti konkurentnost gospodarstva EU-a, održivi rast, socijalnu otpornost, uključivost i integraciju tržišta kapitala u EU-u, posebice poboljšanjem pristupa i povećanjem mogućnosti financiranja za MSP-ove.

Erasmus+

Erasmus+ je program EU-a usmjeren jačanju znanja i vještina te zapošljivosti europskih građana, kao i unapređenju obrazovanja, osposobljavanja te rada u području mladih i sporta. Riječ je o najvećem programu EU-a za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport, u okviru kojega je više od devet milijuna ljudi dobilo priliku studirati, osposobljavati se, volontirati i steći radno iskustvo u inozemstvu otkako je pokrenut 1987. godine.

U novom proračunskom razdoblju Erasmus+ će i dalje obuhvaćati škole, strukovno obrazovanje i osposobljavanje, visoko obrazovanje, obrazovanje odraslih, sport i mlade te će se usmjeriti na ostvarenje dvaju glavnih ciljeva: stvaranje europskog područja obrazovanja do 2025. i osnaživanje mladih i promicanje europskog identiteta politikom povezanom s mladima, obrazovanjem i kulturom.

Program jedinstvenog tržišta

Europska komisija je za sljedeći sedmogodišnji proračun EU-a predložila novi Program jedinstvenog tržišta namijenjen potrošačima i MSP-ovima u EU-u s ciljem korištenja prilika koje pruža funkcionalno jedinstveno tržište. Novi krovni program objedinit će aktivnosti u okviru nekoliko manjih postojećih instrumenata i proračunskih linija koje se odnose na pet područja: zdravlje i dobrobit životinja; konkurentnost MSP-ova (gdje pripada postojeći Program COSME); jačanje unutarnjeg tržišta; europsku statistiku; te zaštitu potrošača i sigurnost proizvoda.

Novi Program otvoren je za nove, postojeće i buduće MSP-ove, kojima se pruža potpora pri osnivanju poduzeća, odnosno pristup financijskim sredstvima potrebnima za početak te razvoj i rast poslovanja. Osim MSP-ova, korisnici Programa mogu biti i nacionalna tijela, JLP(R)S te neprofitne udruge. Potpora u okviru Programa uglavnom će se davati u obliku bespovratnih sredstava i bit će moguće financirati do 100% prihvatljivih troškova. Potpora iz Programa moći

će se zatražiti i za aktivnosti za koje je već dobivena potpora iz nekog drugog programa EU-a, pod uvjetom da se njome ne pokrivaju isto troškovi.

LIFE (program za zaštitu okoliša i klimatske akcije)

Svrha ovog programa je zaštita okoliša i očuvanje prirode. Bespovratna sredstva za financiranje projekata ostat će glavi način financiranja, zatim financiranje studija, konferencija i ostalog. To je jedini financijski instrument Europske komisije isključivo posvećen zaštiti okoliša i prirode čiji je cilj doprinijeti razvoju i provedbi politike zaštite okoliša Europske unije.

Ostali izvori financiranja su:

- općinski proračun,
- sredstva županijskog proračuna,
- kreditno zaduživanje ili javno privatno partnerstvo prilikom zajedničkog interesa svih sudionika u projektu/ugovoru,
- sredstva gospodarskih subjekata.

Jedan od najosnovnijih izvora financiranja je proračun Općine Gračac koji se formira od prihoda i rashoda. Sustav financiranja jedinica lokalne samouprave je složen i obuhvaća različite izvore prihoda uključujući poreze, kapitalne prihode, subvencije i dotacije. Vlastiti prihodi uključuju: imovinu, poreze na potrošnju, poreze na tvrtku ili korištenje javnih površina, upravne pristojbe te ostale prihode i naknade određene posebnim zakonima.

16. USKLAĐENOST STRATEGIJE S NACIONALNIM, REGIONALNIM I LOKALNIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Prilikom analize usklađenosti strateških dokumenata, vrši se analiza i opis usklađenosti s ključnim dokumentima na europskoj razini, dok se na nacionalnoj razini opisuje usklađenost sa ključnim sektorskim strategijama i, kada se kao izvor financiranja dijela projekata predviđaju sredstva iz fondova EU-a, operativnim programima.

Strategija Općine Gračac, kao provedbeni dokument razvoja općine, mora biti usklađena s ključnim lokalnim, regionalnim, odnosno nacionalnim razvojnim strateškim dokumentima, kao i strateškim ciljevima s obzirom na to da teži realizaciji strateških ciljeva na višim hijerarhijskim razinama.

U trenutku izrade i usvajanja ovog Programa razvoja operativni programi za korištenje Europskih strukturnih i investicijskih fondova za financijsku perspektivu 2021. – 2027. nisu usvojeni, ali će se, kao i Nacionalni plan oporavka i otpornosti, temeljiti na ključnom nacionalnom strateškom dokumentu, a to je Nacionalna razvojna strategija – Hrvatska 2030.

Strateški dokumenti na razini Republike Hrvatske:

- Nacionalna razvojna strategija do 2030.
- Strateški okvir za razvoj 2006. - 2013. godine
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine
- Strategija regionalnog razvoja RH do kraja 2020. godine
- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020.
- Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020.
- Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008-2013.
- Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske do 2020.
- Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2030. godine
- Strategija očuvanja, zaštite, i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije
- Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2012. do 2016. godine
- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.
- Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.
- Program ruralnog razvoja 2014.-2020.

Strateški dokumenti na regionalnoj razini :

- Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016.-2020.
- Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.
- Plan gospodarenja otpadom Zadarske županije
- Akcijski plan energetske učinkovitosti Zadarske županije
- Prostorni plan Zadarske županije

Dokumenti na lokalnoj razini:

- Prostorni plan uređenja Općine Gračac
- Plan gospodarenja otpadom Općine Gračac

16.1. USKLAĐENOST S NACIONALNOM RAZVOJNOM STRATEGIJOM RH DO 2030. GODINE

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. predstavlja krovni nacionalni strateški dokument i sveobuhvatni akt strateškog planiranja kojim se dugoročno usmjerava razvoj društva i gospodarstva u svim važnim pitanjima za RH koja time dobiva okvir za razvoj do 2030.g. Elemente strateškog okvira čine vizija Hrvatske u 2030.g., razvojni smjerovi i strateški ciljevi.

NRS-om su identificirane ključne strateške odrednice razvoja i razvojni smjerovi RH do 2030.g. kako slijedi:

1. Održivo gospodarstvo i društvo
2. Jačanje otpornosti na krize
3. Zelena i digitalna tranzicija
4. Ravnomjeren regionalni razvoj

Program razvoja usklađen je s Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030.g. sa svim strateškim odrednicama razvoja, a ponajprije s odrednicom održivog gospodarstva i društva, jačanjem otpornosti na krize te zelenom i digitalnom tranzicijom.

Najvažniji strateški ciljevi Hrvatske do 2030.g. koji su najrelevantniji za implementaciju ovog Programa razvoja su:

- **STRATEŠKI CILJ 1.** „Konkurentno i inovativno gospodarstvo“
- **STRATEŠKI CILJ 2.** „Obrazovani i zaposleni ljudi“
- **STRATEŠKI CILJ 3.** „Učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom“
- **STRATEŠKI CILJ 5.** „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“
- **STRATEŠKI CILJ 6.** „Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji“
- **STRATEŠKI CILJ 8.** „Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost“
- **STRATEŠKI CILJ 9.** „Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva“
- **STRATEŠKI CILJ 10.** „Održiva mobilnost“
- **STRATEŠKI CILJ 11.** „Digitalna tranzicija društva i gospodarstva“

Prikaz usklađenosti prioriteta Program razvoja s Nacrtom prijedloga Nacionalne razvojne strategije RH do 2030.g. dat je u sljedećoj tablici:

PRIORITET PROGRAMA RAZVOJA	USKLAĐENOST S NACRTOM NACIONALNE RAZVOJNE STRATEGIJE
<p>Prioritet 1.1 - Potpora razvoju i jačanju poduzetničke klime i infrastrukture</p> <p>Prioritet 1.2 – Razvoj održive poljoprivredne proizvodnje</p> <p>Prioritet 1.3. - Održivi razvoj turizma i pratećih djelatnosti</p>	<p>Strateški cilj 1. „Konkurentno i inovativno gospodarstvo“</p> <p>Strateški cilj 9. „Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva“</p>
<p>Prioritet 2.1. - Zaštita okoliša i povećanje energetske učinkovitosti</p> <p>Prioritet 2.2. - Unaprjeđenje kvalitete života kroz razvoj prometne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture</p> <p>Prioritet 2.3. - Razvoj i unaprjeđenje društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti</p>	<p>Strateški cilj 1. „Konkurentno i inovativno gospodarstvo“</p> <p>Strateški cilj 8. „Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost“</p> <p>Strateški cilj 2. „Obrazovani i zaposleni ljudi“</p> <p>Strateški cilj 5. „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“</p> <p>Strateški cilj 10. „Održiva mobilnost“</p>
<p>Prioritet 3.1 - Razvoj infrastrukture i programa za povećanje kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga</p> <p>Prioritet 3.2 - Razvoj organizacija civilnog društva i povećanje zapošljivosti teško zapošljivih društvenih skupina</p> <p>Prioritet 3.3. Unaprjeđenje položaja i poticanje aktivizma mladih</p> <p>Prioritet 3.4. - Kompetentna, dostupna i učinkovita javna uprava</p>	<p>Strateški cilj 2. „Obrazovani i zaposleni ljudi“</p> <p>Strateški cilj 3. „Učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom“</p> <p>Strateški cilj 5. „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“</p> <p>Strateški cilj 6. „Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji“</p> <p>Strateški cilj 11. „Digitalna tranzicija društva i gospodarstva“</p>

S obzirom da je Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.g. podloga za programiranje Višegodišnjeg financijskog okvira za financijsku perspektivu 2021. - 2027., kao i izradu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (u daljnjem tekstu: NPOO), usklađivanjem s ovim strateškim dokumentom postiže se usklađenost i s budućim programskim dokumentima za korištenje fondova EU za naredno razdoblje, što je za Općinu od izuzetne važnosti.

17. ZAKLJUČAK

Strategija razvoja je vlasništvo svih mještana Općine. Strategija je rezultat rada temeljenog na partnerstvu između ključnih dionika razvojnih sektora te predstavlja njihov konsenzus oko razvojnog smjera i budućnosti Općine Gračac.

Tijekom izrade Strategije postignuto je dublje razumijevanje uloge i značenja ovog dokumenta te je podignuta razina svijesti o razvojnim potrebama i ograničenjima s kojima je Općina suočena. Strategija je detektirala ključne razvojne pravce te je uspostavila komunikaciju između svih ljudi s područja Općine što treba poslužiti u budućnosti kao „infrastruktura“ za provedbu definirane razvojne politike Općine.

Krajnja svrha cijelog procesa strateškog planiranja i izrade Strategije razvoja je osigurati višu kvalitetu života za sve mještane, a to znači unaprijediti prostor i infrastrukturu, podići razinu gospodarske konkurentnosti, unaprijediti društveni život i čuvati okoliš. Da bi se to ostvarilo, potrebno je kontinuirano i fokusirano raditi na stvaranju pozitivnog okruženja koje će rezultirati poboljšanjem kvalitete okruženja za život, smanjenjem nezaposlenosti i stvaranjem pozitivne razvojne perspektive područja.

Pred općinskim vodstvom je sada izazov da sve zacrtane ciljeve razvoja zajednički ostvare i da u dugom roku vizija razvoja Općine postane realnost. Vizija razvoja mora biti konstantno na umu svih onih koji sudjeluju u razvoju i izgradnji budućnosti.

S vizijom na umu, daje se zaključna misao ovog dokumenta uz nadu da će se ambicije ove Strategije ostvariti u željenoj mjeri i na korist svih mještana Općine Gračac.

Općina Gračac je mjesto očuvanog okoliša i kulturne baštine, razvijenog poduzetništva, suvremene poljoprivredne proizvodnje i ruralnog turizma koji se temelji na održivom korištenju prirodnih i kulturnih resursa te povoljnom prometnom položaju. Razvijena infrastruktura i poticajno društveno okruženje čine Općinu Gračac mjestom ugodnim za življenje!